

સૌરાષ્ટ્રના રબારી સંતો ,ભક્તો અને સતિઓ.

યુ.જી.સી.માન્ય
માઈનોર રીસર્ચ પ્રોજેક્ટ

-: શોધકર્તા :-

પ્રિ.ડો.ખીમાભાઈ હાજાભાઈ કરમટા

સ્વ.શ્રી. એન.આર. બોરિયા એજ્યુકેશન

ટ્રસ્ટ સંચાલિત આર્ટ્સ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ ,મેંદરડા.

જિ. જુનાગઢ

ઈ.સ. ૨૦૧૪.

સૌરાષ્ટ્રની રબારી જ્ઞાતિની ઉત્પત્તિ અને ઐતિહાસિકતા

સૌરાષ્ટ્રના અલગ અલગ પ્રાંતમાં વસતા રબારીઓ દરેક પ્રાંતમાં અલગ અલગ નામથી ઓળખ ધરાવે છે. દા.ત. પોરબંદરથી ઉના અને જૂનાગઢ સુધીના પંથકમાં વસતા રબારીઓનો સમૂહ સોરઠીયા રબારી તરીકે ઓળખાય છે. રાજકોટ મોરબી પંથકમાં વસતા રબારીઓ 'વિણોયા' રબારી તરીકે ઓળખાય છે. સુરેન્દ્રનગર જિલ્લામાં વસતા રબારીઓ ઝાલાવાડી રબારી તરીકે ઓળખાય છે. તો ભાવનગર અને અમરેલી પંથકના રબારીઓ બહુધા 'ગુજરાતી રબારી' તરીકે, તો દ્વારકા પંથકમાં વસતા રબારીઓ 'ભોપા' તરીકે ઓળખાય છે. રબારીઓની આ ઓળખ પ્રાંતભેદના કારણે ઉભી થઈ છે જે પ્રદેશમાં વસતા એ પ્રદેશનું નામ લાગ્યું દા.ત. સોરઠમાં વસતા 'સોરઠીયા રબારી' અહીં સ્પષ્ટતા એ કરવાની કે, ભાવનગર અને અમરેલી પંથકમાં વસતા રબારીઓ 'ગુજરાતી રબારી' તરીકે શામાટે ઓળખાય છે? એવો પ્રશ્ન પણ ઉપસ્થિત થાય, પરંતુ તેનો ઉત્તર અસંપૂર્ણ છે કે, તે રબારીઓ ૧૭ અને ૧૮મી સદીમાં ગુજરાતમાંથી આવીને અહીં વસેલા છે. એટલે ગુજરાતની મૂળ છાપથી જ ઓળખાય છે.

'રબારી' શબ્દનો અર્થ : સામાન્ય રીતે રબારી જ્ઞાતિની ઉત્પત્તિ અંગે સંખ્યાબંધ વિદ્વાનોએ પોતા પોતાની રીતે તારણો આપવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. એ ચર્ચા આરંભતાં પહેલાં 'રબારી' શબ્દ કેવી રીતે અસ્તિત્વમાં આવ્યો તે સંદર્ભે થોડો વિચાર કરીએ. તો ભારતના અન્ય ભાગોમાં પણ આ જ્ઞાતિ વસે છે. રાજસ્થાનમાં 'રબારી' દેવાં સી તો ગુજરાતમાં 'રાયકા' દસાઈ તો કેટલાક રાજ્યોમાં ગડરિયાં, પાલ, વગેરે શબ્દોથી ઓળખાય છે. જામનગર ગેઝેટ યર આ સંદર્ભે નોંધે છે કે, રબારીઓ મૂળ રાજપૂત હતા. પણ એમાંનો એક પુરૂષ રાજપૂત કન્યા સાથે ન પરણ્યો તેથી તેના વંશજો હવે રાજપૂત કન્યાને પરણી નથી શકતા એટલે તેઓ રાહબારી— રૂઢિ—રિવાજાનુસાર ન ચાલનાર / (રસ્તો ચાલનાર) કહેવાયા.^૧

ઉપર્યુક્ત વિધાન કરતાં સ્વામી સુધાનંદ યોગી 'રબારી' શબ્દનો અર્થ અલગ રીતે આપે છે તે વિચારવા યોગ્ય છે. તે રબારીઓનો યદુવંશમાં સમાવેશ કરીને કહે છે. 'યદુવંશની એક બહુત બડીઆબાદીકો રૈ' (ધનવાલે) કહા જાતા થા. પૈસે કા માલિકકો હી ધની યા ધનવાન માના જાતા થા. અત પશુઓ કે માલીક કો હી ધનીયા ધનવાન માના જાતા થાઈસ લિયે યદુવંશ કે જિન પરિવારો ને બકરી, ભેડ, ઊંટની, ઐર ઊંનકે બચે કો અપનીઆમદની કા સાધન બનાયા વહ રબારી(પશુ ધન) વાલે કહલાયે.

સોરઠમાં એક માન્યતા એવી પણ હતી કે રા' ની બારી સામે આવીને વસ્યા એટલે રાહ—બારી કહેવાયા તેન રબારી થયું. પરંતુ આ વાતને કોઈ રીતે સમર્થન મળી શકે તમ નથી. કારણકે રાજસ્થાન માં વસતા વસતા રબારીઓ ક્યાં રા' ની બારી સામે વસ્યા હતા.? આ બાબતે સુધાનંદ યોગીની વાત વધારે બંધ બેસતી હોય વ્યાજબી છે. પરંતુ એ વ્યાજબી પણાને આપણે આગળ ચર્ચામાં વણી લઈશું.

રબારીની ઉત્પત્તિ

રબારીઓની ઉત્પત્તિ અંગે આપણા ઘણા વિદ્વાનોએ તર્ક—વિતર્ક કર્યા છે, તારણો પણ આપ્યા છે, પરંતુ આ બધામાં મોટાભાગના અનુમાનો માત્ર છે. કેટલાક એવું માને છે કે, રબારીઓ બહારથી આવેલી જાતિ છે ઊં મુઝ્કફિયા નામની એક અંગ્રેજી મહિલાના ઝવચિક્ષમક્ષર ઈમયક્ષશિં— નામના પુસ્તકમાં રબારીઓને ઈ.સ પૂર્વે ૫૦૦ માં બહાર થી આવેલી જાતિ ગણે છે. રબારી લોકો ઊંટ પાળતા એટલે તઓ પર્શીયન, ગ્રીક અને મધ્ય—એશીયાના લોકો હતા એવું તારણ આપવામાં આવ્યું છે. એ દ્રષ્ટિએ વિચારવામાં આવે તો ભારતની મોટાભાગની જાતિઓ બહારથી આવેલ હોવાનું માનવું પડે.

રબારીઓની ઉત્પત્તિ અંગે આપણે વિસ્તૃત ચર્ચા કરી શકીએ. અત્યાર સુધી થયેલા તારણોનું ખંડન મંડન પણ કરી શકીએ પરંતુ એ એક આખો સ્વતંત્ર વિષય બની શકે. આપણે અહીં રબારી જ્ઞાતિમાં સંતો ભક્તો અને સતી વિશે કેટલીક નક્કર અને આધારભૂત સામ્રાજીના આધારે ટૂંકાણમાં જ વાત કરીશું.

રબારી જ્ઞાતિ અને બારોટની માન્યતા મુજબ ભગવાન શંકરે પાર્વતીના ઊંટના રક્ષાણાથે સાંબડ (શામળા)ને ઉત્પત્તિ કરેલો અને તેના લગ્નરાય નામની અપ્સરા જોડે કરવામાં આવ્યાં એટલે તેના સંતાનો રાયકા કહેવાયાં. પરંતુ પ્રશ્ન એ ઉદભવે કે, બધા જ રબારીઓ આમાંથી જ ઉત્પન્ન થયા? ના એવું નથી, રબારીઓ મૂળ ક્ષત્રિય હતા.

અને મેરુ પર્વતમાં એમનો વસવાટ હતો. રબારીઓના વહીવટના બારોટ અને મીર હતા. એમની હસ્તપ્રતોમાં ઉદ લેખ પ્રમાણે રબારીઓ ક્ષત્રિયો જ હતા. એવું પ્રતિપાદન થયા વગર રહેતું નથી. આ બાબતની આપણે સ્પષ્ટતપૂર્વક જ અહીં ચર્ચા કરવાનો ઉપક્રમ રાખ્યો હોય અન્ય સંદર્ભો ધ્યાને લેતા નથી કારણકે, એ બધાં અનુમાનો માત્ર છે.

રબારી જ્ઞાતિની ઉત્પત્તિ મેરુ પર્વતની તળેટીમાં થઈ હોવાનું કહેવાય છે. એ સમયે રાક્ષસોના ત્રા સથી બચવા માટે ઋષિઓએ ક્ષત્રિયોની ઉત્પત્તિ માટે યજ્ઞ કર્યો એમાંથી પરમાર, ચૌહાણ, સોલંકી જેવા ક્ષત્રિયો ની ઉત્પત્તિ થઈ. આ ક્ષત્રિયોના લગ્ન સાંબડની કન્યાઓ નામલદે, પ્રેમલદે, કામલદે સાથે થયાં. એટલેરાયકા થય ા એવો અંદાજ પણ બાંધવામાં આવે છે.

મૂળ અટકોનું કાળક્રમે વિભાજન થતું રહ્યું. પુંજા લીબડીયાની હસ્ત પ્રતોમાં ૧૪૭ અટકો રબારીઓની બોલે છે. જ્યારે બારોટ અને જ્ઞાતિજનોની જાણકારી પ્રમાણે ' વિહોતેરનાત ' એવું બોલાય છે. વિહોતર એટલે વીસ – સો – તેર એટલે ૧૩૩ અટકો રબારી જ્ઞાતિમાં છે. આ ૧૩૩ અટકોમાં ક્યાંક કેટલીક ક્ષત્રિયો પા ઠાંતરો પણ છે. અહીં મેં દર્શાવેલી ૧૩૩ અટકો ભગવાનભાઈ ખાંભલા કાતર, તા. રાજુલા પાસેથી મળેલી અટકો નોંધેલ છે. જે આ પ્રમાણે છે.

આલ, ભાંગવા, છેલાણા, અજાણા, ભરૂ ચરકય, અણ, ભૂખા, ચોપડા, આમલા, ભુસલા, ચરકટા, ઈ લવા, ભુંગલીયા, ચૌહાણ, ઈહોર, ભુંભલીયા, ચોરા, ઉનાઈ, ભુંગોર, ડીસા, ઉલવા, ભોકુ, ડોડિયા, ઉમોટ, ભ િંગરા, ડાભી, બાર, ભારાઈ, જુગત, ઘવલ, બઢ, ભુંપ્રે, ઘામા, બારડ, ભીટ, ઘારભુટીયા, બુચોત, ભોણ, દેવ, બલ યા, ભેમળા, ગરચર, બાળેશ, ભાખર, ગુર્જર, ભાટયા, ચાવડા, ગંભીર, ગોહિલ, લવતગા, શીલોર, ગુરગ ટીયા, લંઘર, શોખા, ઘાંઘોળ, લલુતરા, સાંબડા, ઘાટીયા, મોરણ, સાવધરિયા, ઘેંઘવા, માંગર, શેલાર, હૂણ, મકવાણા, સિંઘલ, હરણ, મોરી, સાંગાવાડીયા, હુચોલ, મરકટા, સોલંકી, જાદવ, મછાળ, વાતમા, જીડ, મા રૂ, વાંગલ, જોગણા માણસુંઘા, વાઘડા, કરમટા, મયરા, વેરાણા, કટારા, યાનાર, વરછર, કોડિયાતર, નાંગેસ, વસા, કોલા, પરમાર, વાવા, કાલોર, પઢિયાર વઈ, કૈડ પસવાળા, વાઢેર, કાછેલા, પાનકટા, વાછેલા, કોડ, પરમટા, જોર, લો, પાટવાળ, જોટાણા, કલોતરા, પુંછલા, ખર, પંડત, ભાડકા, આંબડા, પવાર, માયડાવ, ખટાણા, પઢે રીયા, સાવધોર, ખારોડ, રોજ્યા, મોરી, ખારવાણીયા, રોઝ, દેસાઈ

ઉપરોક્ત અટકોમાં પણ યાદી તૂટે છે. ૧૪૭ અટકોની યાદી પણ અહીં આપી શકાય પરંતુ સ્થળસંકો ચને કારણે આપણે એ યાદી જોતા નથી. પરંતુ ટૂંકમાં આ બધા અટકો ક્ષત્રિયોની અટકોનું વિભાજન માત્ર છે. એ બાબતના સ્પષ્ટીકરણ માટે આપણે કેટલાક ઉદાહરણ સાથે ચર્ચા કરવાનો ઉપક્રમ રાખ્યો છે.

દા.ત. કરમટા અટકની ઐતિહાસિકતા અને પૂર્વજોના નામ તપાસીએ તો મરુપર્વતમાં પરમાર અટકહતી .ત્યાંથી રાજસ્થાન આવ્યા. અને પરમારો બધા જ રાજ્ય કરી શકે નહીં. રાજમાં મોટો પુત્ર રાજ્યવિકારી ગણાતો પછીના તેના નાના ભાઈઓનો પરિવાર રાજપૂત ગણાતો હોવાં છતાં પોતાનો વ્યવસાય કરવો પડતો એટલે એ સમયે કૃષિ અને પશુપાલન મુખ્ય વ્યવસાય હતા. એમાંથી કેટલાક ક્ષત્રિયો પશુપાલનનો વ્યવસાય ખૂબ જ સમૃદ્ધ હતો . આ પશુપાલકો પાસેથી એક ઉટ કર સ્વરૂપે લેવામાં આવતું એ વખતે—નીમો — જેતો—જુજણ — જગમાલ—માલશામળાનીદિકરી વાનુને પરણેલો જગમાલનો વજપો એમણે રાજસ્થાનમાં પશુપાલક પર લેવાતો કર એકલા અભરીને કરમટાડીયો ત્યારથી પરમારમાંથી કરમટા અટક પડી.

છેલાણા / ભારાઈ

મૂળ મહિડા રાજપૂતો હતા. માનગઢથી મારવાડ આવ્યાં ત્યાં પાંચ પેઢી રહ્યા. તેના મૂળ પૂરૂષનાં નામ જોઈએ તો રૈયામલ મહિડો—માનસંગજી—શત્રુસલ્ય—વણવીર — દેવાંગ— જોલો—જગમાલ—આભેરાજ—એભલ—જ શોઆ જશાથી રબારી શબ્દ લાગુ થયો. આ લોકો વિસ્થાપિત થતાં માનગઢથી કરણગઢ કચ્છ થઈ સાલેમાળ ડુંગર આવ્યા ત્યારે બોડોછેલાણા (જશાથી છેલાણા અટક પડેલી.) મુખ્યત્વાર હતા. એનો એક દહો મળે છે.

" સાંઢયુને સાલેમાર ,બળતીયું બોળાતણું
ત્યાં દુજવ્યો દુકાળ ,છોરુ નાભાવ્યા ચારણતણા"

છેલાણામાંથી ભારાઈ અટક કઈ રીતેપડી તેનો પણ ઈતિહાસ છે. લાખા કુલાણીનું લશ્કર સૌરાષ્ટ્રમાં આ વેલું ત્યારે બોડા છેલાણાના દિકરા મેંદરા છેલાણાએ જમાડયું એના દુહા પણ મળે છે.

" માથ ભરાવે મેંદરો ,કટક આડો જાય ,
આણ છે લાખા કુલાણીની જે વણ પીઘે ઘેર જાય"

લશ્કર અને ઘોડાને સાલેમાળના ડુંગરમાં મેંદરે છેલાણે સાચવ્યા એટલે કહેવાયું કે

" લાખે ભારાઈ થાપીયા ,
એક ગુર્જર ખંડ ગયા.
બીજા સોરઠ ઘરસારી"

લાખા કુલાણી મેંદરા છેલાણાની સમૃધ્ધિ અને ઉદારતા જોઈ ભારે નો ઈલકાબ આપે છે. આ ભારેનું ભા રાઈ થયું.

કલોતરા

કલોતરા રબારીનો ઈતિહાસ ખૂબ જ ટૂંકો છે, કલોતરા રબારી ક્ષત્રિય માંથી નહિ પરંતુ બ્રામણ માંથી આવેલા છે, વડનગરના બ્રામણ ભૂદરજી વટલાણા એમના વંશજો આ પ્રમાણે છે ભૂદરજી—મોરાર—મકન—ભાવો—જેદવ—હરશંકર—પરભુજી—ભાવોહરિભાઈ—પિતાંબર — આત્મારામ — કરશનજી—ગોવિંદજી—ભૂદરજી—જશોધર ભૂધર અને મકન બે ભાઈઓ હતા, એમાં ભૂધર ના કલોતરા અને મકન ના વાગોડ થયા.

એક સ્પષ્ટતા એ કરવાની કે, કરમટા અને કલોતરા ભાઈઓ ગણાય છે તે માન્યતા ખોટી છે. કારણકે , કલોતરા મૂળ બ્રાહ્મણમાંથી આવેલા છે. જ્યારે કરમટા પરમાર રાજપૂત હતા.

હરણ

હરણ અટક મૂળ સોલંકી રાજપૂતમાંથી પડી હરણાસા ગામ વસાવ્યું ત્યાંથી હરણ અટક પડી . હરણ અને ખટાણા હરણાસા ગામેથી આંબલા ગામે આવ્યા અને ત્યાંથી જુદા પડયા. એટલે બંને એક જ અટક સોલંકીમાંથી છૂટા પડેલા છે.

વેગડ

વેગડ ખરવડા રાજપૂત હતાં. મૂળ વાલીગઢથી વેગડ થયા. વાલીગઢમાં સેજડીવાવ અને રાણાવાવ બંધાવી ત્યાંથી પેઢાવાડા અને પછીથી ચરખડી ગામ વસાવ્યું.

હાથલ :

હાથલ અટક પરમાર રાજપૂતોમાંથી જન્મી છે. હાથસણી રાજદાની હતી. તેના નીચે ૩૫ ગામ હતા. ભાવનગર જીલ્લાના રબારીઓમાં આ અટક વિશેષ છે.

ચાહાણ :

આ રાજપૂતની મૂળ અટક જ છે. રાજસ્થાનના માધવપુર ભેટળીની બાજુમાં સેજા ચૌહાણથી એમનો ઇતિહાસ મળે છે. સેજા ચૌહાણનો તેલર—અજેપાળ—સોનપાળ—બાવનદે—ભાનુ—માણકદે—દુલર—સિંઘરો—લાખણસી—દુલર—પુલ—જાલો—બાલો—કરણો—વરસો વરસાથી રબારી કહેવાયા.

ઉપર્યુક્ત રબારીની અટકોના મૂળ આપણે એટલા માટે તપાસ્યાં કે , રબારીઓ મૂળે રાજપૂત હતા . અને એમાંથી જ્ઞાતિ વિભાજનની પ્રક્રિયામાં આ ઘટના બની.

આ અટકોને વિગતે તપાસી અને પ્રત્યેક અટક મૂળ રાજપૂતની જ અટકોમાં તેના મૂળ ધરાવે છે. બ્રાહ્મણ, વૈશ્ય, ક્ષત્રિય અને શુદ્ધ આપણી વર્ણ વ્યવસ્થા હતી. તો રબારીઓ ક્ષત્રિયમાંથી આવ્યા છે . પરમારમાંથી ૩૫ અટકો રબારીની પડેલ છે. તેની પણ યાદી આપી શકાય છે. આ રીતે રબારીઓની ઉત્પત્તિ મૂળે ક્ષત્રિય કૂળમાંથી થયેલ હોય હવે આપણે સૌરાષ્ટ્રમાં રબારીઓ ક્યારે આવ્યા અને તેની વિગતો પણ તપાસીએ.

સૌરાષ્ટ્ર ગુજરાત અને કચ્છમાં વસતા રબારીઓનો ઇતિહાસ રાજસ્થાન સુધી જાય છે. એટલે કે , ઈ. સ.ની ૬ ઠી સદીની આસપાસ કદાચ રાજસ્થાનમાંથી વિસ્થાપિત થયાં. તેનું મુખ્યકારણ રાજસ્થાનના જેસલમેરના રાજાએ રબારીની દિકરી પર નજર બગાડતાં દિગાણું થયું . અને રબારીની દિકરી ઝાલોર જિલ્લાપાસે સતિ થઈ. રબારીઓ જેસલમેરના રાજા સાથે થયેલા અણ બનાવના કારણે જેસલમેરનું પાણી હરામ કરીને ત્યાંથી ચાલી નીકળેલા. ચાલતાં ચાલતાં કચ્છમાં રહ્યા પછી સૌરાષ્ટ્રમાં ચોટીલા પંથક અને સાલમાળના ડુંગરની આજુબાજુના વિસ્તારમાં વસવાટ કર્યો. તેના માટે એક દુહો બોલાય છે.

ઠાંગો માંગો ઠીક છે.
સરવો સાલેમાળ
ચો—પગાં ચરે,
આંબે નહી કાળ.

પરિભ્રમણની આ પ્રક્રિયા પશુપાલનના વ્યવસાયને કારણે હતી. સૌરાષ્ટ્રમાં રબારીઓનું આગમન ૮ મી સદીની આસપાસ અંદાજી શકાય. વિક્રમ સંવત એક હજારની આસપાસ ઝરિયાવાડામાં પૂરી સતિ થયેલ. અને રા'નવદણ ના લશ્કરમાં રબારીઓ સિંઘમાં સૈનિકો તરીકે ગયેલા. આ બધા આધારો તપાસતાં અનેવહીવંચા બારોટના ચોપડે લખાયેલી સાલ તપાસતાં ૮ મી સદીની આસપાસ રબારીઓ સૌરાષ્ટ્રમાં આવ્યા અનેફેલાયા. એ હકીકત સ્વીકાર્ય બંને તમ છે. કેટલાક વિદ્વાનો બારોટના ચોપડા કેટલા જૂના ? કાગળ ક્યારે અસ્તિત્વમાં આવ્યું ? વગેરે અંગે પ્રશ્નો ઉભા કરે. પરંતુ બારોટના ચોપડાઓ શરૂઆતમાં ભૂર્જપત્ર ઉપર લખાયેલાહતા. અને સમયે સમયે ભાષાકીય સ્વરૂપો બદલાતાં એના અનુવાદો અને નવસંસ્કરણો થતાં રહ્યાં છે. એટલેબારોટની પ્રથા જ્યારથી અસ્તિત્વમાં આવી ત્યારથી જે ઐતિહાસિકતા જળવાતી આવી છે. એમાં ક્યાંક અતિશાયકિત હોય પરંતુ ઘટનાઓ અને બનાવોને આધારભૂત માનવામાં વાંધો ન હોય શકે.

ઉપરોક્ત દર્શાવ્યા મુજબની ઘટનાઓ ધ્યાને લેતાં રબારીઓનો વસવાટ સાલેમાળના ડુંગરમાં હતો. ત્યારે રબારીના ૫૦૦ જેટલાં કુટુંબો હતાં. અને રબારીના મુખ્ય આગેવાનોમાં બોડો છેલાણો ભરમો કટારો , અહરો મારુ , ધારજીગરચર , વકોચાવડો નેવરો મોરી , ભજનમલ ખટાણો મુખ્ય હતા. આ સમયે સોડો કરમટા ૫

જા ત્યાંજ હતો. ત્યાંથી અગિયાર ભાગમાં આ લોકો વિસ્થાપિત થયાના ઉલ્લેખો સાંપડે છે. ગુજરાતમાં પણ સૌરાષ્ટ્રમાંથી વિસ્થાપિત થયા છે. ઉપરાંત કેટલાક કચ્છમાંથી પણ ગુજરાતમાં આવ્યા તો કેટલાક મારવાડથી પણ ગજરાતમાં આવેલા હતા. દા. ત. દ્વારકા બાજુ વસતા ભોપા રબારી પાછળથી વિસ્થાપિત થયા. જામ વિભાજીકચ્છમાંથી આવીને જામનગર વસાવે છે તેની સાથે માલદારીઓને લઈ આવે છે. એટલેસોરઠીયા અને ગુજરાતી, પંચોળી કે વિણાયો રબારીઓ કરતાં તેઓ છ સો સાતસો વર્ષ પછી આવ્યા છે. તેની મૂળ કૂળદેવી વાંકોલ માતાજી મનાય છે. અને સોરઠીયા રબારીના સંપર્કમાં આવ્યા પછી એમણે પણ માતાજીના મઠ અને સરઝૂ વગેરે સ્વીકારી એ ધર્મ અપનાવ્યો. અને સોરઠીયા રબારીનું અનુકરણ કરી પાંચ મઠ અને છઠ્ઠી ડેરીની સ્થાપના કરી. ભોપા રબારીના માતાજીના મઠ લાંબા, દ્વારકા, ગુરુગટ, દાત્રાણા, વિરમદડ, ડેરી —ડબાસણ આવેલા છે. અને માતાજીના છેલણ, કળશ, મંડર અને પુંજ જેવા વિદી વિદ્યાનો અને ઉત્સવો થાય છે. આ સિવાય ભોપા રબારીઓ રામદેવપીર, કૃષ્ણ વગેરેમાં પણ શ્રદ્ધા ધરાવે છે. અને મૂળમાં શીવ ઉપાસના પણ છે.

આપણે આગળ જોયું કે, ભોપા રબારી કચ્છમાંથી જામ વિભાજીના સમયમાં સૌરાષ્ટ્રમાં ઉતારી આયા છે. "ભોપા" શબ્દનો મૂળ અર્થ ભૂવાના સંદર્ભે બતાવવામાં આવે છે. ચોરણી કેડીયું અને માથે લાલરંગનો ફેંટો બાંધે છે. એમની મૂખ્ય અટકો આ પ્રમાણે છે. નાંગેસ, મોરડાવ, પંડત, કરમટા, ભાડકા, પરમાર, ઉલવા, ખટાણા, લુણા, ખાંભલા, ગરચર, આલ, અજાણા, ભાંગરા, ભીમ લૂણા ઈત્યાદિ અટકો ગુજરાતના અને સૌરાષ્ટ્રના રબારીમાં સમાવિષ્ટ થઈ જાય છે. એટલે કે, આ સમૂહ અન્ય રબારીઓ કરતાં કચ્છમાંથી પાછળથી વિસ્થાપિત થયો હોય એટલે વેશભૂષા અને અલંકારોથી થોડો અલગ પડે છે. પરંતુ રબારીથી કોઈ પણ પ્રકારે અલગ નથી. જૂના રીતરિવાજો પ્રમાણે વસ્ત્રો અને અલંકારો ધારણ કરે છે. ઉપરાંત સામસામા લગ્ન, દિયરવટું અને લગ્ન પછી પણ ત્રણ આણા સાતમનું આણું, હોળીનું આણું મહા મહિનાનું આણું ના રિવાજો છે.

ભોપા રબારીઓ વિશે એટલી સ્પષ્ટતા એટલા માટે કરવી ઉચિત માની છે કે, સોરઠીયા ગુજરાતી વીણોયા અને ઝાલાવાડી રબારીઓ કરતાં મૂળ અલગ પ્રજા કોઈ ગણી ન બેસે.

સૌરાષ્ટ્રના રબારીઓનો મુખ્ય વ્યવસાય પશુપાલનનો હતો. એ સમયમાં પશુપાલનનો વ્યવસાય ખૂબ જ સમૃદ્ધ ગણાતો કારણકે એ સમયે રબારી લોકો સમાજ નો એક સમૃદ્ધ વર્ગ હતો. સાલા—સૂરાની ભક્તિ સાથે દાનની સરવાણી મેંદરા છેલાણાએ લાખા ફુલાણીના લશ્કરને જમાડયું ઘોડાઓને નીરણ પૂરી કરી. બોડા છેલાણાએ સાતસો ચારણના છોકરાંઓને દુષ્કાળપાર કરાવ્યો અને શિંગડીયા ચારણની સ્થાપના કરી. આવા અનેક ઉદાહરણો મળે છે. પશુધન આ લોકોની મોટી સંપત્તિ હતી. અને દુષ્કાળના વર્ષોમાં સ્થળાંતર કરી પોતાના પશુઓને બચાવી લેતો અને સમૃદ્ધિ જળવાય રહેતી એટલે તો કચ્છમાંથી સાલમાળ ત્યાંથી સિંઘ ત્યાંથી બરડામાં, ગીરમાં આલેચમાં થઈ સતત પરિભ્રમણ કરતાં રહ્યાં.

મૂળમાં ક્ષત્રિયત્વના લક્ષણો હોવાથી આ જ્ઞાતિ નીડર અને બહાદુર પણ છે. જ મધ્યયુગમાંથી પણ એના અનેક ઉદાહરણો પ્રાપ્ત થાય છે. રા'નવદ્યજના લશ્કર માં જોડાયેલા અને સુમરા રાજા સાથે લડતોંકોડિયાતર અટકના રબારીઓ લૂણ અને કારણના વંશજોને નવદણે ગરાસ આપેલો કરણના વંશજો ને જૂનાગઢની આજબાજુના આઠ ગામ અને લૂણના વંશરાજોને બાલાગામ કોડવાવ અને ઓડદર ગરાસમાં આપેલાં. લૂણના વંશજોએ ખૂંટીમેરની ટિકરી સાથે લગ્ન કર્યા એના વંશજો ઓડેદરા મેર તરીકે ઓળખાય છે.

પોરબંદરના રાણાસાહેબના લશ્કરમાં પણ રબારીઓ અને મેરલોકો જોડાયેલા અને જામનગર સાથેના યુદ્ધમાં વિજય અપાવેલો. એની ખુશીમાં રાણાસાહેબે આ બંને જ્ઞાતિઓને જેટલા ગામના તોરણ બાંધી શકે એટલા ગામ એના. સમય માત્ર એક રાત્રિનો આપેલ મેર જ્ઞાતિના લોકોએ ઘણા ગામના તોરણ બાંધેલ પરંતુ રબારી જ્ઞાતિના લોકો એ સમયે પશુધનની વિપુલ સમૃદ્ધિ ધરાવતા હતા. એટલે માત્ર શુકન માટે બે જ ગામના તોરણ બાંધેલાએ ગામ કોલીખડા અને રાંધાઉ હતા. માંડા હૂણાની દાતારી કે વેલા ભારાઈની બહાદુરીપણ નોંધપાત્ર છે. તો વકાચાવડાનું વૈદ પરોણકારી ગણાય. વકાચાવડાએ વૈદુ કરીને બાદશાહની બેગમને ઠીકકરેલ એટલે બાદશાહ ખુશ થઈવકાચાવડાને ઈનામ માગવા કહેલું ત્યારે વકાચાવડાએ સમગ્ર સમાજના હિતનેધ્યાનમાં રાખીને બાદશાહ પાસે એવું માગ્યું કે હાલમાં માનવ મૃત્યુ પામે છે. એના શબન ઉભું રાખીનેસળગાવવાનો જ રીવાજ છે તે દૂર કરો. અને શબને આડું સુવડાવી અગ્નિ સંસ્કાર આપવામાં આવે તેવીવ્યવસ્થા કરો અ મારું ઈનામ છે. તો સો

મનાથ ભાંગવા મહમદગજની આવેલો ત્યારે બંદી બનાવીને એક રબારીને વેરાવળથી દિલ્હી લઈ ગયેલો એ રબારીને મુસ્લિમ બનાવ્યો અને મલેકબુશરૂ નામ આપ્યું એ બાદશાહનો અંગત વિશ્વાસુ માણસ બન્યો. અને આખરે બાદશાહે તેને સુલતાન બનાવ્યો. અને એક દિવસ બાદશાહનો વધ કરીને દિલ્હીનો સુલતાન બનેલો. એટલે આરી તે રબારીવિલક્ષણ બુધ્ધિ અને બહાદુરીથી દિલ્હીની ગાદી ઉપર પણ બેસલો. આ ઘટના શંભુ પ્રસાદ દેસાઈના સૌરાષ્ટ્રનાઈતિહાસમાં વિગતે નોંધાયેલી હોય વધારે ચર્ચા કરતાં નથી.

આ રીતે સૌરાષ્ટ્રની રબારી જ્ઞાતિ ખંભીરવંત , સમૃદ્ધ , ઉદાર અને પરોપજીવીના લક્ષણ ધરાવતીએક નોંધપાત્ર જ્ઞાતિ ગણી શકાય. કોઈ અણસમજી લેખક એના મૂળ તપાસ્યા વગર બર્બર કે ભૂત જેવી સંજ્ઞાઓએનાયત કરે તે વાત ક્ષમ્ય નથી. આઝાદી પછીના સમયગાળા દરમ્યાન આ જ્ઞાતિનું પતન થયું એવી ધારણાએટલા માટે બંદી શકાય કે , ખેતીનો પ્રચાર વધતાં ચરિયાણો નાબુદ થવા લાગ્યું જેને કારણે પશુધન ઘટવાંલાગ્યું અને બદલાતા સમય સંદર્ભ શિક્ષણ પણ પ્રાપ્ત ન કરી શક્યા. અને નવો વ્યવસાય અપનાવી ન શક્યા.જેના કારણે એક સમયે સમૃદ્ધ અને ખમીવંતી ગણાતી કોમ ધીમે ધીમે ગરીબ અને પછાત ગણાવા લાગી. અનેસરવાળે ઘણા વિસ્તારોમાં ખૂબ જ દયનીય પરિસ્થિતિમાં પણ આ લોકો આવી ગયા. આજે ગીર , બરડા અનેઆલેયના વિસ્તારમાંથી વિસ્થાપિત થયેલા રબારીઓને અનુસુચિત જનજાતિના લાભો સરકારે આપ્યા છતાંપણ આ દરજ્જાનો લાભ આપવામાં અધિકારીઓની નીતિઓનો સામનો કરી રહ્યા છે. શિક્ષણ ધીમે ધીમેવધ્યું છે. અને પશુપાલનતો નહિંવત્ રહ્યું છે. બાકીના લોકો શહેરી વિસ્તારમાં વાહનો ચલાવવાનો વ્યવસાયકરે છે.

સૌરાષ્ટ્રની રબારી જ્ઞાતિનો અત્રે ટૂંકમાં પરિચય મેળવ્યો વાસ્તવમાં આ પરિચયનું ફલક વિસ્તરી પણ શકે પરંતુ આપણો વિષય અહીં સૌરાષ્ટ્રના રબારી સંતો ભક્તો અને જ્ઞાતિઓના સંદર્ભે આગળ વાત કરીએ.

સંદર્ભ

૧. સૌરાષ્ટ્રના રબારી જ્ઞાતિમાં લગ્ન ગીતો ખીમાભાઈ કરમટા
૨. વહીવંશા બારોટ બટુક લોએજ ઉ.૫૫
૨. કાનજી બારોટ જુનાગઢ ઉ.૭૦
૩. કાનજીબારોટ ઉલેટા ૬૫
૪. ભૂવાશ્રી ભોજાઆતા ૫૦
૫. દાસાભાઈ ચાવડા કેશોદ ૫૦
- પુંજા લીબડીના હસ્તપ્રતો માંગરોળ
- ઈસા લીબડીયા બળેજ પોરબંદર
- રૂબરૂ મુલાકાત

રબારીની શકિત ઉપાસના અને ભક્તો

સૌરાષ્ટ્રના રબારીઓમાં ખાસ કરીને શકિત ઉપાસના સોરઠીયા રબારીઓ કરે છે. કેટલાક સંશોધકો ભોપારબારીની સરજૂ એવું પણ કહે છે. પરંતુ ભોપા રબારી તો પાછળથી આ ઉપાસના સ્વીકારે છે. સોરઠીયા રબારીનો મુખ્યદર્મ જ માતાજીનો છે. આ માતાજી ને કેટલાક લોકો મોમાઈ માતાજી એવું નામ આપે છે. પરંતુ સાંઢડી ઉપર સવાર મોમાઈ માતાજી તો ગુજરાતમાં ઘણી બધી જ્ઞાતિઓનાં કૂળદેવી તરીકે પૂજાય છે. એ મોમાઈ માતાજી આ રબારીઓની શકિત ઉપાસનાની માતાજી નથી. પરંતુ એની વાસ્તવિકતા શું છે? વગેરે બાબતો લખાણના વિસ્તાર ભયને અવગણીને પણ અહીં પ્રસ્તુત કરવાનો ઉપક્રમ સેવવામા આવ્યો છે. તેનું કારણ એ છે કે, આ બાબતનું પૂર્વસંશોધકો દ્વારા પૂરું સ્પષ્ટીકરણ થયું નથી.

વિક્રમની ૧૩મી સદીના બીજા વર્ષની આ વાત છે. વિ.સં.ની ૧૨મી સદીમાં માંગરોળ તાલુકાના શીલ અને સાંગાવાડા ગામની વચ્ચે જે જગ્યા ડેરી તરીકે ઓળખાય છે ત્યાં અંદાજે ૧૫૦ જેટલા રબારીના નેસ હતા. એમાં વાઢેર છેલાણા મુખ્ય હતા. એ સમયે આ નેસ વસવાટનો મુખી છાંયો વાઢેર હતો. તે સમયે રબારીઓ ચાંવડમાતાજી અને શીવ-શકિતની ઉપાસના કરતા. તે વખતે એક દિવસે શીવ અને શકિત સાદુના વેશમાં પરિભ્રમણકરતાં ત્યાં આવ્યાં. આ સાધને જોઈ રબારીનાં બાળકોને બીક લાગી અને ભાગવા લાગ્યાં. એમાં દોડતાં-દોડતાં શામળા રબારીનો એક છોકરો પડી ગયો અને માથું પથ્થર સાથે ટકરાતાં મૃત્યુ પામ્યો. આ દશ્ય જોઈને શીવને શકિતએ કહ્યું. પ્રભુ આ બાળક આપણા સાદુવેશને જોઈ બીકથી ભાગ્યો અને મૃત્યુ પામ્યો. આપણાદર્શનથી આ ઘટના બની એટલેએ બાળકને સજીવન કરો. ત્યારે શીવજીએ કહ્યું. આ બાળક સાત જન્મોથી આ રીતેનાની ઉમરમાં મૃત્યુ પામે છે. એને સજીવન કરી શકાશે નહીં. પરંતુ હવે પછી આ બાળક બાજુના ગામ ઝરિયાવાડામાં જન્મ લેશે. એ જન્મમાં અનો ઉદ્ધ થશે.

ઉપરોક્ત ઘટના બન્યા પછી ઝરિયાવાડા ગામના વંશસુથાર પરષોતમને ગંગામાતાજીને ત્યાં બહુ મોટી ઉમરે સંતાન પ્રાપ્તિ થઈ. એનું નામ ઝાલણ રાખવામાં આવ્યું. ઝાલણ નાનો હતો એ સમયે કોઈ સંતો અ પુરખ ભેતમેને કહેલું કે, તારા પુત્ર ઉપર મૃત્યુની દાત છે. પુરષોતમે ઉપાય પછ્યો ! ત્યારે યોગી એ કહ્યુંકે, આ છોકરા ને અડસઠ તીર્થની યાત્રા કરાવવામાં આવેતો કદાચ તેનો દાતમાંથી બચાવ થાય. બાળક ઝાલણને જોળીમાં લઈ પુરુષોતમ અડસઠ તીર્થની યાત્રાએ નીકળી પડે છે. પુરુષોતમ પગે ચાલીને પુત્રના સાપના નિવારણ અર્થે પરિભ્રમણ કરી અડસઠ તીર્થની યાત્રા કરાવે છે. યાત્રાપૂર્ણ કર્યા પછી પણ સંત પદાર્યા અને કહ્ય કે, હજુ એક તીર્થ બહાર રહી ગયું છે. ત્યાં ઝાલણ મોટો થતાં એ તીર્થમાં જશે અને તેના સાપનું નિવારણ થશે.

ઝાલણની ઉમર અગિયાર વર્ષની થઈ ત્યારે તેણે માનસરોવર માતાજીની યાત્રા કરવાનો સંકલ્પ ક્યો. અને કોઈનું માનવું એવું છે કે, માતાજીએ સ્વપ્નમાં આવીને ઝાલણને માનસરોવરની વાટ બતાવી. પરંતુ સરજૂમાં આવતા ઉલ્લેખ મુજબ ગુરૂ ગોરખનાથે ઝાલિયાને માનસરોવરનો રસ્તો બતાવ્યો. એ વાત થોડી વધારે વ્યાજબી લાગે છે કારણકે, એ સમયે ગોરખમઢી અને માદપુર ગોરખનાથના દૂણાઓ હતા. અને એ વસ્તીમાં પરિભ્રમણ કરતાં. ઝાલિયો માનસરોવરનો રસ્તો મળતાં માત્ર ૧૧ વર્ષની નાની ઉમરે માતાજીની યાત્રાએ ઉપડી જાય છે.

ઘણાં સંદર્ભો અને મનોમંથનો કરતો ઝાલણ આખરે માનસરોવરો પહોંચે છે. ત્યાં એ થાકી અને માતાજીના મંદિરના દ્વાર પાસે ઉઘાં જાય છે. એ સમયે અર્થવરાવ, સાલેરાવ અને ભોલેરાવ માતાજીના પુજક હતા. એમાંથી સાલેરાવને આ બાબતની જાણ થઈ એટલે એમણે ભોલેરાવ અને અર્થવરાવને કહ્યું કે, આપણા મંદિરના દ્વારે કોઈ મૃત્યુ લોકોનો માનવી આવેલ છે. સૌની સંહમતિથી ઝાલણને જગાડીને અંદર લઈ આવે છે. ઝાલણને આવવાનું કારણ પૂછે છે. ત્યારે ઝાલણ જણાવે છે કે, હું અહીં માતાજીના દર્શન અને પૂજન કરવા આવ્યો છું. ઝાલણને આ વાતનું રજા મળે છે. અને સાલેરાવને ગુરૂ બનાવી ઝાલણ માતાજીની સરજૂઓ શીખવા માડે છે. આ રીતે ઝાલણને સાલેરાવ, માતાજીની સરજૂનું સૌ પ્રથમ જ્ઞાન આપે છે. માતાજીને કમળની પાતરી ચડતીરોજ કમળ લાવીને ઝાલણમાતાજીની પૂજા કરતો. એક સમયે સાલેરાવે ઝાલણને સૂચના આપી કે, અહીંથીથોડે દૂર તળાવમાં લાલ રંગનું ૨૪ પાંખડીનું કમળ છે. તે ફૂલને અટકવું નહીં. કારણકે, તે ફૂલની ચોકી વાસુકીનાગ કરે છે.

ઝાલણ ભોલેરાવ દ્વારા પ્રાપ્ત કરેલી સરજૂના આધારે માતાજીની ભકિત અને સેવા પૂજા કરે છે. અને માતાજી પરત્વ ભકિતનો અનહદભાવ એના મનમાં ઉત્પન્ન થયો છે. પરંતુ પોતાના ગુરૂ સાલેરાવ દ્વારા આપવામાં આવેલી સૂચના એમનામાં કૈાતુક જગાડે છે. અને ઝાલણ સંકલ્પ કરે છે. કે , ૨૪ પાંખડીનું લાલ કમળ માતાજીને ચ ડાવવુ છે. ઝાલણએ પુષ્પને શોધી કાઢે છે અને ફૂલ તોડવાનો પ્રયાસ કરે છે. અટલે વાસુકીનાગ પ્રગટ થાય છે અને ઝાલણને સમજાવે છે કે હે ! બાળક એ ફૂલને અડતો નહી , નહી તો તારા પ્રાણ હરી લઈશ. પરંતુ ઝાલણ વાસુકી નાગની વાત કાને ધર્યા વગર ફૂલ તોડવા આગળ વધ છે. આખરે વાસુકી નાગ ઝાલણને દંશ દે છે અને ઝાલણ મૃત્યુ પામે છે. આ ઘટનાથી અર્થવરાવ , ભોલેરાવ અને સાલેરાવ , દુઃખ અને મુંજવણ અનુભવે છે. આખરે માતાજી પ્રસન્ન થઈને ઝાલણને જીવતો કરે છે. ઝાલણ જીવતો થઈ માતાજીના સાક્ષાત્ દર્શન કરે છે. વંદન કર છે. અને માતાજીની ભકિત માંગે છે. આ દશ્ય જોઈ ભોલેરાવ , સાલેરાવ અર્થરાવ માતાજીને ફરિયાદ કરતાં કહે છે . કે , હે માતાજી અમે તમારી યુગોથી સેવા પુજા કરીએ છીએ તો પણ અમને દર્શન આપ્યા નહી. અને આ મૃત્યુ લોકનો માનવી હમણાં આવ્યો તો પણ તમે તેની સામે સાક્ષાત્ સ્વરૂપે પ્રગટ થયાં ? ત્યારે માતાજીએ કહ્યું કે , તમે આટલા યુગો સેવા કરી પરંતુ ૨૪ પાંખડીનું લાલ કમળ લેવાની હિંમત કરી ન હતી. આ બાળક ભલે હમણાં આંચો હોય પરંતુ એમણે પોતાના જીવનની પરવા કર્યા વગર આ ભકિતમય સાહસ કર્યું એથી હું એને પ્રસન્ન થઈ છું.

ઝાલણ લગભગ અંદાજે ૧૨ વર્ષ સુધી માનસરોવરમાં રહીને માતાજીની સેવા પૂજા અને તપ આરાધના કરે છે. આખરે ઝાલિયાને પોતાનો દેશ સાંભળે છે. અને માતાજીને કહે છે. આટલા વર્ષોમાં અહીં વિતાવ્યા હવે મને મારો દેશ સાંભળ્યો છે. હું મારા દેશ જવા માગું છું ત્યારે માતાજી ઝાલણને રજા આપે છે. પરંતુ ઝાલણ માતાજીને વિનંતિ કરતાં કહે છે કે , તમે મારી સાથે આવો ત્યાં જઈને હું કોની સેવા કરૂ ! માતાજીએ કહ્યું તું મને રહેવા દે મારા નિયમોનું તું પાલન કરી શકીશ નહીં. છતાં ઝાલણે માતાજીને મનાવવા જીદ્યાલું રાખી આખરે માતાજીએ સંમતિ આપી સેવા પૂજા માટે કેટલાંક પ્રતીકો ઝાલણને સાથે લેવાનું કહ્યું હંસ , મોર અને શંખ એક કરંડિયામાં લઈ ઝાલણ ઝરિયાવાડાની વાટ પકડે છે. કહેવાય છે કે , શંખોદ્વાર બેટ થઈ પોરબંદર થઈ ડેરી (સંગાવાડા) પહોંચે છે. આ સમય સરજૂમાં બતાવ્યા મુજબ તેમજ ઝાલણના વહીવંચા બારોટના ચોપડે નોંધ યા મુજબ વિ.સં. ૧૨૦૨ના શ્રાવણ વદી તેરસ અને શુક્રવારનો મનાય છે.

ઝાલણ ઝરિયાવાડા જવા માટે સાંગાવાડાના દરિયા કિનારે ઉતર્યો. એ જે હોડીમાં ઉતર્યો એ હોડા પથ્થર બની ગઈ એવી લોકમાન્યતા છે. આજે પણ શ્રાવણવદ અમાસના દિવસે એ સ્થળે માતાજીની ઘજા ઘ મારવા ડેરીથી જાય છે. ઝાલણ દરીયાઈ મુસાફરી કરીને આવેલો તેથી થાક અને તરસ ખૂબ લાગેલા એટલે કે એ ડેરી પાસે આવેલી વાવમાં પાણી પીવા અને સ્નાન કરવા માટે જાય છે ત્યાં એક ગોરડનું ઝાડ હત. એઝાડ ઉપર માતાજી એ આપેલા પ્રતીકોનો કરંડિયો લટકાવીને ઝાલણ પગથિયા વાળી વાવમાં ઉતર્યો એવાવ આજે પણ મોજુદ છે. એ સમય ત્યાં રબારીનો નેસ હતો અને આ નેસમાં ૧૫૦ જેટલા કુંટુંબોનો વસવાટ હતો. આ બધાનો મુખી છાંયો વાઢેર હતો. એ સમયે ઝાલણ વાવમાં ઉતર્યો ત્યારે શામળા , ચાવડા , છેલાણા અને ઉલ્લા શાખના રબારીઓ ના છોકરાઓ ત્યાં રમતા હતા. ઝાલણે એમણે કરંડિયો લટકાવતાં અને વાવમાં ઉતરતાં જોયો એટલે આ છોકરાઓ ને કૈાતુક થયું કે , આ બાવાના કરંડિયો જોવાનો એમણે પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ જે ડાળીએ કરંડિયો લટકાવેલો હતો. એ ડાળીએ આ છોકરાઓ પહોંચી શકતા ન હતા. ત્યાં એક ગરચર શાખનોરબારી આવ્યો અને છોકરાને ખંભે બેસાડી કરંડિયો ઉતારવાનો પ્રયત્ન કર્યો. કરંડિયો નીચે ઉતારતાં મોર ઉડીગયા. હંસને કૂતરાંએ મારી નાખ્યા અને શંખ ને છોકરાંએ ભાંગી નાખ્યાં. ઝાલણ વાવમાંથી બહાર આવીને આ દશ્ય જૂએ છે. અને બહુ આઘાત અનુભવે છે. મન ભ્રમ ખુબ પસ્તાવો થયો. પોતે કરેલી માતાજીની આરાધના નિષ્ફળ ગઈ એવું લાગતાંએ ત્યાં ઉપવાસ ઉપર બેસી જાય છે. રબારી આગેવાનો ઝાલણને સમજાવવા પ્રયત્ન કરે છે. ઝાલણ કોઈ વાત માનવા તૈયારી નથી. બધા રબારીઓ એકઠા થઈ ઝાલણને મનાવવા પ્રયત્ન કર્યા પરંતુ બધાજ પ્રયત્નો નિષ્ફળ નીવડયા. આખરે છાંયે રબારીના નેતૃત્વ નીચે બધા જ રબારીઓ ભેગા થયા. અને ઉપવાસ કરતાં ઝાલણની સાથે બારારો (બારારો એટલે બધાએ અન્નજનનો ત્યાગ કરવો. નાનાં બાળકને ઘવડાવવાં નહી. એવી રીતે પશુઓને ઘાસચારો આપવો નહી ચરવા દેવાં નથી. વાછરડાં પણ ઘવરાવવાં નહીં ટૂંકમાં બાળકથી માંડી વૃધ્ધ સુધીના હયાત જીવોએ અન્ન જીળનો ત્યાગ કરવો.) નાખી ભગવાન શીવ અને માતા ચામુંડાની આરાધના કરવા લાગ્યા. એ સમયે રબા

રીઓની કુળદેવી ચાંવડ (માતા ચામુંડા) હતી. સાડા ત્રણ દિવસ સુધી આ બારારો ચાલેલો , આખરે ચાંવડ માતાજી પ્રગટ થયાં અને મરેલા મોરને સજીવન કર્યા. શંખને પણએકત્રિત કરી ઝાલણને આપ્યાં.

ઉપરોક્ત ઘટના બન્યા પછી ઝાલણે કહ્યું કે , માતાજીએ માનસરોવરથી અહીં આવતી વખતે મારે સાથે શરત કરેલી કે , જે જગ્યાએ પૃથ્વી ઉપર મને મૂકવામાં આવશે તે જ જગ્યાએ મારી સ્થાપના થશે. ત્યાંઆગળ નહીં વધ એટલે હવે માતાજીની સ્થાપના અહીં જ થશે. આખરે ગોરક્ષનાથની હાજરીમાં ડેરી (સાંગાવાડા)માતાજીની સ્થાપના કરવામાં આવી. ત્યાં ઝાલણે માતાજીની ૨૧ પૂજા કરી રબારીઓને આ ધર્મથી દિક્ષિત કરી. અને આખરે રબારીઓને આ ધર્મ સોંપી તેમણે વિદાય લીધી. પછી ઝાલણના જીવનના ઉલ્લેખો પ્રાપ્ત થતા નથી.

ઝાલણ માતાજીના ધર્મની ગતિવિધો અને યમ નિયમ સમજાવી વિદાય થયા પછી ૧૨૫ વર્ષ સુધી છાંયા રબારીઓએ માતાજીની પૂજા કરી. ત્યાર પછી ભોળા શામળા નામના રબારીને માતાજી પ્રસન્ન થયાં. ચાર શંખમાંથી એક શંખ લઈને ભોળો શામળો જુજારપુર ગામ ગયા. તે સમ વિં. સે ૧ ૩ ૩ ૩ નો હતો. ત્યાર પછી વિં. સ. ૧૫૩૫માં માતાજીના ભૂવા દેવદાન શામળા જુજારપુરથી ચોરવાડ આવી માતાજીના મઢની સ્થાપના કરી અને પૂજા કરેલાં. ત્યાર પછી ચાવડા શાખના રબારી સાંગાવાડા ડેરીથી એક શંખ લઈને સિડોકર ગયા. અને ત્યાં માતાજીની સ્થાપના કરી મઢ બાંધ્યો. છેલાણા શાખના રબારી એક શંખ લઈને છેલણું ગામ ગયા ત્યાંથી પર ત આવી વિં. સ. ૧૬૦૮માં લોએજ માતાજીના મઢની સ્થાપના કરી. સાંગાવાડા ડેરીથી ઉલવા શાખના રબારી શંખ લઈને બામણવાડા આવ્યા. ત્યાં અક રાત રોકાયા પછી ચિત્રાકોડા ગયા અને બાજુમાં દૂધઈનેસ આવલ હતો. ત્યાં માતાજીની સ્થાપના કરી. અને મકાભુવાએ પૂજા કરી. ત્યારબાદ બળેજ મઢ બંધાયો. આ રીતે ઝાલણ જે ચારશંખ લઈ આવેલો તેના ચાર જગ્યાએ સ્થાપન થયા અને ચાર મઢ બંધાય. પાંચમો મઢ ઓડરદરનો બંધાયો તેની ઐતિહાસિક વાત એવી છે કે , બળેજ પૂજામાં પેઢો (તાકાત પ્રદર્શન) લેવામાં સામસામે વાંધા ઉભા થયા. અને માતાજી પ્રસન્ન થયા. અને આખરે ઓડરદરના મઢની સ્થાપના થઈ આ રીતે પાંચ મઢ ચોરવાડ , સિડોકર , લોએજ , બળેજ અને ઓડરદરની સ્થાપના થઈ અને ડેરીએ મૂળ ઝાલણની સ્થાપના હતી. એટલે રબારીઓમાં પાંચમઢ અને છઠ્ઠી ડેરીને માતા કહેવાતાં આ બધાં સ્થાનકો પોરબંદરથી વેરાવળ સુધીના દરિયા કિનારાના વિસ્તારમાં આવેલાં છે. ત્યારબાદ અનેક સ્થળોએ માતાજીની સ્થાપનાઓ થયેલી છે. ડારી , વિસાવાડા , શાણા વાકીયાના ડુંગરમાં , ઉના દેલવાડાં ગણોદ , કુતિયાણા માંગરોળ , સતાપર ઓરડી ઈત્યાદિ ઉપરાંત દ્વારકા પંથકના ભોપારબારીઓએ પણ પાંચ મઢ અને છઠ્ઠી ડેરીરૂપે માતાજીની સ્થાપના કરેલી છે.

માતાજીના ધર્મની વિધિ સંદર્ભે કેટલીક સ્પષ્ટતાઓ કરીએ તો માતાજીની આરાધના સરજૂ દ્વારા થાય છે. અને સરજૂની આ પરંપરા ગુપ્ત છે. આપણા ગુજરાતી સાહિત્યના વિદ્વાનો પભાશંકર તેરૈયા , ખોડિદા સ પરમાર , નરોત્તમ પલાણ , ડો. હુસ યાજ્ઞિક વગેરેએ આ સરજૂગાનને શામવેદનું ગાન કહ્યું છે. પરંતુ એનું મૂળ સુધી કોઈ જઈ શક્યા નથી, એ એની ગુપ્તતાને કારણે. સરજૂ કોઈને ન કહેવાય એવી ધાર્મિક માન્યતા અને સામાજિક બંધન પણ છે. આપણા સંશોધકો પણ આ વિશે માત્ર કથનાત્મક વાતો કરીને અટકી ગયા છે. આ સરજૂ મધ્યયુગીન આખ્યાન સ્વરૂપના માળખાને લગતું નાનું કાવ્ય છે. એમાં મુખ બંધ , ઢાળ , વલણ વગેરે છે. મધ્યયુગના ઝાલણ પછી રબારી ભક્તોએ માતાજીની ઉપાસના અર્થે આ સરજૂની રચના કરેલી છે.

સરજૂના સ્વરૂપ અને પ્રકાર વિશે ઉડાણપૂર્વક વાત શક્ય નથી. પરંતુ સ્વરૂપની દૃષ્ટિએ જોઈએ તો એ મધ્યયુગીન કાવ્ય છે. ઢાળ , વલણ , પેટાણ વગેરે ઘટકતત્વો એમાં એવા મળે છે. પાંચદસ પંકિતથી માંડી ૪૦ – ૫૦ પંકિતઓની સરજૂ મળે છે. એમાં વિષયની દૃષ્ટિએ જોઈએ તો માતાજીની ઉપાસનાની સરજૂ , આગમવાણીની સરજૂ , છેલણ કળશ વગેરે પ્રસંગે ગવાતી સરજૂ , આરતીની સરજૂ , ઓતારની સરજૂ , જન્માષ્ટમી પ્રસંગે ગવાતી કૃષ્ણ વિષયક સરજૂ લગ્નપ્રસંગે ગવાતી ' વિવાડો 'ની સરજૂ , સાપનું ઝેર ઉતારવાની સરજૂ , ભક્તો સંતોના જીવનચરિત્રને વ્યક્ત કરતી સરજૂ , રામાયણ મહાભારતના પાત્રો પ્રસંગો આધારિત સરજૂ , આત્મજ્ઞાનની સરજૂ , યોગાભ્યાસને વ્યક્ત કરતી સરજૂ , ઝાલારટાણાની સરજૂ , પ્રભાતની સરજૂ , વેદના મંત્રો વ્યક્ત કરતી સરજૂ , સ્પષ્ટિની ઉત્પત્તિ પહેલાની ઘંધકારની સરજૂ , સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિની સરજૂ આ રીતે કુલ ૩૬૦ પ્રકારની સરજૂ બોલાય છે. સરજૂનો પ્રારંભ ' વાણ ' નાખવાથી થાય છે. સરજૂની અભિવ્યક્તિનું માધ્યમ નાદ છે. અને તે સમૂહમાં ગવાતું ગાન છે. ' વાણ ' નાખવાથી સરદનો પ્રારંભ થાય છે. બસેલા સમૂહમાંથી કોઈ એક વ્યક્તિને ' વાણ ' નાખવાનું કહેવામાં

આવે અને એ સરદ ઉપાડે હો.....ઓ.....હા.....હા.....મ—ઓ. (રામ)અને પછી સાથે રહેલું વૃંદ આ સર જુ ગાવા લાગે છે. જેવી રીતે ભજનમાં બેકાળી ,ચારકાળી , એવો અવાજઅભિવ્યક્ત કરવામાં આવે છે. તેવી રીતે સરજૂમાં પણ ઉચી ' વાણ ' નખાય તો પાછળ એટલું ઉચું ન બોલીશકનારને ગાવામાં મુશ્કેલી પણ થાય છે . સરજૂ ગાતી વખતે શરણાઈ અને ઝાંઝવગાડવામાં આવે છે.આ સરજૂ તેના યોગ્ય સમયે રજૂ થાય છે. જેવી રીતે ભજન ગણપતિ સ્થાપનાથી છેલ્લે પ્રભાતી સુધી ગવાય છે. એમ સરજૂ પણ સમયે સમયે પ્રસંગે પ્રસંગે અલગ અલગ બોલાય છે.

આ સરજૂનું જ્ઞાન મેળવવા એના અધિકારી થવું પડે છે. રબારી જ્ઞાતિમાં પુત્રનો જન્મ થાય ત્યાં રે જન્મ પછી પથમ પૂજ થાય ત્યારે અ બાળકને માતાજીની દીક્ષા આપે છે.આ વિધીમાં બાળકને નવડાવીને વસ્ત્રવિહોન સ્થિતિમાં પઢિયાર પાસે લઈ જવામાં આવે છે. અને પઢિયાર એના કાનમાં સરજૂના મંત્ર દ્વારા ગુરુમંત્ર આપે છે. આ પ્રક્રિયાને રબારી સમાજમાં મોઢ ઉતારવાની અથવા મઢ લાવવાન પ્રક્રિયા કહેવાય છે. આ દિક્ષા મળવા પછી રબારી છેલણ અને સરજૂ શીખવાનો અધિકારી બને છે.

માતાજીના ધાર્મિક ઉત્સવવિધો જોઈએતો છેલણ સવાસો છેલણ ,કળશ ,પુંજ મુખ્ય છે. તેનો આ છો પરિચય મેળવી એ તો છેલણ એ પાંચ છેલણ પાવામાં આવે છે. આ પાંચ છેલણમાં એક શકિતનો , એક ચાંવડનો,શીવનો એવી રીતે પાંચ છેલણ પાયા ગણાય છે. તેમાં રબારી ભાણે ભળતી અન્ય જ્ઞાતિઓ પણ છેલણ પાય છે.જે માતાજીની કૃપા મેળવવા અથવા માનતા હોવાથી પાય છે. ઉતરાં સોરઠીયા રબારી સમાજમાં વર્ષે માતાજીનાપાંચ છેલણ પરિવાર દીઠ પાવામાં આવે છે. ત્યારે જોક છેલણ કહેવાય છે. આ જોકછેલણ માટે જોક એક ત્રિત થઈ માતાજીના મઢ જાય અને ભૂવાઆતાને રજુઆત કરે અને માતાજીની રજા લઈ તારીખ વાર નક્કી કરી તે પ્રમાણે છેલણ પાવામાં આવે છે.

સવાસો છેલણ મોટાભાગે કોઈએ પોતાના કાર્ય સિધ્ધિ માટે માતાજીની માનતા કરી હોય ત્યારે પોતાનું કાર્ય સિધ્ધ થઈ જતાં આ છેલણ પાવા માટે જોકમાં જાહેરાત કરે જોકના આગેવાનો મળે અને નક્કી કરી માતાજીના મઢે જાય અને માતાજી રજા આપે ત્યારે આ છેલણ પાવામાં આવે છે. જોક નોતરું આપવા જાય અને નોતરું જે તારીખનું ઝિલાય ત્યાં સુધી દરરોજ માતાજીની સરજૂ બોલવામાં આવે છે. અને છેલણને ભોજન ,સાકર અને ચા પાણીની વ્યવસ્થા કરવામાં આવે છે. આ છેલણ વ્યક્તિ અથવા પારિવારિક હોય છે. એમાં જોકનો સહકાર લેવામાં આવે છે. છેલણના દિવસે માતાજીના ભૂવા આવે છે અને પાટ ચડે છે. અને માતાજીના આર્શિવાદ આપે છે.

કળશનો ઉત્સવ પણ માતાજીનો ધાર્મિક ઉત્સવ છે. કળશ પણ મોટે ભાગે માનતાનો હોય છે. ક્યા રેક ખુશીનો પણ હોય છે. આ કળશમાં અને સેવાઓ છેલણમાં મહત્વનો તફાવત હોયતો એ છે કે , સવાસો છેલણમાં ભૂવાઆતા સવારે આવે અને ચોકો કરી પાટ ચડી વિધો પૂરો કરે છે. અને મોટા ભાગે આ છેલણમાં સગા સંબંધો અને જોક ને જ નિમંત્રણ હોય છે. જ્યારે કળશમાં ભૂવાઆતા સાંજે આવે છે.અને માતાજીની સ્થાપના કરવામાં આવે છે.માતાજીનો પાટ ભરવામાં આવે છે.અને જ્યોતિ પ્રગટ કરવામાં આવે છે.રાતભર અખંડ જ્યોત પ્રગટતી રહે છે. અને છેલણ સરજૂ બોલતા રહે છે. સવારે નવ દસ વાગ્યે કળશ ભરવામાં આવે છે.અને ત્યાર પછી કળશ ભરનારના ઘરનીસ્ત્રીઓ કળશ અને ઘજા વધાવે છે. પછીથી ભુવાઆતા પાટચડી માતાજીના આર્શિવાદ અપાવે છે. આ કળશમાં પોતાના સગાસંબંધો અને આજુબાજુની જોકમાં વિધિવતઆમંત્રણ આપવામાં આવે છે. વિધિ પૂરો થયા પછી અને પહેલાં જમણવાર હોય છે. આ વિધોમાં અંદાજે બેઅઢીલાખનો ખર્ચ થાય છે.

પુંજએ માતાજીનો સૌથી મોટો ધાર્મિક મહોત્સવ છે. પુંજનો ઉત્સવ નવરાત્રિમાં ઉજવાય છે.પરંતુ પુંજ દર નવરાત્રિએ માતાજીના દરેક મઢમાં થાય જ એવું નથી. આ માટે દરેક મઢમાં શીખ માગવામાં આવે છે .આ શીખ માગવા માટે દરેક મઢના દિવસો નક્કી હોય છે. દા.ત. ભાદરવા વદ તેરસના દિવસે ડેરી શીખ મગાય છે. ચૌદશના રોજ ચોરવાડ અને સિડોકર શીખ મગાય છે. તો અમાસના દિવસે લોએજ અને આસો સુદએકમના દિવસે બળેજ અને ઓડદર શીખ માંગવામાં આવે છે. આ શીખ માગવા માટે સોરઠીયા રબારીઓમાંગામે ગામથી પુરુષ વર્ગમાતાજીના મઢે એકત્રિત થાય છે.અને સરજૂ દ્વારા માતાજીની આરાધના કરે છે. ત્યારબાદભૂવાઆતા ,પઢિયાર અને ન્યાતના આગેવાનો સમય થતાં માતાજીની શીખ માગે છે.પૂંજ માટે રજા મગાય છે. જો એક સાથે ૨૧ વખત નાદાણા માગ્યા મુજબની જુવારા માતાજી આપે તો પૂંજ થઈ ગણાય.પૂંજ થાય તો મોટા ભાગના શીખ માગવા

ગયેલા અને નહીં ગયેલા માતાજીની ધામમાં જવાની તૈયારી કરે છે. પૂંજ થતાં માતાજીની પાંચ ઘજા નિકળે છે. દૂધ ઘયો , હાલારલો , નાઘરી બરાડાઈ અને ગઢવેલી આ પાંચ ઘજાઓ નિકળે છે. અક ઘજામાં ૫૦૦ થી હજાર યુવાનો, બાળકો વૃદ્ધો જોડાય છે. ઘજાનો મુખી પીછીઘર કહેવાય છે. અને ઘજામાં જોડાનાર પુરૂષો સમરખિયા કહેવાય છે. પૂંજ થયા પછી આ ઘજાઓને માતાજીના ગીત અને સરજૂ દ્વારા ઘજા ધમથી વળાવવામાં આવે છે. પછીથી આ ઘજાઓ અલગ અલગ વિસ્તારમાં પગપાળા ફરે છે અને દરેક ગામમાં જ્યાં રબારીની વસ્તી હોય ત્યાં આ ઘજાનું સ્વાગત કરવામાં આવે છે. વધાવવામાં આવે છે. સમરખિયાને દૂધ દહીં પાવામાં આવે છે. અને ભોજન પણ કરાવાય છે. આ ઘજા માં જનારવ્યક્તિ એ કેટલાક કડક નિયમોનું પાલન કરવાનું હોય છે. એક અઠવારિયા સુધી પગપાળા જ ગામેગામ પરિભ્રમણ કરવાનું , કોઈ પણ ગામમાં રાત રોકાવાની નહીં. ખાટલે બેસવું નહીં . હજામત કરાવવી નહીં. વગેરે નિયમો પાળવાના હોય છે. આઠમા દિવસે માતાજીનો હવન હોય છે. તે દિવસે જૂની ઘજા પાણીમાં ડૂબાડી દેવામાં આવે છે. અને નવ દિવસે દરમ્યાન એકત્રિત કરેલા મોર પીછમાંથી નવી ઘજા બનાવવામાં આવે છે. અને બધા સમરખિયા નાહીઘોઈ અને પોતાના વસ્ત્રો ગુલાલ વડે લાલ બનાવીને દોડતાં દોડતાં સાંજે પૂંજમાં પહોંચી જાય છે. પૂંજના દિવસે હજારોની સંખ્યામાં સરોઠિયા રબારી સમાજનો સમૂહ એકત્રિત થાય છે. અને સમગ્ર વાતાવરણ હરિ ઓં ના નાદથી ગુંજી ઉઠે છે. રાતભર સરજૂ અને ગીત દ્વારા માતાજીની આરાધના થતી રહે છે. અને સવાર પડતાં આ ઘજાઓનું સમૈયું કરવામાં આવે છે. એમાં બરડા ઘજાનું સામૈયું ભૂઆઆતા ઘોડા પર બેસીને સામેજઈને કરે છે. સવારે ભૂઆઆતાપાટ ચડે છે. અને સમગ્ર જ્ઞાતિને માતાજીના આર્શિવાદ પાઠવે છે. ત્યારબાદ જમણવાર શરૂથાય અને જમીને લોકો પોતપોતાના ગામ જવા લાગે છે. આ જમણવાર ચોખાના ભાત , મગ , ઘી અને ગોળનું હોય છે. એક રાત્રિના પૂંજ ઉત્સવમાં અંદાજે ૫૦૦ થી ૬૦૦ ડબ્બા ચોખ્ખું ઘો વપરાય છે. પૂંજના ખર્ચને પહોંચીવળવા માટે પરગણા (પથારી) પ્રમાણે ઘપેડો નિમવામાં આવે છે.

સૌરાષ્ટ્રના સોરઠિયા રબારી સમૂહમાં ઉજવાતા માતાજીનો ઉત્સવ તેનું પ્રાગટ્ય અને ધર્મ-ભક્તિના સંસ્કારો આપણે આગળ જોયા આ પરંપરામાં માતાજી ઉપાસક જે ભક્તો થયા છે તેમાં પણ ઘણા સત્ય ઉપાસક અને પરચાધારી થયા છે. હવે આપણે આ પરંપરાના સંતો-ભક્તો વિશે વાત આગળ વધારીએ.

માહિતીદાતા

- ૧ . વંશ સુથારના બારોટ હિતેશભાઈ , ચંદુભાઈ સોલંકી ઘોરાજી
ઉ.વ. ૩૬ યજમાન વૃત્તિ.
૨. ભૂઆઆતા ડેરીમઢ(મેરામણભાઈ ઉ.વ. ૫૦)
૩. ભૂઆ ભોજા આતા(ચોરવાડમઢ) ઉ.વ. ૫૧
૪. રામભાઈ રાડા જુનાગઢ ઉ. ૫૦
૫. રામભાઈ રાડા બાંટવા ઉ. ૩૫
૬. ગણપત મોરી બાંટવા ઉ. ૪૦

વિરો શામળો

સોરઠીયા રબારી સમાજમાં માતાજીના ઉપાસક વીરા ભગત ત્રણ થયા. વીરોશામળો, વીરો ગોસીયો(કોડિયાતર) અને વીરો ગાંડો. ચોથો વીરોભગત ભોપા રબારીમાં દ્વારકામા થયો. એમાંથી વીરો શામળો અંદાજે ૨૫૦ વર્ષ પહેલા ગણોદમાં થયો હોવાનું મનાય છે.

વીરો શામળો માતાજીનો ઉપાસક હતો. અને સરજુ દ્વારા માતાજીની સતત આરાધના કરતો. સમગ્ર સોરઠીયા રબારી સમાજ માં વીરા ભગતની માતાજી ની પરમઉપાસક તરીકેની છાપ હતી. આજેપણ છે. માતાજીની અસંખ્યસરજુ એમણે કંઠસ્થ હતી. એટલુ જ નહીં પરંતુ સિધ્ધપણ હતી.

વીરા ભગત નાં જીવનપરચા અંગે માત્રએક ઘટના ભક્તજનો પાસેથી પ્રાપ્ત થાય છે કે, સરજુગાવા માટે વીરા ભગત એક વખત ચિત્રાકેડા ગયેલા , અને મુંઘીનુ અવસાન થયું. (મુંઘી કોણ હતી એ સંદર્ભે ભક્તજનો માં સ્પષ્ટતા નથી.) મુંઘી વીરાભગતની દીકરી હતી . એવુ સામાન્ય રીતે માનવામા આવે છે. માણસો ચિત્રાકેડા મોકલી વીરાભગત ને જાણ કરવામાં આવી કે મુંઘીનુ અવસાન થયુ છે. આ સમાચાર મળતાંવીરા ભગત ચિત્રાકેડાથી પાછા ફરે છે. રસ્તામાં એક ગાય મરેલી પડી હતી , વીરા ભગત પોતાની સરજુની આરધના દ્વારા ગાયને સજીવન કરે છે. ત્યાર પછી આવી ને મુંઘીને સજીવન કરે છે. સજીવન થયા પછી મુંઘી વીરાભગત પાસેથી સરજુનો અભ્યાસ કરે છે. અને માતાજીની આરાધના કરે છે. ઘણ ચારવાનો વ્યવસાય કરતાઅન સતત માતાજીની ઉપાસનામાં મગ્ન રહેતા. એમણે પોતાની સર્જન શક્તિના બળે માતાજીની સરજુ ઉપાસના કરી છે. અને મુંઘી પણ સરજુની રચના કરે છે. વીરાભગતની સરજુ સજીવન મંત્ર આગમવાણીના સંદર્ભે હતી. આજે પણ મુંઘી અને વીરા ભગતની સરજુ સોરઠીયા રબારી સમાજમાં બોલાય છે. મુંઘી અને વીરાભગતના જીવનસંદર્ભે અન્ય વીગતો પ્રાપ્ત થઈ નથી. માત્રએમની રચનાઓથી ભક્તવર્ગમાં જાણીતા છે. મુંઘી નીસમાધી બળેજની બાજુમાં ચિત્રાકેડા ગામે આવેલી હોવાનુ કહેવાય છે.

માહિતીદાતા

(૧) કાનજી હિરજી બારોટ જુનાગઢ ઉ.વ. ૭૫

(૨) રામભાઈ રાડા જુનાગઢ ઉ.વ. ૫૫

વીરાભગત (વીરોગોસીયો)

પોરબંદર તાલુકાના ગોસા ગામમાં અંદાજે ૨૦૦ વર્ષો પહેલાં વીરાભગત ગોસીયોનો જન્મ થયેલો, એમની અટક કોડીયાતર હતી. બાલ્યકાળથી જ પશુપાલનના વ્યવસાયમાં તે સામેલ થઈ ગયેલા પરંતુ પૂર્વભવનાભક્તિ ત સંસ્કારો એમનામાં ચાલ્યા આવતા હતા. ગામના રબારી ભક્તો માતાજીની સરજૂ બોલતા એ સૌની સાથે વીરાભગત પણ માતાજીની આરાધના કરતા. એમ કરતાં કરતાં વીરાભગત યુવાવસ્થાએ પહોંચે છે. ત્યાર સુધીમાંતો એમને ભક્તિનો રંગ સોળે કળાએ લાગી ચૂક્યો હતો.

વીરાભગતને માલઢોરમાં બકરાં હતાં. બકરા ચરાવતા ચરાવતા સતત માતાજીની આરધનામાં રત રહેત i. એક સમયે વરસાદની ઋતુ હતી. અને વીરાભગત બકરા ચરાવતા ચરાવતા ઓડદર ગામની પૂર્વ દિશામાં ગામથી છ—સાત કિમીનાં અંતરે ચિરોડાની ધાર તરીકે ઓળખાતી જગ્યા આવેલી છે. ત્યાં જઈ ચડયા, અને પુષ્કળ વરસાદ પડતાં ધારની ફરતે ખુબ પાણી ભરાઈ ગયું પોતાના બકરા સાથે એ પાણીની વચ્ચે આવી ગયા(આજે પણ સારો વરસાદ પડતા ત્યાં પાણી ભરાઈ જાય છે. પરંતુ પુલ બાંધવામાં આવ્યો હોવાથી નીકળી શકાય છે.) બહાર નીકળી શકાય તેમ ન હતું. રાત પસાર કરી બીજા દિવસે પણ વરસાદ ચાલુ રહ્યો. વીરાભગત સરજૂ દ્વારા માતાજીની સતત આરાધના કરતા રહ્યા. સતત બે દિવસથી ભુખ્યા ભગતની આરાધના સાંભળી માતાજી વીરા ભગતને ભાત લઈને જમાડવા માટે પ્રગટ થાય છે. કાંસાના ભાણામાં માતાજી પોતાના હાથે વીરાભગતને સાત કોળીયા જમાડે છે. આ સાત કોળીયા ભોજન કરતા વીરા ભગતને પોતાના સાત અવતારનું જ્ઞાન થઈ ગયું એને સંપુર્ણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થઈ ગયું. વીરાભગત ચિરોડાની ધારથી કમળ લઈને માતાજીની પૂજા માટે ઓડદર ગયા. પરંતુ એ સમયના ભૂવા આતાએ વીરાભગતને પુજા કરવાની ના પાડી ત્યારે ભગતે કહ્યું કે , તમે મને પૂજા કરવ iની ના ; પાડો છો પરંતુ માતાજી મને ચિરોડાની ધારે જમાડવા આવેલા , અને જે કાંસાનુ ભાણું લઈને વીરાભગ ત જમાડેલા તે ભાણું વીરાભગતને ભુવાઆતાને આપ્યું એટલું જ નહીં પરંતુ માતાજીના દર્શન પણ ભુવા આતાને કરાવ્યા. પછીથી વીરાભગત ભક્તિ અર્થે બરડા ડુંગરમાં ઉતરી પડેલા.

વીરાભગત એરડા પાદરીયા ઘેડમાંથી ભાગોને બિલેશ્વર આવ્યા. ત્યાંથી કિલેશ્વરની બાજુમાં આવેલ પ્રાંસ iયા તળાવ આવ્યા ; ત્યાંથી વાંસની એક લાકડી કાપી. (આ સમયે સમાજમાં મરકીનો રોગ જોશભેર વ્યાપી વળેલો , એ લાકડી લઈને ભગત રાણપર ગયા. ત્યાંથી બગવદર પાસે આવેલા મજ્યાવાણ ગયા. ત્યાંથી એમણે જેઠા ભરવાડ ને સાથે લીધા. અને કુણવદર ગયા. એ વખતે એક શામળા રબારી સેવા માટે આવેલો. એમને કહ્યું કે, એક પાણીઓ ઘડ i ભરી લાવો , અને એક કાચનો મોટો સીસો લઈ આવો. એ વસ્તુ આવી ગયા પછી બીજા ભક્તોને વીરાભગત કહ્યું તમે સૌ જતા રહો. અગ્નિ પ્રગટ થાય અને શાંત થઈ જાય ત્યારે સેવા માટે આવજો એવું કહીને સૌને વિદાય કર્યા, અને વીર iભગત ઉનનો ઘાબળો પાથરી સરજૂના મંત્રો ચાલુ કર્યા અઠયાસી હજાર મંત્રો બોલ્યાપછી મરકો ઉપર કાબુ મેળવી શક્યા. મરકીને વાચા થઈ. હું ભવિષ્યમાં મુક્ત થાઉં. એવો જામીન આપો. વીરાભગતે જામીન આપવાની ના પાડી દીધી , અને મરકીને સીસામાં પુરી દીધી. આ કાર્ય માતાજીની કૃપાથી થયું એવી મનોમન વિનમ્રતા પ્રગટ કરી. અને તેની જાણ સૌ ભક્તોને પણ કરી. આ કાર્ય પછી વીરાભગતે ભવિષ્ય કથન કર્યું કે આ જગ્યા ઉપર ગા મનો ટીબો બંધાશે. અને ત્રીજી પેઢીએ અહીં એક જ્ઞાની પુરૂષનો જન્મ થશે. વીરાભગતની ભવિષ્યવાણી સાચી ઠરી તે જગ્યા ઉપર કુણદર ગામનો ટીબો બંધાયો , અને ત્રીજી પેઢીએ ગામમાં ત્રિકમાચાર્યનો જન્મ થયો. ત્રિકમાચાર્ય બરડા ડુંગરમાં ફરી ભજન કર્યું અને ત્રણ હજાર વર્ષ સુધીની ભવિષ્યવાણી કરી. એનું પુસ્તક ' જ્ઞાન પ્રકાશન ' માં આ જોવા મળે છે.)

વીરાભગતે પ્રાંસીયા તળાવ પાસથી કાપેલી વાંસની લાકડી અભિમંત્રિત કરી જેઠા ભરવાડને આપી અને કહ્યું કે , હાલમાં જ્યાં માતાજી હાજર હોય ત્યાં આ લાકડી મુકવી. આ સાંભળી જેઠા ભરવાડે પૂછ્યું કે, ભગત આ બાબ તની ખાતરી કઈ રીતે કરવી ? વીરાભગતે કહ્યું. પગમાં પગરખા સાથે દરેક મઢમાં માતાજીને પગે લાગવું જ્યાં પગમાંથ i એની મેળે પગરખા નીકળી જાય ત્યાં આ લાકડી મુકી દેવી. વીરાભગતની વાત સ્વીકારી જેઠોભરવાડ એક પછી એક માતાજીના મઢે પગે લાગતાં લાગતાં આગળ વધે છે. તેઓ ચોરવાડ પહોંચ્યા. ચોરવાડચોરવાડ પહોંચતા મઢ

ના દરવાજે જેઠા ભરવાડના પગમાંથી પગરખા નીકળી ગયાં. એટલે જેઠા ભરવાડ ચોરવાડના મઢમાં લાકડી મુકી (અ જે પણ ચોરવાડ મઢમાં આ લાકડી મોજુદ છે. જે મે જોઈ પણ છે.)

ઉપરોક્ત ઘટના પછી વીરોભગત કુણવદરની ઘરતી ઉપરથી પ્રસ્થાન કરતાં કરતાં ભાણવડના દુધાળા ગામે આવે છે, ત્યાં થોડો સમય રોકાઈને કપુરીને નેસ આવ્યા, અને ત્યાં સાધના કરી અને ભગત તેરમી સિધ્ધિ મેળવી હોવાનું કહેવાય છે. ત્યાંથી કેદારેશ્વરનું મંદિર જે રામા અવતારનાં સમયનું મનાય છે. તેની બાજુમાં ગંગેશ્વર તળાવ આવેલું છે. ત્યાં આહુતિઓ આપી. અને તરસાઈ પાસેના કાંબીયા તળાવ ગયા; ત્યાં ટીડોમોરી અને વીરાભગતનું શિષ્ય હતો. અને જ્યારે વીરાભગત મળે ત્યારે વારંવાર કહ્યા કરતો કે, ભગત આપણે ગંગાજીસ્નાન કરવા માટે જવું છે. આ વખતે વીરાભગતે ગંગા જવાની હા પાડી અને વીરાભગત અને તેના શિષ્ય ટીડા

મોરી બંને જણા નકકી કરીને ચાલતા થયા, અને જોજરી પહોંચ્યા. અને ત્યાં પાણીના ઘુનામાં બંને જણા નાહવા પડ્યા. તે સમય દરમિયાન ટીડા મોરીનું મનસંસારની માયાજાળમાં ફસાયેલું હતું અનેક તર્ક વિતર્ક એના માનસમાચાલતા હતા. આ સુક્ષ્મ ગતિવિધિ ભગત પારખી ગયા. અને વીરાભગત અદૃશ્ય થઈ ગયા. અદૃશ્ય થતી વખતે વીરાભગત કહ્યું જો જરી ટીડો મોરી એ બાજુ જુએ ત્યાં વીરાભગત અદૃશ્ય થઈ ગયા. આ ઘટનાથી ટીડો મોરી ખુબદુઃખ થઈ ગયા. અને ૩૫૦ સરજૂના પાઠ કર્યા એટલે વીરાભગતની આકાશવાણી સંભળાય કે, એ સમય જતો રહ્યો હવે માત્ર તારી સમાધી પૂજાશે. વીરાભગતનું કહ્યા પ્રમાણે ટીડા મોરીની સમાધી વાંસજાળીયા પાસે પૂજાય છે, એવું કહેવાય છે, કે વીરોભગત ત્યાંથી નારાયણ સરોવર ગયો ત્યાંથી કપીલા ગાયનું દૂધ લઈ હરદ્વાર ગયા; ત્યાં શિવપૂજા કરી, શિવ પ્રસન્ન થયા પછી તેઓ અમર સરોવર ગયા. ભક્તોમાં વીરાભગતની કથા અહીં સુધી પ્રાપ્ત થાય છે. એમની ભવિષ્યવાણી છે, કે ભવિષ્યમાં માતાજીના ૨૧ મઢ થશે અને આ બધા જ મઢમાં એક સાથે ૨૧ પૂંજથશે એ પૂંજ ઉત્સવમાં હું સદેહે આવીશ ઓળખની નિશાની આપત એમણે કહ્યું કે, ડોકમાં પાઘડીનો આંટો હશે કપાળમાં ત્રિશુલનું નિશાન હશે અને જમણ હાથમાં પલ્લ હશે.

વીરાભગતની આગમવાણી મુજબ આજે સોરઠીયા રબારીમાં પૂજાતા માતાજીના મઢની સંખ્યા વધી રહી છે.

માહિતીદાતા

- (૧) બીજલભગત કપુરીનો નેસ. તા. ભાણવડ ઉ.વ. ૫૦
- (૨) રામભાઈ રાડા જુનાગઢ ઉ.વ. ૫૨
- (૩) ગોગનભાઈ કોડીયાતર હાલ ચિરોડાઘાર ઉ.વ. ૭૨

શકિત ઉપાસક સાંગાભગત—ગીદડીયાનેશ (સાસણગીર)

સાંસણગીથી ૧૦—૧૨ કિમીનાં અંતરે સાંગોદ્રા ગામ આવેલું છે. ગામની પશ્ચિમ દિશામાં ગીદડીયાનેશ આવેલો છે ત્યાં સાંગાભગતની સમાધી આવેલી છે.

સાંગાભગતના પિતાનું નામ દેવાભાઈ અને માતાનું નામ અમરીબેન હતું. તેઓ સિંધલ અટકના રબારી હતા. સાંગાભગત બાલ્યકાળથી જ પોતાના પરંપરાગત પશુપાલનના વ્યવસાયમાં જોડાયેલા. પશુપાલન કરતાકરતા માતાજીની સરજૂની ઉપાસના એમણે શરૂ કરી, ધીમે ધીમે આ સરજૂની ઉપાસના એમણે પૂર્ણ રીતે સિધ્ધકરેલી. નોરતા માં ગીરના જંગલમાં એ માતાજીની સરજૂ દ્વારા સતત ઉપાસના કર્યા કરતા આ ઉપાસના નોરતાના નવ દિવસ એ પૂરે. આત્મવિશ્વાસથી કરતા ત્યારે માતાજીની કૃપાથી એમના ચરણોમાં નાગદેવતા વાસ કરતા અને પગનો અંગૂઠો મોઢામાં લઈ નાગ દેવતા આનંદ કરતા.

સાંગાભગતના જીવનના ઘણા પ્રસંગો છે. એમાં એક વખત બરડા ડુંગરના નાભકાના નેસની બા જુમાંથી પસાર થતા હતા. ત્યારે એક ખાખરાના ઝાડ નીચે વિસામો લીધેલો. એમના સાથીદારોએ ભગતને કહ્યું કે , આ ખાખરાના ઝાડ નીચે માતાજીનું નાનકડું મંદિર બનાવવામાં આવે છે.

ભગત પાસે દિવ્ય દૈષ્ટી પણ હતી. તેઓ જીવતા હતા. ત્યારે પણ લોકો માનતા લઈને આવતા. બહારથી કોઈ મહેમાન આવવાના હોય તો ભગત એમના ધરનાને જણાવી દેતા કે , ફેલાણા ગામથી એટલામહેમાન આજે આવવાના છે. બપોર થતા સુધીમાં પહોંચી જશે માટે જમવાનું તૈયાર રાખજો.

સાસણથી જુનાગઢ રોડ ઉપર કરશનગઢ ગામ આવેલું છે. તે ગામનાં દરબાર લખુભાઈને બે દીકરા અપંગ હતા. એમણે ભગતની માનતા કરી લખુભાઈ દરબારના બંન્ને દીકરા ચીનાભાઈ અને રાણીગાભાઈ પોલીયાનું રોગમાંથી મૂકત થઈ ગયેલાં આ બંન્ને ભાઈઓ આજે પણ ભગતની સમાધીએ દર્શન કરવા માટે અવાર નવાર આવે છે. કોઈ ઢોર દોહવા ન દેતુ હોય અથવા કોઈને સંર્પદંશ થયો હોય તો ભગતની માનતાથી સારુ થઈ જાય છે એવી લોકમાન્યતા છે.

ભગત સમાધીસ્થ થયા પછી પણ પરચા આપતા રહે છે. સંગોદ્રા ગામના બ્રાહ્મણ જાદવગોરને રાત્રે પરચો આપેલ ગોર પાસેથી દુધ પીધુ અને પછી અદૃશ્ય થઈ ગયા.

ભગતના જીવનની અનેક ચમત્કારીક ઘટનાઓ છે. ગીદડીયાનેસ વસવાટ કર્યો એ પહેલા દુધાળા રહેતા ત્યાં એમને તેના ભાઈ વેજાભાઈ સાથે ઝગડો થયેલો. ત્યારે વેજાભાઈએ સાંગા ભગતને મારેલા પરંતુ મારની અસર ભગત ને થયેલી નહીં મારનારને જ થયેલાં.

ભગત હયાત હતા ત્યારે નેસમાં એક ભેંસને સપદંશ થયેલો અને ભેંસ ગુજરી જતાં માલિકના ધરના સૌ વલોપાત કરતાં હતાં , ત્યારે ભગતની યાદ આવતાં ભેંસનો માલિક ભગત પાસે દોડી જાય છે. અને ભગતને રજુ આત કરે છે ભગત ત્યાં જઈ માતાજીની આરાધના કરી ભેંસને જીવિત કરે છે.

ભગતની સાથે એક ગઢવી સાથી હતો. એક દિવસ ગઢવીની દાનત બગડે છે. અને ભગતના ધરમાંથી ચોર કરીને ધીનો ડભો વેચી નાખવાનો એને વિચાર આવે છે. ગઢવી ધીનો ડભો ઉપાડવા જાય છે. ત્યાં આંધળો થઈ જાય છે. સવારે ભગત પાસ કબુલાત કરે છે ત્યારે દૈષ્ટી પન:પ્રાપ્ત થાય છે. એક ગઢવીએ ભગતના માથા ઉપર નારીયેળ વધેરવાની માનતા માનેલી એ માનતા પુરી કરવા ભગત પાસે આવે છે ત્યારે વાત કરીશક્તા નથી. પરંતુ ભગત સ્થિતિ પામી જાય છે. ગઢવીને કહે છે કે નારીયેળનો છૂટો ધા કર ગઢવી તેમ કરે છે ત્યારે ભગતના માથા સુધી પહોંચતા પહેલા નારિયેળ તુટી જાય છે. જંગલમાં ભગતને ડફેર સાથે સંઘર્ષ થયેલો દુધાળાથી સાસણ જતાં રસ્તામાં આ ઘટના બનેલી ડફેર બંધુક વડે ભગતને ભડાકે દેવા તૈયાર થયેલો. પરંતુ બંધુક ફુટેલી જ નહીં. જંગલમાં વસવાટ દરમિયાન હિંસક પ્રાણીઓ સાથે પણ ભગતને સંઘર્ષ થયેલો. એક વખત બંધારા પાસે સુતા હતા. ત્યારે મગર સાથે સંઘર્ષ થયેલો. એક વખત ખડનેસમાં ભગત હતા. ત્યારે સાતેક સાવજનું ટોળું ભેંસોના શિકાર માટે આવી ચડેલું ત્યારે ભગતે પોતાના માથા ઉપરનું મેલખોરીયું સાવજને મોઢામાં પકડાવી દેતાં સાવજો ત્યાંથી ભાગી છૂટેલાં.

ભગત એક વખત બળેજ મઢની દુધિયો ઘજામાં ગયેલા ત્યારે ભગતની સાથે એક કૂતરો પણ આવતો હતો . એ વખતે ઘજાના પીછીધર પરબતા આતાએ કહેલું ભગત આ કૂતરો કેમ સાથે આવે છે ? આપણે કેટલાગામડા ફર્યા તો પણ આ કૂતરો સાથેને સાથે જ છે. ત્યારે ભગતે કહ્યું કે , એમને ગયા જનમની ઘજામાં જવાની માનાતા અધુરી રહી ગઈ છે એટલે એ સાથે સાથે આવે છે. છેલ્લા દિવસે ઘજા માતાજીના મઢે પરત ફરી અને ગલાલનો શણગાર ચડયો પછી કૂતરો અદૃશ્ય થઈ ગયેલો.

ભગતે પોતાનું મોટાભાગનું જીવન દુધાળા નેસમાં પસાર કરેલું અને એમને સમાધી પણ ત્યાં જ આપવામાં આવેલી પરંતુ જંગલમખાતાના હસ્તક્ષેપને કારણ હાલમાં સમાધી સ્થાન સાંગોદ્રાની બાજુમાં ગીદડીયાનું નેસમાં બનાવવામાં આવ્યું છે. ભગતના પરિવારમાં આજે એમના પત્નિ કારીબેન પુત્રો નારણભાઈ અને કરશનભાઈ ગીદડીયાનેસ રહે છે. અને ભગતની સમાધીની સેવા પૂજા કરે છે સાથે સાથે પશુપાલનનો વ્યવસાય કરે છે.

માહિતી દાતા

- (૧) નારણભાઈ સાંગાભાઈ સિંઘલ ઉ.વ.૩૫ ધંધો પશુપાલન સાસણ
- (૨) આલાભાઈ ડાયાભાઈ ગઢવી ઉ.વ.૩૬ ધંધો પશુપાલન ગીદડીયા
- (૩) કારીબેન રાજાભાઈ ઉ.વ.૮૦ નિવૃત્તિ ગીદડીયા

પુંજાભગત ચાવડા

પુંજા ભગત ચાવડા શાખનાં રબારી હતા એમની જન્મસાલ મળતી નથી પરંતુ અંદાજે ૧૩૦ વર્ષ પૂર્વે થઈ ગયા હોવાનું મનાય છે. પુંજા ભગત માતાજીના પરમ ઉપાસક હતા. અને સરજૂ દ્વારા માતાજીનીએ ઉપાસના કરતા હતા. કુતિયાણામાં માતાજીના મઢની સામે એમનું નિવાસ સ્થાન હતું.

સોરઠિયા રબારી કોમમાં જન્મેલા પુંજા ભગતને માતાજીની ઉપાસના પરંપરાગત વારસામાં મળેલી હતી. એ ઉપાસના પદ્ધતિમાં રત રહિને સમાજ અને આજુબાજુના પંથકમાં એમની ભગતની છાપ ઉત્પન્ન થયેલી અને સૌ કોઈ એમને પુંજાભગતના નામે ઓળખાતા.

પુંજાભગત ગાયો ચારતા અને પશુ પાલનનો વ્યવસાય કરતા. એમાં એક વખત એમનો ગાયો એ સમ યના દેશી રાજ્યના પ્રતિબંધિત વિસ્તારમાં પ્રવેશી ગઈ હશે. એટલે રાજ્યના હવાલદારોએ ગાયોને ડબ્બામાં પુરી દીધે લી. ભગત પાસે આર્થિક વ્યવસ્થા હતી નહી કે ,દંડ ભરીને ગાયોને છોડાવી શકે. એટલે એમણે જ્યાં પોતાની શ્રદ્ધા હતી. ત્યાં બળેજની માતાજીના પાંચ છેલણ પાવાની માનતા માની અને આખરે એની ગાયો છૂટી ગયેલી.

ભગતનું ગાયો છોડાવવાનું કાર્ય પૂર્ણ થઈ જતા પોતાની માનતા પૂર્ણ કરવા માટે સંકલ્પ કર્યો. તે વખતે ભગત કુતિયાણાની સીમમાં 'ઉભીઘાર' તરીકે ઓળખાતી સીમમાં રહેતા ,ભગતને ખબર પડી કે ,ગામમાં બળેજના ભુવા આતા ધુંધાઆતા ધુપેડા માટે આવેલ છે. તો માતાજીના છેલણમાં ભુવાઆતાને નિમંત્રણ આપવું. એટલે એમણે કુતિયાણા જઈ ધુંધાઆતાને છેલણ જમવા માટે રોકવા પ્રાર્થના કરી. ધુંધાઆતાએ પ્રાર્થનાનો સ્વીકાર કર્યોભગત છેલણ જ માડવા માટે વસ્તુઓની ખરીદી માટે ગયા. પરંતુ ભગત ખરીદી કરીને પરત ફરતા ઘણી વાર લાગી. આખરે ધુંધાઆતા કંટાળીને ભગત આવે તે પહેલા ધુપેડાના કામે શેરગસ (કુતિયાણાનો વિસ્તાર)જતારહ્યા. ભગત ખરીદી કરી પરત ફરતાં ખબર પડી કે , ધુંધાઆતા તો કંટાળીને જતા રહ્યા. આ જાણતા જ ભગતનો ક્રોધ ભભૂકી ઉઠ્યો ; અને એ ના મુખમાંથી સાપ રૂપે શબ્દો સરી પડયા, " કરડયો જતો રહ્યો ? " એ સમય. ધુંધાઆતા શેરગસ સાંજ પડી જવ ાથી માતાજીને ધુપ કરતા હતા, એ ધુપેલીયામાંથી સાપ કરડયો. ધુંધાઆતા પણ માતાજીના પરમ ઉપાસક અને સિદ્ધ પુરુષ હતા. ઓળખી ગયા કે ,પુંજાભગતે આ સ્થિતિ નિર્માણ કરી છે. એટલે એ પણ ક્રોધમાં બોલી ગયા" કોઢીએ કરડાવ્યો " એ શબ્દો નીકળતા પુંજા ભગતને કોઢ નીકળેલો. કોઢની પીડા સહન ન થતાં વાંદા કોઢીયાતરના કુળદેવી અને માતા જોગમાયાના મંદિરે જઈ ત્યાં ઉભેલા વડલા ઉપર ચડી આપઘાત કરવાનો પ્રયત્ન કરેલ. પુંજાભગત વડના ઝાડ ઉપરથી નીચે પડતું મુક્તા માતાજી પ્રસન્ન થઈ એ ઘરતી ઉપર એ પડ એ પહેલા ભગતને ઝીલી લ્યે છે. માતાજીએ પ્રગટ થઈ ભગતની પીડા જાણી ,ભગતને કહ્યું કે , તુ બળેજની પુંજમાં જશે ત્યાં ધુંધાભુવા પાસે જઈ એક થાળી માં ભોજન લે જે. એટલે તારો કોઢ દૂર થશે. ભગતે માતાજીની આજ્ઞા માની તેમ કરતા તેનો કોઢ દૂર થયો. સાથે સાથે માતાજીએ પ્રસન્ન થઈ પુંજાભગતને વરદાન આપેલ કે,

(૧) ભગત પોતે નિવંશ જવાનું વરદાન.

(૨) કુતિયાણા માતાજીના મંદિરે અન્નક્ષેત્રે ચલાવવું અને તેમાં ઘટ ન પડે.

(૩) કુતિયાણા ૧૨ ગામ પૈકીનો કોઈ પણ રબારી કુતિયાણામાં આવેલ માતાજીના મંદિરે પગે લાગીને સમાધાન માટે જાય તો સફળ થાય.

(૪) કુતિયાણા પંથકમા બાર ગામના લોકો માતાજીના મંદિરે આશિર્વાદ મેળવી શુભકાર્ય કરે તો કોઈ વિઘ્ન ન આવે.

ઉપરોક્ત ચાર વરદાન પુંજાભગતે માતાજી પ્રસન્ન થતાં માંગેલા, અને માતાએ એ વરદાન આપેલાં એમાં પુંજા ભગતે પોતા માટે નહીં પરંતુ પોતાના પંથકના રબારીઓ માટે કલ્યાણ થાય એવું માગી અને પોતાનો વંશ ન રહે એવું કડવું પણ સંત જીવનને શોભે એવું વરદાન પણ માંગેલું આમ , સમાજ સેવા કરતાં કરતાં ભગત સંસારમાંથી વિવદાય થયા. ભગતની સમાધી કુતિયાણાની મીનીવાડીમાં છે. કુતિયાણા પંથકના ૧૨ ગામના રબારીઓ પોતાને ત્યાં પુત્રનો જન્મ થતાં શ્રાવણ માસના નોમના દિવસે ભગતની સમાધી એ પેંડા ચડાવી પ્રસાદ વહેંચે છે. કુતિયાણા માતાજીના મંદિર સામે એમના ઘર આવેલ છે. આજે પણ એ પંથકના લોકો માતાજી ઉપાસક પુંજાભગત અને એની ભકિતને યાદ કરે છે.

માહિતી દાતા

(૧) સામતભાઈ દાનાભાઈ ચાવડા ઉ.વ. ૫૭ રે.કુતિયાણા

લખમણભગત

લખમણ ભગતનું આખું નામ લક્ષ્મણ વરજાંગ ચાવડા તે કુક્સવાડા વતની હતા. તેઓ મૂળ સનાતની હતા. એમના જીવનના કેટલાક પરચા જાણવા મળ્યા છે તેનો ઉલ્લેખ કરીએ.

લખમણ ભગત એક વખત પોતાના દીકરાની સગાઈ હોવાથી ખરીદી કરીને વેરાવળથી પગપાળા આવતા હતા. ત્યાં રસ્તામાં ચમદૂતો મળ્યા એમણે ભગતને કહ્યું કે, ભગત તમે જે દીકરાની સગાઈ પ્રસંગે ખરીદી કરીને જઈ રહ્યા છો તેનું કાલે મૃત્યુ થશે. ભગતે કહ્યું કે ખાતરી શું? એટલે ચમદૂતો એ કહ્યું કે, અમે આજે ગામના પટેલનો દીકરો લેવા માટે જઈએ છીએ. જે તમારી સાથે જ રહે છે. ત્યાં તમે પહોંચતા રડવાનો અવાજ આવેતો માનજો ભગત ઘરે પહોંચતા તે જોવા મળ્યું અને બીજા દિવસે પોતાને ત્યાં ઘટના બની જો કે, ભગતની હયાતીમાં જ એમના ચાર દિકરાનાં અવસાન થયેલાં. પરંતે આર્શિવાદથી ભગત દીકરા પણ આપતા.

બીજા એક પ્રસંગે એવો છે કે, લાડુળી ગામે એક કોળી ભગતને ત્યાં સનાતન ધર્મનો પાઠ હતો. ભગત ત્યાં જતા તેનું અપમાન કરેલું એટલે રાત્રે પાટ ભરાયો પરંતુ જ્યોત પ્રગટેલી નહીં આખરે કોળી ભગત પસ્તાવો અને લખમણ ભગતને વિનંતિ કરી ભૂલ બદલ માફી માગી. લખમણ ભગત આપી અને હાથયાં પાણી લઈ છાંટ મારીને જ્યોત પ્રગટ કરી

માહિતીદાતા

(૧) પુંજાભગત ચાવડા કુક્સવાડા ઉ. ૫૫

(૨) નથુ વીરાચાવડા ઉ. ૧૦૦ કુક્સવાડા

સનાતનપંથના રબારી સંતો ભક્તો

સૌથી જુનો ધર્મ સનાતન છે. આ પરંપરામાં ઘણા રબારી સંતો ભક્તો થયા છે. એ વાત કરતાંપહેલાં આપણે બહુ ટૂંકમાં સનાતનપંથની વાતા કરીએ તો યોગ્ય ગણાશે.

જગતની ઉત્પત્તિનું રહસ્ય પાર્વતીજીએ શીવને પૂછ્યું ત્યારથી સનાતન સત્યની ઉત્પત્તિ થઈ. શીવજીનાગળામાં રહેલી રૂંઢમાળા જોઈ પાર્વતીજીએ પ્રશ્ન કર્યો આ કોની ખોપરીઓની માળા છે? ત્યારે શીવજીએ જણાવ્યુંકે, (તું વારંવાર જન્મે છે અને મૃત્યુ પામે છે, ત્યારે પાર્વતીજીને ઉપર્યુક્ત પ્રશ્ન થયો. અને તેનું રહસ્ય શીવજીસમજાવે છે.)

સનાતનની વાત સમજાવતાં શિવજી જળચર, સ્થળચર, વનચળ, ભયરની વાત કરે છે. પછીથી નાદની વાત કરે છે. નાદ બે પ્રકારના છે. 'આહત, અનાહત એક ઉત્પન્ન કરેલ અને બીજો સ્વયંભુ. એમાં ' આહત 'માંથી કલાઓ ઉત્પન્ન થઈ અને અનાહત 'માંથી સ્વર અને વ્યંજન ઉત્પન્ન થયા. એમાંથી વાણી ઉત્પન્ન થઈ અનેવાણી દ્વારા ભાવો અભિવ્યક્ત થયા. પછી જીવસૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઈ. મત્સ્ય, કશ્યપ, વરાહ, વામન ઇત્યાદિ અવતારોથયા. પછી સૂર્યવંશી અને ચંદ્રવંશી રાજાઓની પરંપરા આવી વેદાંત લખાયું એમાં બાર આદિત્ય, આઠવસ્તુ, અગિયારરુદ્ર, ઈન્દ્રપ્રજાપતિની રચના થઈ નિશિચર વંશ ઉત્પન્ન થયો.

સત્ય સનાતનના પર્યાય શબ્દો જોઈએ તો મહાપંથ, બીજધર્મ, જૂનોધર્મ, આદિધમ, જ્યોતિ સ્વરૂપ, બીજમાર્ગી, નિજિયાધર્મ ઇત્યાદિ શબ્દોથી ઓળખાય છે.

સત્યસનાતનનું ધર્મ સ્વરૂપ જોઈએ તો પાટ ઉપાસના દ્વારા આ ધર્મનું સ્વરૂપ સ્પષ્ટ થાય છે. આ પાઠના પ્રકારો પંચમિયો, દશો, વિશો વગેરે છે. આ પાઠના દરેક યુગ પ્રમાણેની ઐતિહાસિક વાતો મળે છે.

સત્યુગમાં રાજા પ્રહલાદે અને રત્નાવાલીએ જતિ-સતિના સ્વરૂપમાં પાઠ કરેલો અને ગુરૂગાદીએ આ દિનાથ બિરાજેલા. એ પાઠ સોનાપાઠ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. ત્રેતાયુગમાં યુધિષ્ઠિર અને દ્રોપદીએ પાઠ કરેલ ત્યારે મહંદરનાથ ગાદિપતિ હતા. એ પાઠ ત્રાંબાના પાઠ તરીકે ઓળખાય છે. દ્વાપરયુગમાં હરિચંદ્ર અનેતારામતિએ પાઠ કરેલો એ વખતે ગુરૂગાદિએ સારંગીનાથજી હતા. આ પાઠને રૂપાના પાઠ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. કળયુગમાં બળિરાજા અને વિજયાવળીએ પાઠ કરેલો ગુરૂગાદીએ ગોરખનાથ હતા. આ ચારે યુગના પાઠવખતે અલગ અલગ ચક્રિત કોટવાળ તરીકે હતા. એમાં પ્રથમયુગમાં ગણપતિ બીજાયુગમાં હનુમાન ત્રીજાયુગમાંગરૂડજી ચોથા યુગમાં ભેરવજી કોટવાળા હતા.

આ સત્યસનાતન અથવા બીજમાર્ગની પાઠ ઉપાસના ગુપ્ત હોય છે. તેમાં દિક્ષા આપતી વખતે આંખે પાટાબાંધો દિક્ષાર્થીને અંદર લઈ આવવામાં આવે છે. એનો અર્થ એવો થયો કે, જૂની દષ્ટિ ત્યજીપાઠમાં પ્રવેશતી જ્યોતિ સ્વરૂપનાં દર્શન કરતાં નવી દષ્ટિ પ્રાપ્ત થાય. ત્યાર પછી એમાં 'કોરી 'નું મહત્વ સમજાવવામાં આવે છે. કોરી દ્વારા પ્રાણના રહસ્યનો ખ્યાલ આપવામાં આવે છે. પંજા દ્વારા પંચમતત્વનું રહસ્ય સમજાવવામાં આવે છે. ' અલિલ ' દ્વારા જળતત્વનું રહસ્ય સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે.

' સાત સાયર અલિલ વિસ્તારા '
' રોજે ઘોડે શ્યામ અસવારા '

ઉપર્યુક્ત પંકિતઓ દ્વારા આ માનવદેહમાં રહેલાં સાત ચક્રોની વાત સમજાવવામાં આવે છે. મૂલાધાર, સ્વાધિષ્ઠાન, મણિપુર, અનહદ, વિશુદ્ધ, આજ્ઞા અને શહસ્ત્રધારા (અનાહત) કોળી પાહોળનું મહત્વ અલગ છે. તેમાં પ્રથમ યુગના હસ્થિની કોળી બીજાયુગમાં કવલી ગાયની કોળી, ત્રીજાયુગમાં રેવત (ઘોડો)ની કોળી, ચોથા યુગમાં અજીયા (બકરી)નું બલિદાન આપવામાં આવેલ. ચોથા યુગમાં અજીયા સજીવન થઈ શકી નહી. જેનીસમાધો જુનાગઢ િગરનારમાં આવેલ સવરામંડપમાં આજે મોજુદ બતાવવામાં આવે છે.

આ અંગે સ્પષ્ટતા કરવાની કે, કોળીનું પ્રમાણ સ્થૂળ દેહના સ્વરૂપમાં નથી પરંતુ આ વાતને સંતોએ સહજતાથી સ્વીકારવાની શીખ આપી જેમ કે, હસ્થિ દ્વારા દેહાભિમાન કવલીગાય દ્વારા નમ્રતા તો રેવત દ્વારા મનરૂપી ઘોડાને કાબમાં રાખવાની અને અજીયા દ્વારા આધોનતા રાંકપણું બતાવવામાં આવે છે.

આ માર્ગ ભક્તિમાર્ગ હોવાથી આમ આઘીનતા યુક્ત સ્થિતિમાં રહીને સદ્ગુરુ અને જ્યોતિ સ્વરૂપના સાંનિધ્યમાં મૂળ મહાધર્મના મર્મને સમજવા અને પામવા માટે આ દેશના ઋષિઓ અને સંતોએ પાઠ ઉપાસના દ્વારા ભક્તિમાર્ગને જાણવાની સમજણ આપી. આ મહાપંથને બીજમાર્ગ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે. તેમાં બારબીજ નું મહત્વ છે. આ બાર બીજ બારમહિનાની બીજ નહીં પરંતુ આઘ્યામિક દષ્ટિએ એનું મૂલ્ય સમજાવના પ્રયત્નો થયા છે. એ દષ્ટિએ જોઈએ તો

બીજના નામ	દેહમાં તેનું સ્થાન
૧ . કર્મબીજ	મન
૨ . વચનબીજ	ઉર્જાશક્તિ
૩ . બુંદબીજ	ત્રિકુટી
૪. વાસનાબીજ	વિચાર
૫. ઉત્પત્તિબીજ	બ્રહ્મ
૬. કોરમબીજ	મૂત્રાશય
૭. બ્રહ્મચબીજ	ઓમકાર
૮. નાદબીજ	શબ્દ
૯. પ્રેમબીજ	બ્રહ્માંડ
૧૦. અલિલબીજ	નાલી
૧૧. રજબીજ	યોની
૧૨. ઓહકારબીજ	સમગ્રકાયા

આ માર્ગ શીવ શક્તિની ઉપાસનાનો માર્ગ છે. પાઠદર્શનમાં દ્વાદશ જ્યોતિલિંગનો પણ સમાવેશ કરાયો છે. આ સનાતન ધર્મ અથવા મહાપંથ વિશે આપણા વિદ્વાનો ડો. નાથાલાલ ગોહિલ , ડો. નિરંજન રાજયગુરુ , શ્રી દલપત પઢિયાર ઈત્યાદિ લેખકો એ ઉડાણ પૂર્વકની ચર્ચા કરેલી હોય આપણે માત્ર થોડો પરિચય મેળવવાનો અહીં પ્રયત્ન કર્યો છે. હવે આ સપ્રદાયના રબારી સંતોભક્તોની વાત કરીશું.

માહિતીદાતા

- ૧ . નવલદાસ હરિયાણી , ભરુરી તા. માળીયા ઉ. ૬૦ વ્ય. પાટઉપાસના અને કર્મકાંડ
- ૨ . ભીખારામબાપુ , જુનાગઢ ઉ. ૬૦ નિવૃત શિક્ષક
- ૩ . કલ્યાણદાસ મેસવાણીયા મેંદરડા ભજન ગાયક ઉ. ૬૫

સાલોસુરો

વિક્રમ સંવત ૧૨૭૦ થી ૧૩૫૦નાં અંદાજીત સમયગાળામાં સૌરાષ્ટ્રમાં સાલોસુરો નામના બે રબારીભક્તો થઈ ગયા એમના જીવન અને સંતત્વ વિષયક માહિતી અનેક ભક્તો સંતોની કંઠસ્થ પરંપરામાંથી રબારીજ્ઞાતિના વહીવંચા બારોટ પાસેથી એકત્રિત કરી મુકવાનો અહીં પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. 'પીર સાલાશુરા તથા કુતુબશા પ્રબોધ' નામનું કવિનું એક આખ્યાન પ્રાપ્ત થાય છે પરંતુ આ આખ્યાન માત્ર કલ્પના આધારિત અથવા ગેર માર્ગે દોરનાર હોય મારા આ લેખમાં એનો આધાર લેવાનું ઉચિત માન્યુ નથી. પરંતુ મારા ક્ષેત્રીયકાર્ય આધારીત

જે સામગ્રી પ્રાપ્ત થઈ અને વહીવંચા બારોટના ચોપડામાં જે આધારો છે એને આધારે સાલા—સુરાની ઘટનાઓ ઉદ્ભવવાનો નમ્ર પ્રયાસ છે.

રાજસ્થાનથી કચ્છ અને કચ્છમાંથી બાબરા તાલુકાના સાલેમાળ ડુંગરની આજુબાજુમાં વસવાટ અર્થે પોતાનો પશુપાલનનો વ્યવસાય કરતી ક્ષત્રિય રાજપુત જાતિ રબારીના નામથી પ્રસિદ્ધ થઈ ચુકી હતી. એમાં સિસોદિયા રાજપુત પશુપાલનનો ધંધો કરતા સોરઠમાં વસેલા. પરંતુ ભયકર દુષ્કાળ પડતાં પાલિતાણાની બાજુમાં આવેલ બોદાન નેસ તરીકે ઓળખાય છે. તેની બાજુમાં કોળાભાનેસ હતો. દુષ્કાળ ગાળવાના આશયથી ત્યાંવસવાટ કરલો પોતાના પશુધન સાથે પાલિતાણા ના ડુંગરના પડધારમાં વસવાટ રહેતા. પરંતુ એમના ધર્મ પત્નિના આ બાબતે ખોટ ચાલ્યું હતું.

આ સમયગાળામાં એક પ્રજાપતિ દંપતિ પણ દુષ્કાળ ગાળવાના આશયથી કેળાંભાનેસ આવીને વસેલું પરંતુ થોડા સમયમાં કોઈ દર્દ થતા પ્રજાપતિ પુરુષનું અવસાન થયેલું એ અનાથ સ્ત્રીને ધનપાલની પત્નિના આશરે આપ્યો અને સાથે રાખી. પરંતુ ધનપાલના પત્નિને સંતાનની ખોટ સતત ચાલ્યા કરતી એટલે એમને એવો વિચાર આવ્યો કે , આ અનાથ પ્રજાપતિ સ્ત્રીને મારા પતિ જોડે લગ્ન કરાવું તો કદાચ અમારા ભાગ્યમાં સંતાન હોય તો સફળત મળે. આ વિચારનો એમણે અમલ પણ કર્યો. છતાં કોઈ સફળતા મળી નહીં.

ધનપાળ દુષ્કાળ ગાળવાના આશયથી પાલિતાણાની ડુંગરમાળાની પડધારમાં કેળાંભાના નેસમાં વસવાટ કરેલો. પરંતુ પોતાના પશુપાલનના વ્યવસાયને આ ભૂમિ અનુકૂળ આવતાં ત્યાં સ્થિર થઈ ગયેલા , વર્ષો પસાર થયાં. પરંતુ ધનપાલને ત્યાં સંતાન યોગ ન સર્જાયો. આખરે ધનપાલની બંન્ને પત્નિઓ સાધુ — સંતોની સેવા કરી ભોજન કરાવતી. એમાં એક સમયે આર્યુવૈદિકના જાણકાર એક મહાત્મા આવી ચડયા એમને ભોજન કરાવ્યું. આખરે એ સંત આ બંન્ને સ્ત્રીઓની મુંજવણ જાણી અને પોતાની પાસે રહેલી ઔષધી આપજો . જેથી તમારી મનોકામના પૂર્ણ થશે.

બંન્ને સ્ત્રીઓ સાધુ મહાત્માને ભોજન કરાવી એમણે આપેલી ઔષધી ખીરમાં નાખી અને પોતાના પતિ ધનપાલને પાંડરિયા વિસ્તારમાં જ્યાં ઢોર ચારતા હતા ત્યાં ગઈ સાધુને જમાડતાં અને ફરી રસોઈ તૈયાર કરતાં ધનપાલ મોડું થયેલું એટલે ધનપાલને ખુબ ભુખ પણ લાગેલી , એને તેને કારણે એ ક્રોધાવેશમાં પણ હતો. એમાં ભાતની સાથે આવેલ ખીર જોઈને એ વધારે ગુસ્સે થયો અને તેના મનમાં સંશય પેદા થયો કે , આ ખીરમાં નક્કી ઝેર કોયલા હોવા જોઈએ. આ બંન્ને ભેગી થઈને મને મારી નાખવા માંગતી લાગે છે. એટલે ક્રોધાવેશમાંબાજુમાં આવીને ખીર ફેંકી દીધી. રાફડામાં એક દર હતું. ખીર એ દરમાં ઉતરી અને રાફડામાં નાગદેવતાના મોઢામાં ગઈ, આવું સુંદર ભોજન મળતાં નાગદેવતા પ્રસન્ન થયા. અને બહાર આવ્યા. ભગત ધનપાલને અને એમની સ્ત્રીઓને જોઈ નાગદેવતાને વાચા ફુટી બોલો તમારા ઉપર આજે પ્રસન્ન થયો છું તમારે શું જોઈએ છે ? ધનપાલ અને તેની બંન્ને પત્નિઓએ ખોળા પાથરી નાગદેવતાને વિનંતિ કરી કે , અમારે ઘરે પારણુ બધાય અને નિ:સંતાન છીએ. આ સાંભળી નાગદેવતાએ વરદાન આપ્યું કે , જાઓ તમારે બંનેને ખોળે એક એક પુત્ર અવતરશે માથે મોડિયા હશે. અને જગતમાં કોઈને માથુ ન માવશે નહીં. અને મોટા મહાપુરુષો થશે.

ઉપરોક્ત ઘટના પછી નાગદેવતાના વચનથી ધનપાલની બંન્ને પત્નિઓને એક એક પુત્રનો જન્મ મોડિયા સાથે થયો (બીજી એક માન્યતા પ્રમાણે પુત્ર જન્મ પછી મોસાળમાં નાગદેવતાએ મોળીયા આપેલા) બંન્ને પુત્રોબાલ્યકાળથી જ તેજસ્વી અને પ્રતાપી હતા. કોઈને મસ્તક નમાવતા નહીં. પુરુષાર્થ અને ભાગ્ય યોગે ખુબ સમૃદ્ધ બન્યા. અને પિતાની સમૃદ્ધિ પણ ભરપુર હતી. છતાં કોઈ અભિમાન દંભ કે ઉદ્વેગ નહોતો. સાદા સરળ અને જરૂરિયાતોવાળાને મદદરૂપ થતા. દાન પુણ્ય કરતા. આ રીતે એમની નામન સૌરાષ્ટ્રભરમાં ફેલાવા લાગી.

સાલો—સુરો યુવાન વયમાં પહોંચતાં સૌરાષ્ટ્રના પ્રસિદ્ધ સંત અને આગમવાણીના પ્યાતનામ સર્જક દેવાયતપંડિતાના સંપર્કમાં આવ્યાં. અને એમનું ગુરુપદ સ્વીકારી શિષ્ય બન્યા. લોકવાયકા મુજબ દેવાયત પંડિતને સાડાસાતપો શિષ્ય હતા. દેવાયત પંડિતના ઘરમાં સ્વર્ગની અપ્સરા સતિ દેવલદે હતા. શોભાજી દેવાયત પંડિતને ગુરુહતા. શોભાજી એ દેવાયત પંડિત સાથે દેવલદે ના લગ્ન કરાવતી વખતે સતિ ઉપર કોઈ પણ પ્રકારની શંકાક્યારેય રાખવી નહીં અનેજો શંકા કરવામાં આવશે તો સતિ અદશ્ય થઈ જશે. એવું જણાવેલ પરંતુ દેવાયત પંડિતથી એક વખત દેવલદે ઉપર શંકા જાય છે. અને તે વખતે દેવલદે થઈ જાય ! પરિણામે દેવાયત પંડિત એનોવિયોગ સહન કરી શકતા નથી. ને પોતાના મજેવડી ગામ નજીક પહોંચતાં એના ગાંડાનો ઘરો ભાંગે છે. અનેસાંઘવા માટે મજેવડીના દેવતણ

ખી લુહાર પાસે જાય છે. લુહાર પણ પૂર્ણ ભક્ત હતો. અમાસ હોવાને કારણે એનુંકામ બંધ હતું. દેવાતણખીએ દેવાય ત પંડિતને ઘરો સાંઘવાની(એરણ ઉપર ઘા મારવાની)ના પાડી. પરંતુ દેવાયતપંડિતતો દેવલદેની શોધ કરવામાં એ ટલા મગ્ન હતા કે , પોતાની રીતે ઘરો સાંઘી લેવાની તૈયારી દર્શાવી.દેવતણખીએ છૂટ આપી પરંતુ એરણ ઉપર ઘણનો ઘા મારતા એરણ પાતાળમાં પેસી ગઈ.આ જોઈ દેવતણખીએ કહ્યું મારા પગની પાની ઉપર ઘા મારી ઘરો સંઘી લ્યો.એમ કરતા ઘરો સંઘાયો. પરંતુ દેવતણખી દેવાયત પંડિતનીવ્યથા જાણતા હતા. પરંતુ શિષ્યો બનાવવાની ભ્રમ જાળમાં દેવાયત ફસાયેલા હતા. એટલે દેવતણખીએ કહ્યુંકે , તમે જે સતિ દેવલદેવને શોધવા માટે આટલા શિષ્યોની ફોજ લઈને નીકળ્યા છો એ દેવલદે પાસે મારી આનાનકડી દીકરી લિળલદે રમવા જાય છે.પરંતુ એક શરતે તમ ને એનો મેળાપ કરાવી આપુ કે , તમારા આ સાડા સાતખો શિષ્ય અગ્નિ ઉપર સૂવે અને એ શિષ્ય ઉપર પગ મુક્તાં મુક્તાં તમે દેવલદે સુધી પહોંચી શકશો આછાત સાંભળીને તમામ શિષ્યો રાત્રે જ જતાં રહ્યા.માત્ર ચારજ શિષ્યો રોકાય । અને અગ્નિ ઉપર સુતા અને દેવાયત પંડિત તેના ઉપર પગ દઈને દેવલદે સુધી પહોંચે છે.આમ દેવાયત પંડિતનો દે વલદે સાથે પુનઃમિલાપ થયો. આવા ગુરૂ ભક્ત સંત તરીકેની સૌરાષ્ટ્રભરમાં સાલા—સુરાની નામના ફેલાયેલી છે.

સાલો—સુરો ભક્ત હતા. ઉપરાંત દાતા તરીકેની એમની નામના પણ એટલી જ નોંધપાત્ર હતી. દિલ્હીના એ ક શરણાઈ વાદક મીર માગતાં માગતાં સૌરાષ્ટ્રમાં ચડી આવ્યો.અને સાલા—સુરાના નિવાસ્થાન સાલા—સુરાએમીરને સકોળાંભા પહોંચ્યો. ત્યાં ખુશ થઈ ગયેલો. જીંદગીભર માંગવાનું બંધ કરી સાલા—સુરાની પ્રસિધ્ધ કરવાલાગ્યો અને તે વાત છેક દિલ્હીના ગુલામવંશના બાદશાહ કુતુબદીન ઐબક પાસે પહોંચી(ઈ.સ.૧૨૦૨ થી૧૨૦૬ કુદુ બદીનો રાજ્યકાલીન સમય) એટલે દિલ્હીના બાદશાહે પોતાના સૈનિકો મોકલી સાલા—સુરાને કેદ કરી લઈ આવવાન । હુકમ કર્યો. સાલા—સુરા કોઈને માથુ નમાવતા નહી. એ ની જાણ બાદશાહને હતી. એટલે એમણે સાલ—સુરાના પ્રવે શ માટે દરવાજો નીચો કરાવ્યો. પરંતુ સાલો—સુરો માથુ નમાવીને પ્રવેશવાને બદલે માથુ પાછળ રાખી પગથી પ્રવેશ ક રીને માથુ નમાવ્યુ નહી. આ જોઈને બાદશાહ વધુ ગુસ્સે થયો,અને બંન્ને ને જેલમાં પુરવામાં આવ્યાં,અને મરયા દળવ । જેવી કષ્ટદાયક સજા કરી. પરંતુ આ બંન્ને સંતો રામસાગરના સથવારે હરીનું ભજન કરવા લાગ્યા. અને મરયા દ ળવાની ઘંટીઓ એની રીતે ફરવા લાગી. ઉપરાંત બાદશાહની કુંવરી હિરલબાઈને સાલા — સુરાના ભજનની પ્રગાઢ અસર થઈ.સાલા—સુરાના પરયા અને હિરલબાઈની શ્રદ્ધા ભક્તિથી બાદશાહેબંન્ને સંતોને મુક્ત કર્યા અને સાથે સાથે પોતે પણ સાલા—સુરાનો પંથ સનાતન સ્વીકારી શિષ્યત્વ ધારણ કર્યુ.અનેહિરલબાઈ સાલા—સુરા સાથે કોળાંભાના ને સમાં આવેલાં અમે ત્યાં આજે પણ સાલા—સુરાની સાથે હિરલબાઈની સમાધી પણ બતાવવામાં આવે છે.

સાલો—સુરા મૂળ સિસોદિયા રાજપુતમાંથી પશુપાલન સાથે જોડાયેલા અને સોરઠીયા રબારી તરીકે ઓ ળખાયેલો. આ વાતની ચર્ચા જ્ઞાતિ પરિચયના પ્રકરણમાં કરેલ હોય અત્રે પ્રસ્તુત છે. પરંતુ રબારીમાં પણ કેટલાંક એને વીણાંયા અને ગુજરાતી રબારીમાં હોવાનું અનુમાન લગાવે છે. પરંતુ સાલા—સુરાની વિગતો સોરઠીયા રબારીના બારોટ કાનજી હીરજીના ચોપડે આધારો સાથે નોંધાયેલી છે. એટલે આવી બાબતોનો અંત આવે છે. અને એટલુ નિશ્ચિત થાય છે કે , સાલો —સુરો સોરઠીયા રબારી હતા. અને તેનો વંશ સુરા—મોરી રબારી તરીકે ઓળખાય છે. સાલાનો વંશ પણ ખાણીયા કુંભાર તરીકે ઓળખાય છે.

પાલીતાણા ડુંગર પાસે બોદાના નેસની નજીક સાલા—સુરાની સમાધીઓ આવેલી છે. અને આજે ત્યાં દુધ રેજના સાધુ સેવા પુજા કરે છે.

માહિતીદાતા

- (૧) લખમણ સીયા ઉ.વ.૭૫ માનખેતરા સત્સગી
- (૨)બારોટ કાનજી હીરજી રે. જુનાગઢ ઉ.વ.૭૩
- (૩) કલ્યાણદાસ મેસવાણીયા રે.મેંદરડા ,ભજનિક ઉ.વ. ૬૨
- (૪) નારદબાપુ રે મુંજ્યાસર તા.બગસરા ઉ.વ.૬૫ જગ્યાના મહંત

હીરાભગત—મેખાટીબી ,તા.ઉપલેટા ,જી.રાજકોટ

રાજકોટ જીલ્લાનાં ઉપલેટા તાલુકાથી પશ્ચિમ દિશામાં આઠ—કિમીનાં અંતરે વેણુ નદીને કાંઠે એક નેસ હતો. એ નેસ એ સમયમાં મેખડીના ટીલા તરીકે ઓળખવામાં આવતો. આ નેસમાં રબારી માલધારી જ્ઞાતિનો વસવાટ હતો. આ નેસમાં રબારી જ્ઞાતિના ભારાઈ અટક ધરાવતા એક હીરા ભગત થઈ ગયા. તેઓ ત્રણ ભાઈઓ હીરાભગતન । મોટાભાઈનું નામ રૂપો હતું. અને નાનાભાઈનું નામ રાણો હતું. ત્રણે ભાઈઓ આર્થિક સમૃદ્ધ હતા. બસો ભેંસો , ગાડ ર , બકરા પાંસસો વિધાક જમીન અનેક નોકર ચાકર પણ હતા. હીરાભગતને આ બધામાં રસ નહોતો. પૂર્વ જન્મના પ્રતાપે એમને તો ભજન કીર્તન સાધુ સાથે સત્સંગમાં જ રસ હતો.

અક સમયે હીરાભગત વેણુ નદીના કાંઠેથી પસાર થતા હતા. ત્યારે એમની દૈષ્ટિ એક સમાધિસ્થ સંત ઉપર પડી. હીરાભગત ઉભા રહી ગયા. એને મનમાં થય કે, સાધુ પાસે માળા બેરખો કશું જ નથી તો ભજનકર્ષી રીતે કરતાં હશે. સાધુએ સમાધી છોડી ત્યારે હીરાભગતે પોતાના મનની મુંઝવણ રજૂ કરી ત્યારે સાધુ અચલાનંદજી જ ગિરનારમાં રહેતા અને આજુબાજુના પ્રદેશોમાં પરિભ્રમણ કરતા એમણે કહ્યું આ ભજન યોગના માધ્યમથી ભજન થઈ શકે છે. આ સાંભળી હીરાભગતે તો આઘ્યામિકતામાં રસ હતો જ એમાં મહાત્મા અચલાનંદજીનો મેળાપ થતાં એ વધુ રાજી થયા. અને એમની પાસેથી યોગવિદ્યા શીખવા પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા. મહાત્મા અચલાનંદજી હીરા ભગતે યોગક્રિયાઓનું જ્ઞાન શીખવે છે. મહાત્મા ચાર્તુમાસ ગાળી ત્યાંથી જતા રહે છે. પછીથી હીરાભગત ત્યાં કુટિર બનાવી રહે છે. અને મહાત્માએ બતાવેલ માર્ગ મુજબ યોગક્રિયાઓ અને ભજન કરે છે. ત્યારબાદ એક કુંભાર દંપતિ નરેભગત અને દેવીબહેન આવે છે. અને સેવાકીય કાર્યોમાં પોતાને સામેલ કરવા માટે વિનંતિ કરે છે. એ પ્રજાપતિ દંપતિને હીરાભગત અનુભૂતિ આપે છે, અને ત્યાં સંત સેવા ભુખ્યાને અન્ન અને અતિથિને આશરો આપી લોકસેવાના કાર્યો શરૂ કરવામાં આવે છે.

હીરાભગત સતત ભક્તિમય પ્રવૃત્તિમાં રત રહે છે. આ સુષ્ટિનુ સંચાલન કરનાર કોઈ અગમ્ય શક્તિ હશે જ પરંતુ એની ખોજ માટે ભગત સતત આત્મખોજ કર્યા કરે છે. એમાં એક દિવસ સ્વપ્નમાં ભગતને રામાપીર નો ઘોડો આકાશ માર્ગેથી ઉતરી રહેલો દેખાયો. અને રામદેવપીરે જણાવ્યું કે , તારી ભક્તિને આગળ વધારવાં હું આવ્યો છું તું રણુજા આવી અને મને મેખાટીબી લઈ આવ. હું તારી રક્ષા કરીશ.

હીરાભગતને સ્વપ્નમાં રામાપીરના દર્શન થયા અને કહ્યા મુજબ રણુજા જવાની તાલાવેલી મનમાં લાગ ।. આખરે જેઠ મહિનાના સમયગાળામાં રણુજા જવા માટે હીરાભગત નીકળી પડે છે. રસ્તામાં કોઈ શ્રદ્ધાળુને ત્યાં જ મી લે વચ્ચે આવતાં દેવદર્શન કરતાં કરતાં રણુજાનો પંથ કાપવા લાગ્યા. આખરે રણુજા પહોંચી રામાપીરની સમાધીને દંડવત પ્રણામ કરે છે. અને ત્યાં રોકાઈને સેવા સ્મરણ કરે છે. જ્યાં સુધી રામાપીર પોતાને પ્રગટ ન થાય ત્યાં સુધી ત્યાં રોકાઈને સતત સેવા કરે છે.

હીરાભગત રણુજામાં રહીને રોજ રામાપીરની સેવા કરે છે. સ્વપ્નમાં આવીને રામાપીરે કહેલી વાત ઉપર થી એમને અખૂટ શ્રદ્ધા છે. આ શ્રદ્ધાથી રામદેવપીરનું રટણ કરતાં કરતાં ત્રણ ચાર મહિના પસાર થઈ ગયા પરંતુ હીરા ભગત રામદેવપીરની શ્રદ્ધામાંથી ચલિત થતા નથી. આખરે પોતાની કાલીઘેલી ભાષામાં રામદેવપીરન આરાધે છે. હું કોઈ પંડિત નથી. વિદ્વાન નથી હું તો સામાન્ય માનવી છું તારી ભક્તિમાં મારી કોઈ ખામી રહી ગઈ હોય તો ક્ષમા કરજે. છેવટે ભગત અન્નજળનો ત્યાગ કરી રામાપીરનું ભજન કરવા લાગે છે. જ્યા સુધી રામાપીર પ્રગટ થાય છે. અને કહે છે. ચાલ ઉઠ. હીરાભગત હું તારી સાથે મેદાટીબી આવુ છું , અહીંથી એક ઘોડો લઈલે. આટલુ કહી રામદેવ પીર અર્દશ્ય થઈ ગયા. હીરાભગત જ્યોત અને ઘોડા લઈને ચાલતા થયા. થોડુ ચાલ્યા આખરે થાક લાગતાં પોતાની પછેડી પાથરીને ઉઘી આવી ગઈ. બરાબર આંખો ખોલીને જુએ તો રાજસ્થાનથી સીધા એક રાતમાં પોતાના ગામ પહોંચી ગયેલા. ત્યાં પોતાની જગ્યામાં જઈને રામાપીરના ઘોડાની અને જ્યોતની સ્થાપના કરે છે.

રણુજામાં તુવરા રાજપુતોન ખબર પડે છે કે, મંદિરમાં રામાપીરનો ચાંદીનો ઘોડો અને જ્યોત નથી. બધાભેગા થઈને વિચાર કરે છે કે , નકકી કાઠિયાવાડમાંથી આવેલા ભગત આ ચોરી ગયા હોવા જોઈએ. હીરાભગત ત્યાં ઘણો સમય રોકાયેલા હતા. એથી ત્યાંના અમુક લોકો હીરાભગતનું સરનામુ જણતા હતા. આખરે તુવરા રાજપુતોએ કાઠિ

યાવાડમાં હીરાભગતના ગામ તરફ પ્રયાણ કર્યું. અહીં મેખાટીબી હીરાભગતની જગ્યામાં આવીનેજુએ તો ઘોડો અને જ્યોત દેખાયાં એટલે તુવરા રાજપુતો એ ભગતને પૂછ્યું કે , તું આ ઘોડો અને જ્યોતરણુજામાંથી ચોરી લાવ્યો છે. આ સાંભળી ભગતે કહ્યું 'મારો વાલો આપો આપ અહીં આવ્યા છે. હું કંઈ ચોરીલાવ્યો નથી. તમે જ એમને પુછી જુઓ. ત્યારે તુવરા રાજપુત કહે છે. એતો ચાંદીનો ઘોડો છે. એ કંઈ થોડો બોલે. તુવરા રાજપુતોએ ઘોડાને ઉપાડવાનો પ્રયત્ન કરે છે. ઉપાડનાર ચોટી જાય છે. પણ ઘોડો ઉપડતો નથી. આખરેતુવરા રાજપુતો હીરાભગતની ભક્તિને ધન્યવાદ આપી ચાલ્યા જાય છે. પછી તો હીરાભગત ત્યાં મંદિર બંધાવેછે. અને રામદેવપીરનો મંડપ કરે છે. અને ધામધૂમથી ઉત્સવો ઉજવે છે.

મેખાટીબી રામદેવપીરનું મંદિર બનાવી હીરાભગતે સેવાનું કેન્દ્ર બનાવેલું અને ભુખ્યાને રોટલો રોગીઓની સેવા ચાકરી ભજન કીર્તન ઉપદેશ પાટ પ્રસાદીમાં પોતાનું જીવન અર્પણ કરેલું આવી પ્રવૃત્તિ કરતાં કરતાં હીરાભગતની ઉંમર એંસી વર્ષની આસપાસ પહોંચી ગયેલી એમની હાથની આંગળીઓ દર્દીની સેવા કરતાંકરતાં ખવાઈ ગયેલી છતાં એમાં એ આનંદ માનતા. આખર પોતાનો સમય પુરો થતાં એ જીવતાં સમાધી લેવાનો નિર્ણય જાહેર કરે છે. સંવત ૧૮૪૮ના ભદરવા સુદ ૧૧ ના દિવસે હીરાભગતે સમાધી લેવાનું નક્કી કર્યું અને એ પ્રમાણે તૈયારીઓ થઈ ગઈ. રબારી સમાજમાં લોકો અને આજુબાજુના ગામડાનો ભક્તવર્ગ એકત્રિત થયો. વાજતે ગાજતે હિરાભગતનું ગામમંડપ સામૈયું કર્યું સમાધી માટેનો ખાડો ખોદવામાં આવ્યો હીરાભગત સ્નાન કરી સફેદવસ્ત્ર પહેરી માથે લીલુ કપડુ બાંધી ખંભે તુંબડી ધારણ કરી ખાડામાં ઉભી ગયા હાજર સૌ કોઈને લોકસેવા અને રામદેવપીરની સેવા કરવાનો ઉપદેશ આપી સમાધીમાં બેસી ગયા , અને ખાડો પુરી દેવામાં આવ્યો. અને તેનીઉપાર સોડ બનાવવામાં આવી. અને હીરાભગતે જીવતાં અને સમાધિસ્થ થયા પછી અનેક પરચા આપેલ હોવાથી પીર તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. આજે પણ એમની સમાધીની પૂજા થાય છે. અને મેખાટીબી ગામમાં બીજ પૂનમનાં ઉત્સવો થાય છે. હીરાભગતની જગ્યાને જાગ તું પીરાણું તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

માહિતીદાતા

- (૧) જાગતુ પિરાણુ હીરાભગત.લ. ગેબીદાસ વિરદાસ દેશાણી
- (૨) જશા મેઘાભારાઈ મેખાટીબી ઉ.વ.૭૮
- (૩) અશોકભાઈ બાવાજી મેખાટીબી ઉ.વ.૪૫
- (૪) ગવાભાઈ બાવાજી જેતપુર ઉ.વ.૫૦
- (૫) કનુભાઈ બાવાજી મેખાટીબી ઉ.વ.૫૨

માંડાભગત

માંડાભગતનો જન્મ બાંટવા પાસેના ભલગામમાં થયેલો તેમની માતાનું નામ રૂડીબેન અને પિતાનું નામ રૂડાભાઈ હતું. એમનો બાલ્યકાળ પોતાના ગામમાં જ વિતેલો અને પાંચ ધોરણ સુધીનું શિક્ષણ પણ ત્યાં જ લીધેલું. ત્યાર પછી બાંટવા આવીને વસેલા અને બાટવાના રેલ્વે ફાટકમાં ચોકીદારની નોકરી મળેલી.

રેલ્વે ફાટકમાં નોકરી કરતાં કરતાં પોતાનામાં રહેલી ધાર્મિક ભાવનાના કાર્યમાં પણ જોડાતા. બાંટવામાં આવેલા રામદેવપીરના મંદિરે દર પુનમે સાકરની પ્રસાદી લઈને મંદિરે જતા અને ભજન સત્સંગમા રસ લેતા. આ સત્સંગને કારણે સારંગ પીપળીના વિરદાસજી કાળીદાસજી મેસવાણીયા પરિચયમાં આવતા એમને ગુરૂપદે ધારણ કર્યા.

માંડા ભગતના લગ્ન ગરચર કાળાભાઈ ના દીકરી રાજીબેન સાથે થયેલા. પરિવારમાં તેને બે દીકરા મેરા મણભાઈ અને જેઠાભાઈ અને ત્રણ દિકરીઓ ઘાનીબેન , રતીબેન અને અમરીબેન છે.

ભગત બાટવાથી બે ત્રણ કિમી દુર આવેલા રેલ્વે ફાટકમાં નોકરી કરતા. આ સ્થળ અંતરિયાળ હોવાથી પાણી મળતું નહીં. અને વળી આ સ્થળ પાસેથી આઠ દસ ગામનો માર્ગ પસાર થતો. અને એ સમયમાં વટેમાર્ગુઓ ચાલીને જતા. ભગતે વટેમાર્ગુઓની સુવિધા માટે પાણીનું પરબ બાંધેલું પોતે દૂર કાવડથી પાણી ભરી લાવી તરસ્યાની તરસ

છીપાવી સેવાકાર્યની શરૂઆત કરી. સાથે સાથે આ સ્થળ ઉપર આવતા સાધુ સંતો ને હાથે રસોઈ બનાવી જમાડતા. કોઈ ગરીબ સાધુ આવે તો અને વસ્ત્રો પણ આપી દેતા.

માંડાભગતના સમયગાળામાં ઈન્દ્રામાં પરબના સેવક રતનમા રહેતા અને તે આયુર્વેદિક દવા બનાવતાં. ભગતને તેનો પરિચય થયો. અને દેશી દવા બનાવવાનું ભગત એમની પાસેથી શીખેલાં અને પોતાના ખર્ચે દવાબનાવી બિમાર લોકોની સેવા કરતા. દવા બનાવવાની આ પદ્ધતિ પરબના સંત દેવીદાસબાપુના સમયથી એમના શિષ્યોમાં ઉતરી આવેલી. અને એ પદ્ધતિ ભગતને સાંપડેલી ભગત દર્દીને પોતાને ત્યાં રાખતા અને એની દાવા ચાકરી કરી સાજા કરી ઘરે પરત મોકલાતા.

માંડાભગત રામદેવપીરના પરમ ઉપાસક હતા. રામદેવપીરના પાઠ પ્રસાદીનું વાચક આવતા. ત્યાં અચૂક હાજરી આપતા. અને ભજન સત્સંગ કરતા એવામાં એક દિવસ એવું બન્યું કે ભલગામમાં રામદેવપીરનો પાઠ હતો. ભગત ત્યાં ગયેલા અને તે સમયે ભગતની ફાટક ઉપરની નોકરી પણ ચાલુ હતી પરંતુ પાઠનું વાચક આવતાં ભગતે ત્યાં ફરજિયાત હાજરી આપવાની હતી. એટલે ભગત પાઠના વાચકનું પાલન કરવા ત્યાં ગયા. પાઠમાં જ્યોત વળે પ્રસાદ વહેંચાય પછી ગત છૂટી પડે. પરંતુ જ્યોત વળવામાં મોડું થયું. અને રેલ્વે ફાટકે ટ્રેન આવવાનો સમય થઈ ગયો. એ સમયે રેલ્વે બાબુ ત્યાં ચેકીંગ કરવા આવેલા. ત્યારે ભગવાને ભગતનું રૂપ લઈને ફરજનિભાવેલી. ભગત પ્રમણ્ણિક અને નિષ્ઠાવાન હતા એટલે પોતે ફરજ ઉપર હાજર ન હતા તેની માફી માંગવામાટે રેલ્વે બાબુ પાસે ગયેલા. ત્યારે રેલ્વે બાબુએ જણાવેલું કે, હું ચેકીંગમાં આવેલો ત્યારે તમે ફરજ ઉપર હાજર હતા. અને આ રજીસ્ટરમાં તમારી સહી પણ છે. ત્યારે ભગતને ખાતરી થઈ કે, પોતાનું કામ ભગવાને કરેલું.

ઉપરોક્ત ઘટના પછી ભગતને સંસાર જીવનમાં બહુ રસ રહ્યો ન હતો. આખરે કુંટુંબ પરિવારનો ત્યાગ કરી દ્વારકા દર્શને જતી સાધુની જમાતમાં ભળી ગયા. અને ત્યાંથી પરત ફરી ગિરનારમાં ગયેલા. ત્યાં આઠ મહિના રહ્યા અને ફરી જમાત સાથે દ્વારકાની યાત્રાએ જતા રહ્યા. ત્યારે બાંટવા ગામના મેરામણભાઈ કરમટા અને ગોવિંદ રામબાપુએ સાધુની જમાત અને ભગતને સમજાવ્યા કે ભગત સંસારી છે. એને પરિવાર છે. એમણે ભજન કરવું હોય તો સંસારમાં રહીને કરે એટલે કુંટુંબ પરિવારને પણ સાંત્વના મળે. આ સમજાવટની સાધુની જમાતે ભગતને મુક્ત કર્યા. અને ભગત પણ માની ગયા. પરંતુ જીવનભર એમણે ફરી સંસારમાં ધ્યાન આપ્યું ન હતું. ગામમાં રહી સાધુ સંતો અને રોગીઓની સેવા કરી.

માણાવદર તાલુકાના એક્લેરા ગામના એક હરીજન યુવાનને રક્તપિત થતાં એમના કુંટુંબીજનોએ એનો ત્યાગ કરી દીધેલો. ભગતે તેનો સ્વીકાર કરી સેવા ચાકરી કરી સાજો કરેલો. આ રીતે લોકસેવા કરતાં કરતાં ભગત બ્રહ્મલીન થયા અને હાલમાં બાંટવાની નજીક ચારણ્યું આઈનાં મંદિરના પટાંગણમાં સમાધી આવેલી છે. ભગતના ગયા પછી પણ બાંટવાના લોકો ભગતની સમાધીની પૂજા કરે છે. અને ભગતમાં અખૂટ શ્રદ્ધા ધરાવે છે. ઈ. સ. ૧૯૮૭ માં ગુજરાતમાં ભયંકર દુષ્કાળ પડેલો અને પાણીની તીવ્ર તંગી વર્તાતી હતી. એવા સમયે શ્રદ્ધાળુઓએ ભગતને સમાધીની નજીક પાણીનો બોર કરાવ્યો અને ૬૫ ફુટ બોર કરતા પુષ્કળ પાણી આવેલું આજે પણ બાંટવા નગર પાલિકા દ્વારા એ બોરનો ઉપયોગ કરી ગામને પાણી પૂરું પાડવામાં આવે છે.

ભગતની હયાતીમાં એમના સત્સંગી મંડળમાં રાજાભગત વિલાસપુરવાળા, બચુભગત બાંટવાના અને દેવાયતભગત ગરચરનો સમાવેશ થતો. પોતાનું સમગ્રજ્ઞાન એમણે બચુ ભગતને આપેલું.

માહિતીદાતા

- (૧) ઘાનીબેન નાથાભાઈ ગરચર ઉ.વ. ૬૫ બાંટવા (ભગતના દિકરી)
- (૨) રામભાઈ કાનાભાઈ રાડા ઉ.વ. ૩૪ નોકરી બાંટવા
- (૩) કોડિયાતર પુંજાભાઈ સાંગાભાઈ ઉ.વ. ૪૫ તલાટી મંત્રી
- (૪) રાજુભાઈ બચુભાઈ મોરી ઉ.વ. ૪૦ બાંટવા રીક્ષાચાલક

વાઘાબાપુ નડાળા

પાળિયાદમાં પાતામણ બાપુ રહેતા. એમને એક સાધુ ચંદનનાથનો પરિચય થયો. પાતામણ બાપુને પુત્ર ન હતો. પરંતુ ચંદનનાથના પ્રતાપે એમને ત્યાં પુત્રનો જન્મ થયો એનું નામ વિસામણ. એ વિસામણના શિષ્ય વાઘાભ ગત.

વાઘાભગત વિસામણ ભગતના શિષ્ય થયા પછી દરરોજ સાંજ પડયે પાળિયાદ સત્સંગ ભજન માટે જતા. શિયાળો ઉનાળો કે ચોમાસુ કોઈ પણ ઋતુ હોય. પરંતુ વાઘાબાપુ પાળિયાદ જવાનું ચુકતા નહીં. અને એ એનું નામ હતું. નડાળાથી પાળીયાદ જવામાં રસ્તામાં ત્રણ નદીઓ આવતી ઉડવો, સુખ ભાદર અને ગાંમા આ ત્રણે નદીઓ ભગતને રસ્તો આપી દેતી.

વાઘાભગત પરંપરાગત પશુપાલનનો વ્યવસાય કરતા. દેશી રજવાડાનો યુગ હતો. અને ગામમાં દરબારોનો હુકમ ચાલતો, એટલે એ વખતના નડાળા ગામના ગરાસદાર દરબાર આપા લખઘીરના વંશજો હુકમ કર્યો કે, અમારી ભેંસો દોહી ને જ ભજનમા જવાનું ત્યાં સુધી જવાનું નહીં ભગત ઘરે છે કે નહીં તેની તપાસ કરવા માટે દરબાર પોતાના માણસને મોકલેલ તો ભગત ઘરે હતા. ભેંસો એ દોહવા દીધું નહીં દરબારે વધુ તપાસ કરી એટલે કોઈએ કહ્યું ભગત તે સમયે પાળીયાદ હતા. એટલે બીજા દિવસે સવારે દરબારે ભગતને રૂબરૂ પૂછ્યું કે, ભેંસોએ દોહવા ન દીધું ત્યારે તમે ક્યાં હતા? ત્યારે વાઘાભગતે કહ્યું કે સમય થયે જતાં હુતો પાળીયાદ જતો રહેલો એટલે દરબારે ભગતને કહ્યું કે, મારી રજા વિના પાળીયાદ કેમ ગયા? અને દરબાર ગુસ્સે થઈ ગયા. અને ઘોડાની લગામના ચોકઠાના ભગતના વાંસામાં ઘા કર્યો. આ ઘટના બન્યા પછી બીજા દિવસે પણ ભગત દરબારની રજાલીઘા વિના પાળિયાદ ગયા. પાળિયાદ પહોંચ્યા ત્યારે આપા વિસામણે ભગતને પૂછ્યું. ભગત મારા વાંસામાં કંઈ વાગ્યું છે જુએ તો ભગતે જોયું તો વાગ્યું નું નિશાન હતું. આ ઘટના પછી વિસામણ બાપુએ નડાળાના દરબારને સાપ આપેલો કે, જ ગામમાં મોટો ભાગદાર છે. જેની ડેલાંએ ડાયરાઓ ભરાય છે. ત્યાં કાગડા ઉડશે. મેડી અને ઝરુખા છે. ત્યાં પડીને પાદર થશે. જે ગામનો મોટો ભાગદાર છે. તેને વીઘો જમીન નહીં રહે. અને રસ્તે રજળતા થઈ જશે. અને આગળ કહ્યું, કે બાપ દીકરો ઘોડા વાડ ભેગી નહીં કરે. આ પરિસ્થિતિયનું નિર્માણ થતાં આપા વિસામણ પાસે માંફી માંગી દરબારે સાપનું નિવારણ કર્યું પરંતુ એ દરબારો ગામ મૂકીને જતા રહ્યા.

એક વખત વાઘાભગતને ઘરે સોનગઢના સંત આવેલા તે સમયે દુષ્કાળ હતો. ભગતના ઘરે કંઈ દુઝણું પણ ન હતું. વાઘાભગત વાડીએ જઈ મુળાની મોગરીઓ લઈ આવ્યા. એની ભાજી બનાવીને સંતને જમવા આપ્યું. આ જોઈ સંતે પૂછ્યું ભગત દુઝણું નથી? વાઘાભગતે કહ્યું ના બાપુ નથી, ગામનું ઘણું ચારું છું મારે ગાયો નથી. આસાંભળી સંતે ગામની પશ્ચિમ દિશામાં વાડો બાંધવા કહ્યું. ભગત કહે મારે ગાયો જ નથી તો વાડો બનાવી શું કરું? સંતે પરાણે વાડો બંધાવ્યો, અને વાઘાભગતના ઘરે ભજન રાખ્યા, સંતે સવારે ચાર વાગ્યે ભગતને કહ્યું વાડામાં ગાયો ભાંભરે છે. ત્યાં જઈને જુએ તો દુઝણી ચાર ગાયો હતી. આ પરચો આપા ગોરખાનો હતો.

કાળક્રમે ભકિત કરતાં કરતાં વાઘાભગત જીવનલીલા સંકેલી લીધી અને ભગતને ધામધૂમથી સમાધી આપવામાં આવી એ સમાધી નડાળા ગામની પશ્ચિમ દિશામાં આવેલી છે. તેના વંશજોના ૭૦ જેટલાં કુંટુંબો કરાડી, નડાળા, છૈંડા અને ગોરૈયા ગામમાં વસે છે.

માહિતીદાતા

(૧) બહેચરભાઈ ભુરાભાઈ રોજ્યા, ઉ.વ. ૪૬ નડાળા

(૨) રણછોડભાઈ બહેચરભાઈ ઉ.વ. ૨૨ નડાળા

(૩) મેરૂભાઈ થોભાણાભાઈ ઉ.વ. ૨૫

સંતશ્રી સંગ્રામબાપા

સંતશ્રી સંગ્રામબાપાનો જન્મ સાયલા તાલુકાના ચોરવીરા ગામે પિતા સુખાભાઈ અને માતા જશીબેનને ત્યાં આજ થી ૬૫ વર્ષ પૂર્વે થયેલો એમની અટક ભાંગરા છે. તેઓ બાલ્યકાળમાં થોડું ઘણું શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરી પોતાના પિતાના ચવસાય ખેતીકામમાં જોડાયા. સંગ્રામ ભગત ઉમર લાયક થતા એમનું લગ્ન વીણા બહેન સાથે થયેલું આ લગ્નજીવન થી એમને ત્રણ પુત્રો હીરાભાઈ, ઝાલાભાઈ, જગાભાઈ થયેલા. સંગ્રામભગત થોડું ઘણું ભણેલા એટલે ખેતી ઉપર આધાર ન રાખતા ખેતીમાં ઉપયોગમાં લેવાતા ફર્ટીલાઈઝર ખાતારની એજન્સી પણ કરેલી. આરીતે આર્થિક પગભર હતા. બાલ્યકાળથી જ સંગ્રામ ભગતનું મન રામદેવપીરની ઉપાસના તરફ વળેલું એટલે એમણે દેવપરાના જીવરામ નામના સાધુને ગુરુ ધારણ કરેલા. અને ભક્તિ કાર્યમાં સતત મગ્ન રહેતા. એ સમગ્રગાળામાં રામામંડળ શરૂ થયું એ મા એ રામદેવપીરનું પાત્ર ભજવતા અને આ રામામંડળમાં એમણે ૨૨ વર્ષ સુધી અભિનય કર્યો. આ અભિનયથી જ એમનામાં સંતત્વના બીજ રોપાયા એટલું જ નહીં. પરંતુ એ પૂર્ણ ભક્તિમયબની ગયા.

તા.૦૩-૦૩-૧૯૮૩નાં દિવસે સંગ્રામબાપા ભર ઉઘ માણી રહ્યા હતા. ત્યારે અને ગેબી અવાજ સંભળાયો 'તુ અહીં આવ, અહીં આવ' ઊઘમાંથી બહાર નીકળી જાય છે ત્યાં એક અવધૂત જેવા યોગો દેખાયા. આ યોગી એમને ગામની પશ્ચિમ દિશામાં દોરી ગયા અને એક સુંદર ટેકરી બતાવી કહ્યું તું અહીં જગ્યા બાંધી રહે, અને ભૂખ્યા દૂખ્યાની સેવા કરજે, એટલું કહી એ સાધુ અદૃશ્ય થયા. તે દિવસથી સંગ્રામબાપા ઘર છોડી ટેકરી ઉપર વસવાટ કર્યો. ધીમેધીમે રામદેવપીરનું સુંદર મંદિર બંધાવ્યું, ભોજનશાળા બંધાવી, ગૌશાળા બંધાવી વિશાળ જગ્યા બાંધી લોકસેવાના કાર્યમાં સતત પ્રવૃત્ત થયા. આજે એમણે બાંધેલી ગૌશાળામાં દોઢસો જેટલી ગાયો છે. આ ગાયોના દુધમાંથી છાસ બનાવી આજુબાજુના ગામડાના ગરીબ લોકોને મફત આપી દે છે, પક્ષીઓને ચણ નાખે છે. કૂતરાને રોટલા નાખે છે. કીડીયારું પૂરે છે. અને આવતા જતા લોકો માટે અન્નક્ષેત્ર ચલાવે છે.

સંગ્રામ ભગતની ભક્તિ અને પ્રભુસેવા જોઈ આજુબાજુના પંથકના જુદી જુદી જ્ઞાતિના ૨૦૦ જેટલા શિષ્યો છે. આ સહુ સાથે મળી બીજ પૂનમ, રામદેવપીરના નોરતા જેવા ઉત્સવો જગ્યામાં ઊજવે છે. નિઃસતાન દંપતિ આ ભગતની માનતા માને છે. અને સંતાન પ્રાપ્તિ થતા ત્યાં જન્મેલા બાળકની તસ્વીર પણ જગ્યામાં મૂકે છે. એવી તસ્વીરોથી એક આખો હોલ ભરાયેલો છે. યાત્રાળુઓની પણ આ જગ્યામાં ખુબ ભીડ રહે છે. પાંછઠ-સિતેર વર્ષની ઉંમર ધરાવતા સંગ્રામબાપાનું વ્યક્તિત્વ શાંત અને સૈમ્ય છે. ચહેરા ઉપર આનંદિત શાંતિ સૌ કોઈને શાંતિ પમાડે એવી દૃશ્યત્ થાય છે. ગૌ-સેવા, અને માનવ સેવામાં પોતાનો આનંદિત સમય વિતાવે છે. ત્રણચાર કિમીના અંતરે આવેલું હોવા છતાં ગૃહત્યાગ કર્યા પછી ઘરે ગયા નથી. સમગ્ર વ્યક્તિત્વ સંતને શોભે તેવું છે. આખરતો કહેવાયું છે કે, શાંતિ પમાડે એ સંત એ સૂત્ર એમની મુલાકાત લેનારને સાર્થક થયેલું લાગ્યા વિના રહેતું નથી.

રૂબર મુલાકાત

સંતશ્રી સંગ્રામબાપા, ઉ.વ. ૬૦, ચોરવીરા, તા. સાયલા, જિ. સુરેન્દ્રનગર

ઝાલાબાપા, મેસરીયા

સૌરાષ્ટ્રના સુપ્રસિદ્ધ સંત જલારામબાપાના પૂર્વઅવતાર ગણાતા, આપા ઝાલા વાંકાનેર તાલુકાના મેસરીયા ગામમાં સાંબડશાખના રબારી કુંટુંબમાં થયેલા. બાલ્યકાળથી પરંપરાગત પશુપાલનનો વ્યવસાય તેઓ કરતા. ગામના પાદરમાં ઉદાલમુનીનો આશ્રમ હતો. ત્યાં સતસંગમાં બેસી જાય. બપોરના સમયે આંબલીના ઝાડ નીચે ગોવાળો સાથે કોડીઅ રમવા લાગે. સાંજે એ કોડીઓ આંબલીના થડ નીચે દાટી દે.

ઝાલાબાપા યુવાન થતાં એમના લગન ચોટીલા તાલુકાના મોરસલ ગામે ખાંભલા અટકના રૂપામા સાથે થયેલા. રૂપામા પણ સંસ્કારી અને ભકિત પ્રદાન વ્યક્તિત્વ ધરાવતા હતાં. એટલે બંન્ને દંપતિ ઉદાલકમુનિના આશ્રમે ભજન , કીર્તન અને સત્સંગ માટે જતા. ઝાલાબાપા રૂપામા અને જટાશંકરને રોકાઈ જવા અને સવાર થતાં જવા માટે આપા રતાએ ખૂબ સમજાવ્યા એટલે ગુરૂની આજ્ઞા માની ઝાલા ભગત અને રૂપામા રોકાઈ જવા સહમત થયા. પરંતુ જટાશંકર ખુબ આગ્રહ કરવા છતાં રોકવા માટે સહમત ન થયા. અને કહેવા લાગ્યા હું ગરીબ બ્રાહ્મણ વહેલી સવારે ગામમાં લોટ માંગવા માટે મારે જવું પડે, અને ત્યારે જ છોકરા રોટલા ભેગા થાય. જટાશંકર ઉક્ત મજબૂરી એ ને રોકવાની ના પાડતી હતી. આખરે એ પોતાના ગામે જવા રવાના થયા.

આપા રતાના શિષ્ય જટાશંકર રાત્રે મોલડીથી મેસરીયા પરત ફરી રહ્યા હતા. ત્યારે ઝાલાભગતના ભાઈઓ ઝાડી જાખરીમાં છુપાઈને બેઠા હતા. ઝાલાભગત અને રૂપામાને બદલે માત્ર જટાશંકરને આવતા જોયા. અને ઝાલાભગતના ભાઈઓનો ક્રોધ પરાકાષ્ટાએ પહોંચ્યો , જટાશંકર આવતા જોઈને એના ઉપર તૂટી પડ્યા. આ બ્રાહ્મણ પણ એની સાથે છે. એટલે ત્રણ ચાર જણ ઘોંકા લઈને તૂટી પડતા જટાશંકરનું સ્થળ ઉપર જ મૃત્યુ થયું.

સવાર પડતા આપા રતાએ પોતાના જ્ઞાનથી જોયું તો એમને બ્રાહ્મણનું મૃત્યુ થયાનું જણાયું એટલે આપારતા એ ઝાલાભગતને કહ્યું કે , તારા ભાઈઓએ બ્રહ્મ હત્યા કરી છે. એના તેના ભાઈ તરીકે બ્રહ્મ હત્યાનું પાપતને પણ લાગ્યું કહેવાય. આ સાંભળી ઝાલાભગત મુંજવણ અનુભવવા લાગ્યા. આખરે આ પાપમાંથી છૂટવા માટેનો ઉપાય રતા આપાને પૂછ્યો. એટલે રતા આપાએ ઉપાય જણાવ્યો કે, આ પાપમાંથી છૂટવા માટે તારે જીવતાં સમાધી લેવી પડે. આ સાંભળી ઝાલાભગત કહેવા લાગ્યા. જીવતા સમાધી લઈ શકું એ કક્ષાએ મારી ભકિતની પરિપક્વતા અને સમર્થ નથી ગુરૂએ કહ્યું એ હું આપીશ. પરંતુ તારે આ પાતકમાંથી ઉગરવું હોય તો સમાધી લેવી જ પડશે. આપારત અંતે આશીર્વાદ આપતાં ઝાલા ભગતમાં દિવ્ય સંચાર થયો ; અને સમાધી લેવાનો સંકલ્પ ગામમાં જાહેર કર્યો.

ઝાલા ભગતે સમાધી લેવાની જાહેરાત કરતાં આ વાત આખા ગામમાં પ્રસરી ગઈ. એમના ભાઈઓને પણ ખબર પડી. એટલે પસ્તાવવાના સ્વરૂપે એ માફી માગવા આવ્યા. ગામ આખું સમાધી ન લેવા માટે વિનંતિ કરવા લાગ્યું. પરંતુ ઝાલાભગતે લીધેલો નિર્ણય અફર રાખ્યો અને સમાધીનું સ્થળ પસંદ કર્યું. સમાધી લેતી વખતે ઝાલાભગતે એના કુટુંબ પરિવારને સાપ આપ્યો કે , મેસરીયામાં સાંબડ અટકના રબારીઓ સુખે રહી નહીં. શકે. એક ભાઈ સાજો હશે તો એક ભાઈ ગાંડો હશે. આ વાત સાંભળી બીજા કુટુંબીજનો વિનંતિ કરવા લાગ્યા કે, અમે તો નિર્દોષ છીએ. બધાને શા માટે સાપ આપો છો ? ત્યારે આપા ઝાલાએ કહ્યું કે સાપ તો અપાઈ ગયો છે પરંતુ મારો પૂન : જન્મ વિરપુરમાં જલારામ તરીકે થશે અને મારી વીસ વર્ષની ઉંમરે ત્યાં મેળો ભરાશે એ મેળામાં તમારા સાપનું નિવારણ થશે

ઝાલાભગતે પોતાની સમાધી તૈયાર કરાવી જ્યાં સમાધી લેવાની તૈયારી કરે છે , ત્યારે રૂપામા પણ પોતાનો નિર્ણય જણાવી દે છે કે , મારે પણ સમાધી લેવી છે. ત્યારે સૌ મુંજાયા . સમાધી માટે માત્ર એક જ ખાડો ખોદાયેલ એટલે આખરે કહ્યા પછી બંન્ને દંપતિએ મેસરિયાના પાદરમાં જીવતા સમાધી લીધી.

સમાધી લીધા પછી ઝાલાભગતે વિરપુરમાં જલારામ તરીકે જન્મ લીધો. અને ૨૦ વર્ષની ઉંમર થતા એ મસરિયા આવેલા ત્યાં ઝાલાભગતની સમાધી સામે ઉભા રહીને દાંત કાઢે છે. એ સમયે હાજર રહેલા સૌ લોકો વિસ્મય અનુભવે છે કે , સમાધી સ્થાને તો વંદન કરવાના હોય દાંત કાઢવાના ન હોય એટલે જલારામબાપાએ જણાવ્યું કે , આ સમાધી મારી આગલા અવતારની છે. ત્યારે લોકો માનવા માટે તૈયાર થતાં નથી એને કહે છે કે , પ્રમાણે આપો તો તમારી વાત અમે સ્વીકારીએ ત્યારે જલારામબાપાએ કહ્યું કે, પેલું આંબલીનું ઝાડ દેખાય છે તેનાનીચે ખોદકામ કરો ત્યાં અમે બાલ્યકાળમાં કોડીએ રમતા એ દાટેલી છે. ત્યાં ખોદકામ કરતાં કોડીએ નીકળી પછી બીજું પ્રમાણ એ આપ્યું કે ગામના એક વેપારીને ત્યા સાંઠેક રૂ , નું નામુ આગલા જન્મનું હતું એ વેપારી પાસે જઈ ચોપડા ખોલાવી એ નામુ ભર્યું. આ બંન્ને પ્રમાણો આપી જલારામ બાપા વિરપુર જવા માટે રવાના થયા ત્યારે એમને વિદાય આપવા માટે આખું ગામ વાજતે વાજતે વળાવવા માટે નીકળી પડેલું . વિરપુર જઈને જલારામ બાપા મેળો કરે છે ત્યારે મેસરીયા ગામના સાંબડશાખના રબારી કુટુંબો ત્યાં જાય છે. અને આગલા અવતારના સાપનું નિવારણ કરે છે, અને કહે છે કે, અહીંથી ચાલતા ઢોરા ઉપર ઘણ મળશે એ દિશામાં જશો એક પરિવાર ત્યાંથી જસદણ તરફ ગયો આ દુઃખી પરિવારને જોઈ જસદણના રાજાએ કારણ પૂછ્યું ત્યારે એમના પરિવારમાં ઝાલાભગત થયા. અને તેના સાપને કાર

શે દુઃખી હોવાનું જણાવ્યું.ત્યારે રાજાએ કહ્યું ,આ રીતે ભટકતાકયા જશો.ત્યારે પેલા પરિવારે જવાબ આપ્યો હરિ લઈ જાય ત્યાં.આ સાંભળી જસદણના રાજાએ એમને આશરો આપ્યો એ પરિવાર આજે પણ જસદણ વસવાટ કરે છે. અને ઝાલાભગતની જગ્યાએ એમના દ્વારા ઘજા ચડે છે.

ઝાલાભગતની સમાધીની પૂજા શરૂઆતમાં ગામ કરતું પછીથી વડવાળા મંદિર દુઘઈ દ્વારાએ જગ્યા સંભાળવામાં આવી ,અને ત્યાં વીરદાસજી ગુરૂ સેવાદાસજીએ જગ્યા સાંભળી એ જ પરંપરાના મનોહરદાસ બાપુ ,જીજારામ બાપુ , અને હાલમાં બંસોદાસબાપુ આ જગ્યા સંભાળે છે હાલમાં આ જગ્યામાં ગૌશાળા છે.અન્નક્ષેત્રચાલે છે ઉત્સવ થાય છે.ભજનના કાર્યક્રમો થાય છે.અને ઝાલાભગતના દર્શનાર્થે જ્ઞાતિના ભેદભાવ વિના અનેકલોકો દર્શનાર્થે આવે છે.

માહિતીદાતા

(૧) મગનીરામ જીજારામ ઉ.વ.૩૫ જગાના કોઠારી. મેસરીયા.

દસનામ સંપ્રદાયના રબારી સંતો.

આ સંપ્રદાયની સ્થાપના આંધગુરૂ શુકરાચાર્ય દ્વારા કરવામાં આવી. દસનામ આ સંપ્રદાયમાં આ પ્રમાણે બાતાવવામાં આવ્યા છે. પુરી ,ભારતી , સરસ્વતી , ગિરી , પર્વત અને સાગર , વન અને આશ્રમ , અરણ્યઅને તીર્થ આદસ નામ ગણાય. આપરંપરામાં શીવ પ્રથમ આવે. પછી શ્રી હરિ(આદિનારાયણ) પછી બ્રહ્માત્યારબાદ વશિષ્ઠ ,શકિત , પારાશરઅહીં સુદી ઋષિએ કહેવાતા. પારાશર ઋષિ મત્સ્યકંઠામાં મોહિત થયા ત્યાંથીબ્રહ્મનિષ્ઠ કહેવાયા. પારાશરના વ્યાસ ,વ્યાસના શુકદેવજી,શુકદેવના ગોળપાદ,ગોળપાદના ગોવિંદાચાર્ય અનેતેના શિષ્ય જગદ્ગુરૂ શંકરાચાર્ય. એમણે બોદ્ધધર્મ સાથે સંઘર્ષ કરી સનાતન ધર્મનો દિગ્વિજય મેળવ્યો એટલેદસનામ કહેવાયા. પછી શંકરાચાર્યએ ચાર મઠની સ્થાપના કરી.આ બાબતોને ટૂંકમાં આપણે નીચે પ્રમાણે જોઈ શકીએ.

દસનામ સંપ્રદાય

૧. સતયુગના સંન્યાસી	— શીવ ,બ્રહ્મ ,વિષ્ણુ
૨. ત્રેતાયુગના સંન્યાસી	— શીવશકિત, પારાશર
૩. દ્વાપર યુગના સંન્યાસી	—વ્યાસ શુકદેવજી
૪.કળયુગના સંન્યાસી	—ગોડ ,ગોવિંદાચાર્ય,શંકરાચાર્ય

ચાર દિશામાં આ સંપ્રદાયના ચાર મઠ સ્થપાયા.

૧. પૂર્વ	— ગોવર્ધન મઠ
૨. દક્ષિણ	— શુંગેરી મઠ
૩. પશ્ચિમ	— શારદા મઠ
૪. ઉત્તર	— જોશી મઠ

આ ચાર મઠનો શાસ્ત્રીય પરિચય મેળવીએ.

પૂર્વમઠ

વન
સંપ્રદાય
દેવતા
દેવી
તીર્થ
વેદ
આચાર્ય
બ્રહ્મચારી
ગોમ

— ગોવર્દન મઠ

— અરણ્ય
— ભોમવાર
— જીનનાથ
— વિમલા
— મહોદધિ
— ઋગ્વેદ
— પદ્મપાદ
— પ્રકાશ
— કશ્યપ

❖ દક્ષિણ શૃંગોરીમઠ , પુરી , ભારતી , સરસ્વતી

સંપ્રદાય
દેવતા
દેવી
વેદ
આચાર્ય
બ્રહ્મચારી
ગોત્ર

— ભુરવાર
— આદિવરાહ
— કામાક્ષી
— યજુર્વેદ
— પૃથ્વી ધરાચાર્ય
— ચૈતન્ય
— ભુભુત

❖ શારદામઠ

સંપ્રદાય
દેવતા
દેવી
તીર્થ
વેદ
આચાર્ય
બ્રહ્મચારી
ગોત્ર

— કિટવાર
— સિદ્ધેશ્વર
— ભપ્રકાલી
— ગોમતી
— સામવેદ
— સરૂપાચાર્ય
— પ્રકાશ
— અવિગત

❖ જોશીમઠ , ગીરી , પર્વત , સાગર

સંપ્રદાય
દેવતા
દેવી
તીર્થ
આશ્રમ
વેદ
ગોત્ર
બ્રહ્મચારી
આચાર્ય

— આનંદવાર
— નારાયણ
— પુણ્યગીરિ
— અલકનંદા
— બદ્ધિકા
— અર્થવ
— ભુગુ
— ચૈતન્ય
— નીરો તોટકાચાર્ય

આ સંપ્રદાયના ભાલાના નામ પણ બતાવવામાં આવ્યાં છે. દાત. દતપ્રકાશ , સુર્યપ્રકાશ , ભેરવપ્રકાશ , ચંદ્રપ્રકાશ ઉપરાંત ચાર ઘૂણા ગોપાલ ઘૂણા , અજય મેઘઘૂણા , દતઘૂણા , અઘર્વમુખીઘૂણા તેના ચાર મહાવાક્યઅહમબ્રહ્માસ્મી , અપમહાભાબ્રહ્મ , વત્સ્મીબ્રહ્મ , પ્રજ્ઞાનબ્રહ્મ સંન્યાસના પણ ચાર પ્રકાર છે. જેમ કે , હંસ , પરમહંસ , બોધક , કુટિયર.

આ સંપ્રદાયના સાધુ અખાડાના સાધુ તરીકે પણ ઓળખાય છે. મુખ્ય સાત અખાડા છે.

- ૧ . શ્રી પંચ દશનામ જુના અખાડા
૨. શ્રી પંચ આહવાન અખાડા
૩. શ્રી પંચ નિરંજન અખાડા
૪. શ્રી પંચ અટલ અખાડા
૫. શ્રી પંચ આનંદ અખાડા
૬. શ્રી પંચ અગ્નિ અખાડા
૭. શ્રી પંચ મહાનિવાર્ણ અખાડા

આ રીતે દસનામ સંપ્રદાયનો ટૂંકો પરિચય મેળવ્યા બાદ આ પ્રસંપ્રદાયના રબારી સંતો વિશે આગળ વાત કરીએ.

માહિતીદાતા

- ❖ મહંત શ્રી કિશોર બાપુ , શ્રી આશાપુરા મંદિર ભવનાથ જુનાગઢ ઉ. ૬૦
- ❖ ભીમગિરીબાપુ —ભવનાથ જુનાગઢ ઉ. ૬૫ અખાડાના સાધુ

પુંજા ભગત (શંભુગીરીબાપુ —સોહમગિરી)ગાઘકડા ,તા.સાવરકુંડલા

ગાઘકડાની જગ્યામાં હાલ શંભુગીરી બાપુ અને સોહમગિરી માતા નાગા અખાડાના સાધુ છે. આ બંનેનીવાત કરતા પહેલા આ જગ્યાના રોમાંચક ઈતિહાસની વાત કરવી આવશ્યક જણાય છે. વિક્રમ સંવત ૧૨૭૫ આસોસુદ ૧૩ ના ત્રણ ત્રણ જીવની સાપને ખાતર આહુતિ અપાયાની આ વાત સાવરકુંડલા તાલુકાના કંટાસર ગામમાં પુંજા બાપાને નેસ આવેલો હતો. પુંજાબાપા મોમાઈ માતાજીના પરમ ઉપાસક હતા. શક્તિ હાજરા હાજરપુંજાબાપાની સાથે હતાં. પુંજાબાપા કોઈ વ્યવહારિક કામે બહાર ગામ જવા નિકળેલા. ઉટડી ઉપર બાપ દિકરીગાઘકડા ગામે , પહોંચ્યા. ગાઘકડાના પાદરમાં ફુલઝર નદીને કાંઠે કોઈ નરાઘમ માનવીનો ભેટો થયો. અનેપુંજાબાપા પાસે દિકરી સોનલ અને એમની ઉટડીની માંગણી કરી આ સાંભળી પુંજાબાપાને રોમરોમ કાળ વ્યાપીગયો. પુંજાબાપાના મનમાં વિચાર આવ્યો કે આ નરાઘમો વધારે છે અને હું એકલો છું કદાચ ધીગાણામાં હું ખપી જાઉં તો મારી દિકરી અને ઉટડી નું શું થશે ? પુંજાબાપાએ દિકરી સોનલની સામે જોયું ત્યાં જ સોનલ પરિસ્થિતિપામી ગઈ. અને મોમાઈને યાદ કર્યા અને તરતજ જમણા પગના અંગુઠામાં અગ્નિ પ્રગટ થઈ અને સોનલબા સતિ થયા. પુંજાબાપાએ દેવી શક્તિથી પોતાની ઉટડીને મોક્ષ આપ્યો. અને પછીથી પુંજાબાપાએ મ્યાનમાંથી તલવાર કાઢી મોમાઈ માતાજીને યાદ કરી ઝૂં મહાદેવની

ગર્જના કરી પોતાનુ માથ શિવને અર્પણ કરી ક્રમળ પૂજા કરી. અને પછી તેનુ ઘડ ઘીગાણે ચડયું .કંઈનરાધમોને મોતને ઘાટ ઉતારતું ઉતારતું ઘડ હાથથી તલવાર હવામાં વિઝતુંવિઝતું મેવાસા ગામના પાદરે આવતાં ત્યાંના કોઈ માનવીએ જોયુ કે, કોઈ શુરવીરનું ઘડ લડતું લડતું આવી રહ્યું છે. એટલે એમણે ગળી વાળો દોરો પલાળીને નાખતા ઘડ શાંત થયું

પુંજાબાપાના કુંટુંબીભાઈ માલઢોર ચરવતા હતા. તેમણે આપાના ઘડને વિનંતિ કરીને શાંત કર્યું એમ પણ કહેવાય છે. હાલમાં પુંજાબાપાના અને તેના કુંટુંબીભાઈ કરશનબાપાના પાળીયા મેવાસાના પાદરમાં મોજુદ છે.

ઉપરોક્ત ઘટનાને વર્ષો વિતી ગયા પછી મોમાઈ માતાજીની કૃપાથી ગાઘકડાના નેસમાં રહેતા રામાભાઈઘગ લને આ વાતને જાગૃત કરવાનો વિચાર આવ્યો. એ પોતે પણ મોમાઈ માતાના ઉપાસક હતા. તેમના એકનાએક દી કરા હતા. એમનું નામ સેફાભાઈ હતું. તે નાનપણથી જ મોમાઈ માતાના સેવા પુજા કરતા , અને પુંજાબાપાની મસ્તકની ચેતન સમાધીએ દુઘ ચડાવી ભોજન કરતા . ૧૧ વર્ષની ઉંમરે તેમને મોમાઈ માતાજીની કૃપા અવતરેલી એમણે વિચાર્યું કે , સંસારમાં રહીને પુંજાબાપા અને મોમાઈ માતાજીની સેવા પુજા થશે નહીં. એટલેતે સંસાર છોડી સંત બન્યા. ગુરૂશ્રી માનગિરી બાપુ પાસે દીક્ષા લીધી. અને શંભુગિરી નામ ધારણ કર્યું , એમના કુંટુંબીભાઈશ્રી દાનાભાઈ ઘગલ નવાગામ જાંબુડાના વતની તેમના દિકરી પણ પુંજાબાપા અને મોમાઈ માતાજીના ઉપાસક હતા. એ પણ સંસાર છોડી શંભુગિરીના શિષ્ય બન્યા. આજે બાપ દિકરી મોમાઈ માતાજી અને પુંજાબાપાની સેવા કરે છે. ગઘકડામાં પ્રવેશતા આઈશ્રી મોમાઈ અને પુંજાબાપાની ચેતન સમાધી મોજુદ છે. અને ત્યાં ક્રમળપુંજેશ્વર મહાદેવનું સુંદર મંદિરનું પણ નિર્માણ કર્યું છે.

ગઘકડાના ઝાંપે આજે શંભુગિરી અને સોહમગિરીનો આશ્રમ આવેલો છે. કોઈ પણ જાતના ભેદભાવ વગરલોકો ત્યાં આવે છે બાપુ દુ : ખીયા લોકોને આશીર્વાદ આપે છે. ગૌ સેવા કરે છે. અને લોકસેવાના કાર્યમાં પણ વ્યસ્ત રહે છે.

સોહમગિરી માતાજીનો પરિચય પણ થોડો અત્રે આવશ્યક છે. શંભુગિરીને ગુરૂપદે સ્થાપી અહીં મોમાઈ આશ્રમમાં સેવા કાર્યમાં રત રહેતા સોહમગિરીનું પૂર્વાશ્રમનું નામ શાંતિબેન હતું. તેનો જન્મ નવાગામ ના ઘગલ રબારી દાનાભાઈ ભગવાનભાઈ અને માતા. સંતોકબેનને ત્યાં તા. ૨૬-૦૭-૧૯૭૨નાં રોજ થયેલો. સાત ધોરણ સુધીન વાગામમાં પ્રાથમિક શિક્ષણ મેળવેલું અને ૧૭ વર્ષની નાની વયે દેવલા તાલુકાના પાલીતાણા ગામે મોરી રબારી રામસભાઈ સાથે લગ્ન થયેલા. પરંતુ પોતાનું મન સંસાર જીવનમાં હતું જ નહીં, બાલ્યકાળથી જ મોમાઈ માતાજીની ઉપાસના અને સેવાજ એમને અભિપ્રેત હતા. આખરે એમણે સંસાર ત્યાગ કરી તા. ૦૧-૦૧-૨૦૦૧ થી શંભુગિરી બાપુનું શિષ્યત્વ સ્વીકારી વૈરાગ્ય ધારણ કરી લીધો. અને આજે આશ્રમમાં રહી સેવા પૂજા અને ભક્તિમાં લીન રહે છે.

માહિતીદાતા

(૧) શંભુગિરી બાપુ ગાઘકડા ઉ.વ. ૫૫

(૨) સોહમગિરી માતાજી ગાઘકડા ઉ.વ. ૩૫

રૂડા ભગત સમઢીયાળા

રૂડાભગતનું મૂળગામ પાળિયાદ પાસે ઉમરાળા રૂડાભગતનાં પિતા આપા ભાડકા અને માતા સમજુબા. તેઓ પશુપાલનનો વ્યવસાય કરતા. અને આ કારણે સમઢિયાળા આવીને વસેલા રૂડાભગત પણ બાલ્યકાળથી જ પશુપાલનના વ્યવસાયમાં જોડાયેલા. રૂડાભગતના માતૃશ્રી રામેશ્વર મહારજના શિષ્ય હતા. અને મહાદેવના ઉપાસક હતા. એટલે રૂડાભગતની શ્રદ્ધા બાલ્યકાળથી જ શિવભક્તિ તરફ દૈઢ થયેલી. રૂડાભગત ગંગાજળ વાંઢ ચારવા ગયા ત્યાં

બાજુમાં જોગયો ડુંગર હતો. અને ત્યાં જાગેશ્વર મહાદેવની સ્થાપના હતી. પરંતુ મંદિર ન હતું ગુફા હતી ત્યાં રૂડાભગત દિવસે પોતાના માલઢોર ચારતા હતા ત્યાં એમણે ભોંયરાની બાજુમાં જમીનમાં માણસના પગલા જોયા. એટલે એમણે વિચાર્યું કે, અહીં કોઈ માણસ રહેતો હોવો જોઈએ. અહીં તો બીજું કોણ હોય કોઈ સાધુ સંત હશે. ઘરેઆવી માલઢોર દોહી દુધ લઈ રાત્રે જોગીયા ડુંગર પાસે આવેલા ભોંયરા પાસે બેસી ગયા. મોડી રાત્રે ભોંયરામાંથી સાધુ બહાર આવ્યા. રૂડા રબારીએ સાધુને પ્રણામ કર્યા અને સાધુએ પૂછ્યું. તુ કોણ છે ? હું રૂડોરબારી છું. અને મહાદેવનો ભક્ત છું, આ પના માટે દુધ લાવ્યો છું. અને જો આપ રજા આપો તો હું આપને દરરોજ દુધ આપવા માટે આવું. બાપુએ રૂડાભગતને સંમતિ આપી એટલે રૂડાભગત દરરોજ દુધ લઈને આવવા લાગ્યા અને આ રીતે બાપુ સાથે સત્સંગ શરૂ થયો. એક દિવસ રૂડાભગતે રામેશ્વરબાપુને પ્રશ્ન પૂછ્યો, બાપુ મારે સાધુ થવું છે. આ સાંભળી રામેશ્વર બાપુએ પુછ્યું, તારે કુંટુંબમાં કોણ છે ? રૂડાભગતે કહ્યું કે મારા બા અને દિકરા છે. જાણી બાપુએ કહ્યું કે સંસારમાં રહીને બાની સેવા કર ! સાધુ થવામાં સાર નથી. આ વાત થયા પછી રામેશ્વર બાપુ પરિભ્રમણ અર્થે બહાર જતા રહ્યા.

રામેશ્વર બાપુ બહારગામ ગયા હોવાં છતાં રૂડાભગતે રોજનો ક્રમ જાળવી રાખ્યો. એક સમયે ત્યાં નાગ પ્રગટ થયો. રૂડાભગતને બીક લાગી એ ગામમાં જતા રહ્યા. રામેશ્વરબાપુ પરિભ્રમણ કરીને પરત આવ્યા. ત્યારે રૂડાભગતે વાત કરી. આ વાત જાણી રામેશ્વર બાપુએ રૂડાભગતને ઠપકો આપ્યો. નાગ ન હતા. પરંતુ શીવ હતા. આગળ રામેશ્વર બાપુએ કહ્યું કે, તારા માટે એ દર્શનની પળ હતી એ જતી રહી. આ ઘટના પછી રૂડાભગતને પસ્તાવો થયો. અને એ, પલોઠી વાળીને શીવસ્મરણમાં બેસી ગયા. અને ફરીથી ઘટનાનું પુનરાવર્તન થયું. અને નાગ પ્રગટ થયા. આ વખતે કોઈ પણ પ્રકારની બીક રાખ્યા વગર ભગત બેઠા રહ્યા. નાગ શરીર ઉપર ચડયા. રૂડાભગતની જીભ સાથે જીભ અડાડી. આ પ્રસંગ બનતા રૂડાભગતને બ્રહ્મજ્ઞાન થયું. પછી સમઢીયાળા આવ્યા અને લોકોમાં પ્રસિધ્ધિ પામ્યા.

ઉપરોક્ત ઘટના પછી ભગત ગામમાં આવ્યા પરંતુ એમનું મન સંસાર જગતમાં સ્થિર થતું ન હતું. થોડા સમયમાં પોતાના બંને પુત્રોના લગ્ન કરી અને ઘર છોડ્યું, ગામના પાદરમા મહાદેવડીઘાર હતી. ત્યાં જઈ ઘાસની ઝૂંપડી બાંધી રહેવા લાગ્યા અને પોતાનું મન શિવભક્તિમાં સ્થિર કર્યું.

સમઢિયાળામાં એ સમયે ગરાસદાર તરીકે આભબાપુ ગઢવી હતા. એમની પાસે રૂડાભગતે શિવ મંદિર માટે જમીનની માંગણી કરી. પરંતુ એ માંગણી આભબાપુ ગઢવીએ મંજૂર ન રાખી. ત્યારે રૂડાભગત પૂછ્યું શા માટે તમે મંદિરની જગ્યા માટે ના પાડો છો ? આ ઘટનાના અમુક દિવસો બાદ રૂડાભગત સવારમાં ચલમ પીતા હતા. આભબાપુને શંકા પડી એટલે તરત જ ઘોડી પાછી વાળી પાછા મહાદેવની ઘારે આવ્યા. ત્યાં આવીને જુએ તો રૂડાભગત ચલમ પીતા ફરી દેખાયા. એટલે આ ઘટનાથી આભબાપુને ખાતરી થઈ કે, ચમત્કારીક ભગત છે. તેઓ રૂડાભગત પાસે ગયા. અને મંદિર માટે જમીન આપવાની મંજૂરી આપી. ત્યાં રૂડાભગત મંદિર બનાવ્યું. આજે ખુબ સગવડતાવાળી વિશાળ જગ્યા છે.

મંદિર નિર્માણ પછીના થોડા સમયમાં દુષ્કાળની સ્થિતિનું નિર્માણ થયું. ઉભો પાક સુકાવા લાગ્યો. ગામ લોકો રૂડાભગત પાસે ગયા, અને વરસાદ માટે વિનંતિ કરી, ત્યારે રૂડાભગતે કહ્યું મંદિરની ફરતે પથરની દિવાલ નથી. દિવાલ બાંધી આપો એટલ વરસાદ થશે. ગામ આખું ભગતની વાત સાંભળી મંદિર ફરતે દિવાલ બાંધી દીઘીદિવાલનું કામ પુરું થતાં. રૂડાભગતે લોકોને કહેલું ઘરે જાઓ ત્યાં સુધીમાં વરસાદ આવશે. અને લોકોએ ઘરે પહોંચી વાળુ પાણી કર્યા ત્યાં જ વરસાદ પડેલો.

માલાભાઈ સાંબડાના માતૃશ્રી નાથીબેન પણ સમઢિયાળાના રબારી હતા. એ પણ રૂડાભગત પાસે સત્સંગ કરતા. અને નાથી બહેનને એવ નીમ હતું. કે, દરરોજ રોટલા માગી કૂતરાને નાખી વાળુ કરતાં. એવું નીમ દસવર્ષ સુધી રાખેલું. બીજા દસ વર્ષ રોટલા ઘડી કૂતરાને નાખે અને એક ટાણુ કરતા. આખરે નાથી બહેનના પતિશાર્દુળ ભગતે નીમ પડતું મુકવા માટે કહ્યું ત્યારે નાથી બેને પોતે સપ્તાહ ન કરે ત્યાં સુધી આ નીમ ચાલું રાખવાનું જણાવ્યું ત્યારે તેના પતિએ કહ્યું આપણું ઘર સપ્તાહનો ખર્ચ ઉપાડી શકે તેમ નથી. તો નાથી બહેને જણાવ્યું કે, તો પછી વ્રત કરવા દો. આ વાતની ખબર રૂડાભગતને પડતાં શાર્દુળ ભગતને રૂડાભગતે ઘારેશ્વર મહાદેવના મંદિરે બોલાવ્યા. અને સપ્તાહનો ખર્ચ ઉપાડી શકે તેમ નથી. રૂડાભગતે આ વાત સાંભળી મદદ કરવા માટે કહ્યું અને મદદની ખાતરી મળતા શાર્દુળ ભગતે સાત દિવસેની સપ્તાહ કરી. અને આ સપ્તાહમાં સાત દિવસશાક રોટલાનું ભોજન આપતા. છેલ્લા દિવસે

મિષ્ટાન જમાડયું. એમાં સાચા ઘાનો શિરો બનાવેલો. આ પ્રસંગમાં સગા સંબંધી મદદરૂપ થતાં. રૂડાભગતે નાથી બહે નને કહેલું કે , તમે અને હું સૌથી છેલ્લે જમીશું.

મહેમાનો અને ગામ જમી લીધા પછી છેલ્લે નેસડાની બહેનો બાકી હતી. એ સૌને જમવા બેસાડી ઠામડા મૂકા યા ત્યાં રસોડામાં શીરો ખલાસ થઈ ગયો. કોઈ કે જઈને કહ્યું કે બૈરાને જમવા બેસાડી દીધા છે. અને શીરો ખલાસ છે. આ સાંભળી રૂડાભગતે કહ્યું તમે રસોડામાં જુઓ પીરસનારા એ કહ્યું અમે રસોડામાં જોઈને જ કહીએછીએ. રૂડા ભગતે કહ્યું ફરીથી જુઓ. ફરીથી પીરસનારા ત્યાં જઈને જુએ છે તો શીરાની ગોળી ભરેલી હતી. આ ભગતનું પ્રમણ હતું. આજે સમઢીયાળા ગામના પાદરે સુંદરમંદિર ઉભું છે. વિશાળ જગ્યા છે. ત્યાં રૂડાભગતની પ્રતિમા પણ મુકવા માં આવી છે.

માહિતીદાતા

(૧) ઉકાભાઈ રૂડાભાઈ ભાડકા ઉ.વ. ૮૫ સમઢિયાળા

(૨) માલાભાઈ શાર્દૂળભાઈ શામળા ઉ.વ. ૬૫ સમઢિયાળા

કરમણભગત—ભવનાથ , જુનાગઢ

કરમણ ભગતના પિતા મૂળ ખલીલપુર ગામમાં રહેતા ૫૦ વર્ષે પૂર્વે તેઓ વિસ્થાપિત થઈને ભવનાથ રહેવા આવેલા. કરમણભગતનો જન્મ અને ઉછેર ભવનાથ માં જ થયેલો. તેમના પિતાનું નામ સુદાભાઈ અને માતાનું નામ સુંદરબેન છે. કરમણભગત ઉમરલાયક થતાં એમના લગ્ન સરગવાડા ગામના ડાયાભાઈ ભારાઈની પુત્રી લક્ષ્મીબેન સાથે થયેલાં. એમને સંતાનોમાં બે પુત્રો દેવાભાઈ અને ભગવાનભાઈ અને પુત્રી માનસી એમ ત્રણ સંતાનો છે. કરમણ ભગત છેલ્લા પાંચેક વર્ષથી સંસાર ત્યાગ કરી ભવનાથમાં મંદિર બનાવી લંબે હનુમાનની સામેની બાજુ રહે છે. એનો પરિવાર તેના ભાઈ વિસાભાઈ જોડે રહે છે.

કરમણભગત બાલ્યકાળમાં જ ગિરનાર ભવનાથક્ષેત્રમાં વસવાટ કરતા હોવાથી એમનામાં ભક્તિના સંસ્કારો પ્રગટેલા. શરૂઆતમાં ચાની હોટલ ચલાવતા પરંતુ એમાંથી કશો નફો કરતા ન હતા. દુધ અને ખાંડ ચાનાપૈસા વસુલ થઈ જતાં એ બાકી વધેલા નફાના પૈસા સાધુ સંતોને ચા પાણી પાવામાં ખર્ચી નાખતા. આ રીતે સાધુ સત્સંગ થતો રહેતો. એમાં એમને કાદંબરી બાપુનો પરિચય થતાં એમણે કાદંબરી બાપુને ગુરૂપદે સ્થાપેલા. ગુરૂ કાદંબરી બાપુ એ કરમણ ભગતને દત્તોપાસના કરવાનું અને ગિરનારની પરિક્રમા કરવાનું કહ્યું. ગુરૂવચનોનો એમણે શ્રદ્ધાથી અમલ શરૂ કર્યો અને તા. ૧૫-૦૬-૧૯૯૩ થી દર અગિયારસ અને પુનમે પરિક્રમાં શરૂ કરેલી આજે પણ આ પ્રક્રિયા ચાલુ છે. જો કે એમના ગુરૂએતો માત્ર ૧૦૮ પરિક્રમા કરવાનું કહેલું પરંતુ ભગતે પોતાની નિષ્ઠાથી આ પ્રક્રિયા ચાલું રાખી છે.

ભવનાથ તળેટીમાં લંબે હનુમાનથી કાશ્મિરી બાપુ તરફ જતાં રસ્તા ઉપર ઈ.સ. ૧૯૯૭માં શિવ મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરી ઈ.સ. ૨૦૦૮માં દત્તમહારાજનું મંદિર બનાવ્યું. દત્તમંદિરનાં નિર્માણ માટે ભગતે સંકલ્પ કરેલો કે જ્યાંસુધી દત્ત મંદિરની પ્રતિષ્ઠા ન થાય ત્યાં સુધી દરરોજ ગિરનાર ઉપર દત્તાત્રેયના દર્શન કરવા જવું. આ રીતે સતતબે વર્ષ સુધી દર્શન કરવાની પ્રક્રિયા ચાલું રાખતા આખરે દત્તભગવાનની કૃપાથી ભગતનો સંકલ્પ પાર પડેલો અને શિવમંદિરની પાછળ દત્તભગવાનની પ્રતિમાનું સ્થાપન કરેલું. અને મંદિરની સામે ઘુણો બનાવી ઉપાસના કરે છે આ મંદિરની બનાવ્યા પછી દત્તભગવાનના દર્શન કરવા ગિરનાર ઉપર જતા નથી. પરંતુ પોતાના બનાવેલા મંદિરમાં જ સેવા પૂજા દર્શન કરે છે પરંતુ ગિરનારની પરિક્રમાનો ક્રમ તો આજે પણ ચાલુ જ રાખ્યો છે. માત્ર છ કલાકમાં ગિરનારની પરિક્રમાં પૂર્ણ કરે છે. પરિક્રમાંમાં ભગત પૂનમ અને અગિયારસના દિવસે પોતાના આત્મકલ્યાણ અર્થે કરે છે. અને આડા દિવસે લોકકલ્યાણ અને ભારતમાં કોઈ સૈનિક શહીદ થયો હોય તો તેના આત્માનાં કલ્યાણ અર્થે કરે છે.

ભગતે દતયજ્ઞ પણ કરેલો અને તે વખતે સૌરાષ્ટ્રનું સંતમંડળ બોલાવેલું અને ખૂબ માનવ મહેરામણ પણ ઉમટી પડેલો અને ત્યારથી કરમણ ભગતનો સંતોએ ભગતકોટિનો ગિરનાર મંડળમાં સમાવેશ કરેલો. આજે પણ આજે પણ આવતાં જતાં અભ્યાગતોને પોતાને હાથે ચા પાણી રસોઈ બનાવી જમાડે છે અને પરિક્રમા તેમજશિવરાત્રિના મેળા દરમ્યાન અન્નક્ષેત્ર પણ ચલાવે છે.

માહિતીદાતા કરમણ ભગતની રૂબરૂ મુલાકાત. ઉ.વ. ૫૦ ભવનાથ જુનાગઢ

કાનદાસબાપુ — ખલીલપુરવાળા

કાનદાસબાપુ પૂર્વજીવન વિષયક માહિતી બહુધા ઉપલબ્ધ બનતી નથી. પરંતુ તેઓ ફકકડ સાધુ હતા. સાધુ થયા પછી અવાર નવાર સતત પરિભ્રમણ કરતા રહ્યા. એમના ગુરૂનો ઉલ્લેખ પણ સાંપડતો નથી પરંતુ રાજા ભગતના ખાસ અંતેવાસી હતા. કાનાકુવા અવાર નવાર આવતા રહેતા. યોગ, સાધના, તપ દ્વારા એમણે પોતાની સાધુતા સિધ્ધ કરી હતી. તેઓ ભારાઈ શાખના રબારીમાંથી સાધુ થયેલા એવી જાણકારી પ્રાપ્ત થાય છે.

કાનદાસબાપુ ભગવા વસ્ત્રો ધારણ કરતાં દાઢી અને જટ્ટાં પણ રાખતા. પૂર્ણ ખાખી સાધુ તરીકે રહેતા સમયની દૈષ્ટીએ તેઓ રાજાભગતના સમકાલીન હતા એમના કોઈ શિષ્યવર્ગ કે પરિવારજનો અંગે વિશેષ માહિતી પ્રાપ્ત થઈ શકી નથી, પરંતુ કાનાકુવા ખાતે રાજાભગતની વાડીઅ પોતાના જીવનનો ઉત્તરાર્ધ પસારકરેલ. અને રાજાભગતના પુત્ર સુકાભગતને એમણે કહેલું કે, મારે 'બારપોરો 'પાઠ ઉત્સવ, અનેભાગવત સપ્તાહકરવી છે. કાનદાસબાપુની આ વાત સુકાભગતે કાનદાસબાપુના અવસાન પછી પુરી કરેલી. કાનદાસબાપુ સાધુ અવસ્થામાં ભારત ભ્રમણ કરી આખરે કાનાકુવા (કુતિયાણા)આવી અને શેષ જીવન પુરૂ કરે છે, અને મુત્યુબાદ પોતાની સમાધી ત્યાં જ અપાય એવી ઈચ્છા વ્યક્ત કરેલી તેમનું અવસાન, ફાગણ વદ-૧૦ને સોમવાર તા. ૦૪ - ૦૪-૨૦૦૫નાં રોજ થયેલાં અને તે જ દિવસે ત્યાં એમને સમાધી આપવામાં આવી છે આજે સમાધી ઉપર નાનકડી ડેરી બાંધી. કાનદાસબાપુની પ્રતિમા સ્થાપિત કરવામાં આવી છે.

કાનદાસબાપુએ જીવનભર પ્રભુસ્મરણ કરી અને પોતાની શ્રદ્ધા જ્યાં ઠેરાણી તે જગ્યા એ આયખું પુરૂં કર્યું એમના જીવનની વિશેષ વિગતો ઉપલબ્ધ થતી નથી.

માહિતીદાતા

(૧) સુકાભગત કુતિયાણા ઉ.વ. ૫૦

(૨) બારોટ કાનજી હિરજી ઉ.વ. ૭૫ જુનાગઢ

નારણદાસ

નારણદાસ જુનાગઢના માખીયાણા ગામે જન્મેલા જીવનમાં ધાર્મિક સંસ્કાર બાલ્યકાળથી જ હતા. ગામનાઝાંપે એ સમયે અવાર —નવાર સાધુ—સંતોની જમાત ઉતરી આવતી. એ જમાતની સેવા સાકરી કરી. અને ગામમાંઅન્નની ઝોળી ફેરવતા કારણકે, પોતાની ભાવના ભૂખ્યા અને અભ્યાગતોને જમાડયાની હતી. પરંતુ એટલીસગવડતા પોતા પાસે ઉપલબ્ધ ન હોવાથી ગામમાં ઝોળી ફેરવી ગામના ઝાંપે આવેલા સાધુ, સંતો અનેઅભ્યાગતોને ભોજન આપતાં.

નારણદાસ મકવાણા શાખના રબારી હતા. સંત સેવાકાર્ય કરતાં કરતાં નારણ યુવાવસ્થામાં પ્રવેશતાં એમનાલગ્ન ખામઘોળના ભારાઈ પરિવારમાં થયેલા. પરંતુ પોતાના જીવનના રંગઢંગ તો સંતસેવા અને પરોપકારના હતા. સંસારને નિભાવવો અને સંત સેવા કરવી એ ખૂબજ અઘરી બાબત છે. આ બાબતને કારણે પત્નિ સાથે અવાર-નવાર ઝઘડાઓ થવા માંડ્યાં. આખરે નારણે પત્નિનો ત્યાગ કરી સાધુ થવાનો સંકલ્પ કર્યો. નારણનો આ સંકલ્પ એમના કાકા કીસાભાઈને પસંદ ન હતો. કીસાભાઈ મકવાણા કલાણા ગામે રહેતા, એણે નારણને સાધુ થતાં રોકવા માટે ખૂબ જ પ્રયત્ન કરેલો. પ્રથમ સમજાવટના પ્રયત્નો ખુબ જ કરેલાં છતાં નારણમાં સેવા અને ત્યાગની ભાવનાના સંસ્કારો પહેલેથી હતા. અને પત્નિએ સહકાર યુક્ત વલણ ન દાખવતાં આખરે એનો આતમરામ સંસારમાં રહેવાનીનાં પડતો હતો. એટલે એને સાધુ થતાં રોકી શકાય તેમ ન હતું. કીસાભાઈએઆખરે મારકુટ પણ કરેલી. આખરે નારણ કોઈથી રોકાયો નહીં. કીસાભાઈની મારકૂટથી આખરે નારણનું સંત હૃદય દ્રવી ઉઠ્યું અને કાકાને શાપ આપી દીધો કે , " તારું મૃત્યુ અહીં થશે નહીં ગાંડો થઈ રખડી રખડીને મૃત્યુ પામીશ એ પ્રમાણે જ થયેલું.

ઉપર્યુક્ત ઘટનાબાદ નારણ પોતાનું ગામ-પત્નિ બધુ જ ત્યાગી અને ભવનાથમાં આવેલી લંબે હનુમાનનીજગ્ય 1માં રહેતા ઉત્તમદાસ પાસે પહોચેલાં. એમને ગુરૂપદે સ્થાયી સાધુ થયા. ખાખી પંથ સ્વીકાર્યો. પરંતુ નારણદાસસ્વભાવે વધુ ક્રોધી અને બીજાની વાત બહુ સ્વીકારતા નહીં. પોતાને લાઘેલું સત્ય જ સ્વીકારતા આ બાબતનેકારણે આખરે એમણે લંબે હનુમાનની જગ્યા પણ છોડી અને પરિભ્રમણ અર્થે નીકળી પડેલા. એમ કહેવાય છે કે , નારણદાસ લંબે હનુમાનની જગ્યા છોડી ઉજૈન ગયેલા. અને ત્યાંથી પરત ફરી અમદાવાદ પાસે પીપળી ગામે જગ્યા બાંધેલી. એ સમયમાં અરણી ગામના પટેલ જેરામદાસ પણ સાધુ થયેલા આ બંને સાધુઓ પીપળી ગામે જગ્યા બાંધીને સાથે રહેતા.

નારણદાસ સાધુ થયા પછી પ્રથમ વખત પોતાના ગામ માખીયાળા આવેલા. પરંતુ સાધુ ના વેશમાંનારણદાસને ગામ લોકો કે પરિવારજનો ઓળખી શક્યા નહીં. એટલે નારણદાસ ઉદાસ થઈને ત્યાંથી વડાલ ગયા. વડાલ થઈને સરગવાડા ગયા. અને આખરે મહાદેવની જગ્યામાં એની ઓળખાણ થતાં ત્યાં ગામલોકો સામૈયુ કરી અને નારણદાસને તોડી લાવેલ , ત્યારે નાગા અખાડાના સાધુઓની જમાત સહિત પોતાના ગામના પાદરે એકઅઠવાડિય રોકાયેલા.

નારણદાસ પોતાનું મોટાભાગનું જીવન અમદાવાદના પીપળી ગામે વિતાવેલું એટલે એમના વતન અને પરિવારમાંથી એના તપ અને ત્યાગની કે લોકસેવાની વધુ વિગતો પ્રાપ્ત થતી નથી , પરંતુ એના પરિવારજનોપાસે એક વિગત પ્રાપ્ત થાય છે કે , નારણદાસ સિદ્ધ સંત હતા. એક વખત નારણદાસ પોતાના ગામમાં આવેલાત્યારે માખીયાળા ગામના પટેલ વીરડીયા મણીબેન નાથાભાઈને તાવ આવેલો અને તેણીએ નારણદાસ બાપુએમાત્ર મણીબેનના માથાના એક જ ટપલી મારી ત્યારે તરત જ તાવ ઉતરી ગયેલો. અને મણીબેન જીવ્યા ત્યાં સુધી તાવ આવેલો નહીં. એમ કહેવાય છે.

સંત નારણદાસ ભ્રમશીલ સાધુ હોવાથી અને તેનો આશ્રમ અમદાવાદ પાસેના પીપળી ગામે હોવાથી સૌરાષ્ટ્રમાંથી માત્ર થોડી ઘટનાઓ એમના પરિવારજનો અને બારોટ પાસેથી મળેલ તેનો ઉલ્લેખ અહીં કર્યા છે.

માહિતીદાતા

- (૧) કાનજી હીરજી બારોટ , ઉ.વ. ૭૫ , રે. જુનાગઢ.
- (૨) વીસાભાઈ મકવાણા માખીયાળા ઉ.વ. ૫૧
- (૩) હમીરભાઈ ભનુભાઈ ભારાઈ ઉ.વ. ૨૮ માખીયાળા

દુધરેજ અને દુધઈ પરંપરાના સંતો

સૌરાષ્ટ્ર ના સુરેન્દ્રનગરથી ધાંગાધ્રા રોડની બાજુમા બહુજ નજીક ત્રણ—ચાર કિ.મી. ના અંતરે દુધરેજ ગામ આવેલુ છે. ત્યાં સુપ્રસિદ્ધ એવું વડવાળા દેવનું મંદિર આવેલુ છે. આ ગામ અને જગ્યાનો સુંદર ઈતિહાસ છે. એટલુ જ નહી પરંતુ એક ઉજ્જવળ જ્ઞાનમાર્ગી સંતોની પરંપરાનો ઈતિહાસ છે.

પદ્મનાભ સ્વામી ના શિષ્ય નીલકંઠ સ્વામી શુંગેરી મઠથી નિકળી પરિભ્રમણ કરતાંકરતાં સૌરાષ્ટ્રનીસરહદે આવેલા ઝંઝાવટ (ઝીઝુવાડા) ગામે આવી પહોચ્યા. આ ગામનું નામ પાટણના મહારાજ સિધ્ધરાજ નીજન્મભુમિ મનાય છે. ઝીઝા નામના રબારી ની યુક્તિ થી સિધ્ધરાજનો જન્મ થયેલો. એટલે ઝીઝા ના નામ ઉપરથીઝંઝુવાડા નામ રાખ્યુ હોવાના અનુમાન સાંપડે છે.

નીલકંઠ સ્વામી સૌરાષ્ટ્રભ્રમણ કરતાં સુરેન્દ્રનગર નીબાજુમાં એક સરોવરને કાંઠે આવી ચડયા. અને તેના શિષ્ય રઘુનાથ સ્વામીને કહ્યુ, આ જગ્યાએ આશ્રમ બાંધીને રહેવામાં આવેતો અહી પશુપાલકો વસવાટ કરશે. અને અહી ગામ બાંધશે ; એવું કહી નીલકંઠ સ્વામી કાશી ગયા. અને પોતાનો જીવનકાળ સમાપ્ત થવાની તૈયારીજોઈ એમણે રઘુનાથ સ્વામી ને કહ્યુ, અહીથી ઝીઝુવાળા જજે. ત્યાં તને એક બ્રાહ્મણ મળશે. તેને ઉપદેશ આપીદુધરેજ જઈ જગ્યા બાધી શિષ્ય પરંપરા ઉભી કરજે ને તે પરંપરા આગળ વધશે.

દુધરેજ આશ્રમના સ્થાપક

રઘુનાથ સ્વામી (ગાદીસ્થ સમય વિ.સ. ૧૫૮૫)

નીલકંઠ સ્વામીના દેહત્યાગ પછી રઘુનાથ સ્વામી સૌરાષ્ટ્રમાં આવ્યા. ઝીઝુવાડા ગામે આવતાં. એમને મોઢજાત લેના બ્રાહ્મણયાદવનો ભેટો થયો અને તેણે રઘુનાથ સ્વામીને ગુરુ ધારણ કર્યા. પ્રથમ નીલકંઠ સ્વામી એકહેવા પ્રમાણે દુધરેજ આવી પર્ણકુટિર બનાવી ભજન કરવા લાગ્યાં. આ સમયે આ વિસ્તાર ઝલા રાજવીઓનીહદમાં આવતો હતો. અને રાજવીઓ પણ અવારનવાર રઘુનાથ સ્વામી ના દર્શને આવતાં અને સત્સંગ નો લાભ લેતા.

રઘુનાથ સ્વામી આશ્રમ બાંધીને દુધરેજ રહેવા લાગ્યા. આજુબાજુ પશુપાલકો એ આવી નેસ બાંધી પડાવ નાખ્યો. ધીમે ધીમે જગ્યાની વાત ફેલાવા લાગી. એવામાં એક સમયે સાધુ સંતોની મંડળી આવી પહોચી. ત્યાં સૌ ને વ્યવસ્થા કરી દેવામાં આવી. ત્યાંજ અષાઢસુદ પુનમ (ગુરુપુર્ણિમા) નો દિવસ આવી પહોચ્યો. બરાબર તે જ દિવસે સૌ સાધુ સંતોએ દુધપાકની માગણી કરી. આ વાત સાંભળી કોઠારી મુંઝવણ અનુભવવા લાગ્યાં. પરંતુ અગાઉથી જાણ થઈ હોયતો વ્યવસ્થા થઈ શકે. પરંતુ સમય ઉપર દુધ ક્યાંથી લાવવુ? રઘુનાથસ્વામી ને આ વાતનું જાણ થતાં કહ્યું કે, 'આ સરોવરનુ જળ દુધ સમાન છે. એનું જળ લઈ આવીને દુધપાક બનાવોઅને તેમ કરવામાં આવતાં દુધપાક સારો થયો. અને જમનાર સૌને આ વાતની નવાઈ લાગી.

રઘુનાથ સ્વામીના હાથે સ્થપાયેલ દુધરેજ આશ્રમની વિકાસ તરફ ની ગતિ વધવા માંડી હતી. આ સમયચાર્તુ માસનો હતો. એટલે સૌ લોકો કથા શ્રવણ કરે એવી રઘુનાથ સ્વામીની ઈચ્છા હતી. યાદવ સ્વામી ગુરુનીઈચ્છાને માન આપી તૈયારીમા લાગી ગયા. તૈયારી પૂર્ણ થતાં રઘુનાથ સ્વામી વ્યાસપીઠ ઉપર બિરાજયા અનેસૌ સંતો ભક્તો એ કથાનું શ્રવણપાન કર્યુ. અને કથા પુરીથતાં સૌ સંતોએ વિદાય લીધા પછી રઘુનાથ સ્વામીએઆશ્રમની વ્યવસ્થા ગોઠવી થોડો સમય ઝીઝુવાડામાં રહી કાશી તરફ પ્રયાણ કર્યુ. કાશીમાં થોડો સમય ભજનકર્યા બાદ વિ.સં. ૧૬૪૫માં રઘુનાથ સ્વામીએ દેહ ત્યાગ કર્યો.

સંત શ્રી રઘુવરદાસજી

ગાદી સમય વિ.સં. ૧૯૫૫ નિં. વિ.સં. ૧૯૮૦

તેમનો જન્મ વિ.સં. ૧૯૨૮ના શ્રાવણ વદ આઠમના દિવસે થયેલો. અને માત્ર પાંચ વર્ષની નાની ઉંમરેએ મને ગૂરૂ ગોવિંદરામજી દ્વારા દિક્ષા આપવામાં આવી હતી. એમને અભ્યાસ માટે મૂકવામાં આવતાં હિન્દી, ગુજરાતી અને સંસ્કૃત ભાષાઓ ઉપરાંત સંગીતમાં જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું.

સંત રઘુવરદાસજીના સમયમાં દૂધરેજના પટા આશ્રમોની સ્થાપના સારા પ્રમાણમાં થયેલી. તેઓ સતતપરિ ભ્રમણ કરતાં એને કારણે ધ્રાંગધા, ભાવનગર જૂનાગઢ વગેરેના રાજાઓ સાથે સંબંધો કેળવી આશ્રમો સ્થાપીવડવાળા આશ્રમની પ્રતિષ્ઠા સારા પ્રમાણમાં વધારી હતી. ઉપરાંત એમનાં શિષ્યોને અન્ય જગ્યાએ સ્થાપેલા આશ્રમોનું સંચાલન કરવા નિયુક્ત કરેલી. એમના દ્વારા ઘણા આશ્રમો સ્થાપવામાં આવ્યા. અને યાત્રા પ્રવાસ સારા પ્રમાણમાં થયેલા. સ્થળસંકોચને કારણે આપણે અહીં એ વિગતોમાં જઈ શકતાં નથી. પરંતુ આ સંત પરંપરાના રઘુવરદાસજી એક ક્રાંતિકારી બુદ્ધિમાન અને વિકાસશિલ સંત હતાં. એમ અવશ્ય કહી શકાય વિ.સ. ૧૯૮૭ના રોજ એમણે દેહત્યાગ કર્યો.

સંતશ્રી જીવરામદાસજી

ગાદી સમયે વિ.સ. ૧૯૮૦ નિર્વાણ સમય વિ.સ. ૧૯૯૭

આ સંતનો જન્મ રાવળિયાવદર ગામે પિતા જેઠાભાઈ અને માતા સોનબાને ત્યાં થયેલો અને રઘુવરદાસજી પછી વિ.સં. ૧૯૮૦ના સમયમાં ગાદીએ આવેલા. તેઓ શાંત, ગંભીર અત્યંત વ્યવહારુ, બુદ્ધિમાન અને શ્રી રામમાં અનન્ય શ્રદ્ધા ધરાવનાર સંત હતાં. એમણે સ્કુલશિક્ષણ ઉપરાંત જામનગરના પંડિત રામપ્રસાદ પાસેથી વેદ ઉપનિસદ્ પુરાણો આદિનો અભ્યાસ પણ કરેલો.

સંત જીવરામદાસજી માત્ર શાસ્ત્રજ્ઞાતાજ નહીં પરંતુ ખરા અર્થમાં લોકસંવેદનાના સંત હતા. વિ.સ. ૧૯૮૩ના અતિવરસાદના કારણે સર્જાયેલી મુશ્કેલીમાં લોકો માટે આશ્રમના દરવાજા ખુલ્લા મૂકી દીધા હતા. આ સંત ભારત અને ગુજરાતના અનેક પ્રદેશોમાં ફરી અને ધર્મની જ્યોતના અજવાળાને પ્રસ્તારવાનું વિસ્તૃત કાર્ય કરે છે. એમના જીવનમાં ચમત્કારની વાતી પણ સંકળાયેલી છે. દા.ત. આંધળી સાંઢળીને દેખતી કરવી, ગોગા મહારાજના દર્શન દેવાં વગેરે પરંતુ આપણે એ વિસ્તૃતામાં પડયા વગર એટલું અવશ્યકરી શકીએ કે દૂધરેજ આશ્રમના પાયાના સંતોની હરોળમાં આવી શકે તેવું પરોપકારી એમનું જીવન હતું. વિ. સ. ૧૯૯૭ના એમની જીવનલીલા સંકેલાઈ.

સંતશ્રી ; ગોમતીદાસજી

ગાદી સ્થ વિ.સ. ૧૯૯૭ સમાધિસ્થ વિ.સ. ૨૦૧૮

રબારી પરિવારમાં અષાઢ સુદ—૨ વિ.સ. ૧૯૭૪ના રોજ કાગાદડી ગામે થયેલો. એમણે અભ્યાસ કરી વેદાન્તાચાર્યની પદવી પાપ્ત કરેલી. સ્વભાવે મીતભાષી અને ઉત્તમ વૈચારિકસૃષ્ટિનીએ મૌલિકતા દેશ પરાધીનતાની બેડીમાં જકડાયેલો હતો. ત્યારે એમણે સત્ય, અહિંસા અને બ્રહ્મચર્યને આચારમાં ઉતરવા માટે હિમાયત કરતા.

દૂધરેજની ગાદી પરંપરામાંના આ સંત સામાજિક રીતે પણ ક્રાંતિકારી વિચાર ધરાવતા હતાં. એટલે એમણે સમાજમાં રૂઢિચો અને માન્યતાઓનો વિરોધ કર્યો એનો પ્રતિસાદ પણ સારો પડયો, પરંતુ રૂઢિવાદીઓને આવાત મંજૂર ન હતી. એટલે એમણે મેદાને પડી સંઘર્ષ કર્યો. અને આખરે વિ.સં. ૨૦૧૮ ફાગણ વદ—૬ના દિવસે શહાદત વહોરી લીધો.

સંતશ્રી ; કલ્યાણદાસજી

જન્મ સમય ; વિ.સ. ૧૯૯૦ મહાસુદભીજગાદી સમય વિ.સ. ૨૦૧૮ ફાગણવદ-૭

સમાધી ; વિ.સ.૨૦૫૯ ફાગણસુદ-૨ ,

સંતશ્રી કલ્યાણદાસબાપુનો જન્મ વિ.સ. ૧૯૯૦ના મહાસુદભીજના દિવસે અમદાવાદ પાસેના ઉપારસદ ગામે થયેલો એમણે દિક્ષા પ્રાપ્ત કર્યા પછી અભ્યાસ કરેલો ગુજરાતી , હિન્દી ,સંસ્કૃત અને બપૂ રતું અંગ્રેજી પણ જાણતા. ગોમતીદાસજી મહારાજ બ્રહ્મલીન થતાં વડવાળનો જગ્યાનો વહીવટ ચલાવવાનું એમના ભાગ્યે આવી પડ્યું હતું. એ સમયે સંસ્થાનું વાતાવરણ જોઈને તેવું નિર્મળ ન હતું. પરંતુ સંત-કલ્યાણદાસ બાપુએ પોતાના ધર્મ અને કુનેહથી વાતાવર સરખું કરી સ્થિરતા સ્થાપી હતી.

કલ્યાણદાસજીએ ગાદીનો વહીવટ સંભાળ્યો ત્યારે જગ્યામાં પ્રથમ પશ્ચ પાણીનો હતો. એમણે કોલાદવાળા રામભાઈ દૂધરેજ આવતાં આ વાત સમજાવી રામભાઈએ જગ્યા માટે પોતાના ખર્ચે વોટરવર્ક્સકરી પાણીની સુગમતા કરીઆપી. કલ્યાણદાસબાપુએ દૂધરેજ વડવાળા આશ્રમના વિકાસમાં સારો એવો પરિશ્રમ કર્યો ; સમગ્ર ગુજરાતના રબારીઓ વડીવાળાના નેજા હેઠળ એકત્રિત થાય એમાટે એમણ સતત પ્રયાસો અને પરિભ્રમણ કર્યું . શિક્ષણ માટે છાત્રાલય અને સ્કુલની વ્યવસ્થા ઉભી કરી. શિક્ષણ સમાજમાં વિસ્તરે એ માટેના પૂરતા પ્રયત્નો કર્યા . એમણે દૂધરેજની જગ્યામાં પણ સંતો મહંતોને રહેવા માટે બાંધકામ કરાવ્યું જુનાગઢમાં મંદિરનું સમાર કામ પણ એમણે કરાવ્યું. રામાયણી મોરારીદાસબાપુની રામકથાનું આયોજન કર્યું.

સંતશ્રી ; કલ્યાણદાસબાપુ સ્વભાવે શાંત અને આર્ષદષ્ટા હતા. એમના સમયમાં ' વડવાળા મંદિર દૂધરેજનો સારો એવો વિકાસ થયો એટલું જ નહીં' પરંતુ સાથે સાથે સમાજ જાગૃતિ અને શિક્ષણક્ષેત્રે પણ બહુ મુલ્યવાન કાર્ય એમના સમયકાળ દરમ્યાન થયાં. પોતાની હાજરીમાં એમના ૭૬ જેટલા શિષ્યોમાંથી શ્રી કનીરા મજીબાપુને લઘમહંત અને વનરાવનદાસજીને કોઠરી તરીકેની નિયુક્તિ કરી વધારાની જવાબદારીઓ પોતે સોંપી દીધેલી. ભૂકંપમાં જીર્ણ થઈ ગયેલું વડવાળા મંદિરનું પુન : નિર્માણનું કાર્ય કરી બાપુ ૬૯ વર્ષનું આયુષ્ય ભોગવી. વિ.સ.૨૦૫૯ના ફાગણવદ-૨ના દિવસે સમાધોસ્થ થયા.

વર્તમાન સંતશ્રી ; કનીરામજી

સંતશ્રી ; કનીરામજીબાપુનો જન્મ અમરેલી જિલ્લાના સાવરકુંડલા તાલુકાના ભોકરવા ગામે તા. ૦૧-૦૬-૧૯૬૨ના દિવસે પિતા વીરાભાઈને સંતાનોમાં રતનભાઈ , દાનાભાઈ , બીજલભાઈ , કરશનભાઈ , રામભાઈ , બાયાબેન , એમ પાંચ પુત્રો અને બે પુત્રીઓ વીરાભાઈના પૂર્વજો પણ પેઢી દર પેઢીથી વડવાળા મંદિરના સેવકો હતા. અને એમાં અપાર શ્રદ્ધા પણ હતી. એટલે પોતાના પુત્રને વડવાળા દેવના ચરણોમાં ધરતાં આનંદ થયો. વીરાભાઈના પાંચમાંથી બે પુત્રો પરિણત હતા. અને ત્રણ પુત્રો સાથે લઈને વડવાળા દેવને ફાગણવદ-૧ને દિવસે ઘજા ચડે છે તે દિવસે આવી પહોંચ્યાં. ઘજાનો પ્રસંગ પૂરો થયા પછી વીરાભગત બાપુ પાસેજઈને બધી વાત કરે છે. અને ત્રણ પુત્રોમાંથી પસંદ કરવાનું કહે છે. ત્યારે બાપુએ કહ્યું કે, આ ત્રણમાં જેવડવાળાનો હોય તે મારી પાસે આવે. ત્રણમાંથી કરશનભાઈ ઉઠીને બાપુ પાસે સ્વેચ્છા એ ગયા. એ સમયે એમની ઉંમર ૧૦ કે ૧૨ વર્ષની હશે. આ રીતે કરશનભાઈનું નામ બદલી કનીરામજી રાખવામાં આવ્યું. અને એ જ મોટાથતાં મંદિરના મહંત બન્યા.

શ્રી કનીરામજીબાપુ મંદિરના ગાદીપતિ થતાં એમણે જગ્યાના વિકાસમાં સારો એવો પ્રયાસ કર્યો. સમગ્ર ગુજરાતના ખૂણે ખૂણે ફરીને શિક્ષણ વધે અને દીકરીઓ ભણતી થાય એના માટે જહેમત ઉઠાવી રહ્યા છે. એમનું ભાવવિશ્વ એક ભક્તજનનું રહેવા છતાં વહીવટી કુશળતા પણ સારી છે. એટલે એમના દ્વારા સમાજ ઉપયોગી કાર્યો અને વિકાસાત્મક કાર્યો થતાં રહે છે. બદલાતાં સમય સંદર્ભે સમાજમાં કયા પરિવર્તનો હોવાં જોઈએ તેના સંદર્ભે પણ બાપુ અવારનવાર પ્રવચનો આપતા રહે છે. એમના દ્વારા રબારી સમાજના વિકાસની નવી નોખી દિશાઓ ઉઘડશે એવી અભિપ્સા સેવીએ.

દૂધઈની વડવાળા પરંપરાના સંતો.

સૌરાષ્ટ્રના સુરેન્દ્રનગર જિલ્લાના મૂળી તાલુકાના દૂધઈ ગામમાં પણ 'વડવાળા' નું સુંદર મંદિર આવેલું છે. અને તેના મૂળ પણ દૂધરેજની પરંપરા સાથે સંકળાયેલા છે. દૂધરેજની ગાદીએ ઓઘવદાસજી હતા. રાજ ખટપટ અને આંતરકલહથી કંટાળીને ઓઘવદાસજી દૂધરેજ છોડી તેમના અઢારેક શિષ્યો સાથે વિ.સ. ૧૯૦૫ના રોજ દૂધરેજ છોડી દૂધઈ આવી રહ્યા. ત્યારથી દૂધઈમાં વડવાળાદેવની પરંપરા સ્થપાઈ. અને ઓઘવદાસજી દૂધઈની જગ્યામાં ભજન , ગૌસેવા અને વિકાસાત્મક કાર્યોનો પ્રારંભ કર્યો. પછી માત્ર બે વર્ષના સમયમાં વિ.સ. ૧૯૦૭માં ઓઘવદાસજીનું અવસાન થતાં તેના પછી એમના શિષ્ય મેઘસ્વામી દૂધઈની ગાદીએ આવ્યા.

સંતશ્રી ; મેઘસ્વામી

સુરેન્દ્રનગરના ઘાંગઘા તાલુકાના ભદેચી ગામમાં એક રબારી પરિવારમાં વિ.સ. ૧૮૫૬ માં મેઘસ્વામીનો જન્મ થયેલો. બાલ્યકાળથી જ ગૌ સેવા પરત્વે અનહદ પ્રેમ હતો. નાનપણમાં માતા-પિતાના અવસાન બાદ ગાયો ચારવી અને સંત સમાગમ કરવો એ એમના જીવનનો મંત્ર હતો. એક સમયે વડવાળા દૂધરેજ આશ્રમના સંતશ્રી કૃષ્ણદાસજી ત્યાં આવી રહ્યાં. અને મેઘરાજનો તેની સાથે પરિચય થતાં કૃષ્ણદાસજી ઓળખી ગયા, કે આબાળકમાં ભક્તિ ત અને સેવાના ચિન્હો દેખાય છે. એટલે મેઘરાજના પરિવાર જનો પાસે તેની માગણી કરી અને આખરે મેઘરાજ કૃષ્ણદાસજીનું શિષ્યત્વ સ્વીકારી દૂધરેજ પ્રયાણ કર્યું.

દૂધરેજની જગ્યામાં આવવા છતાં એમણે શાસ્ત્રોક્ત અભ્યાસ કરવાને બદલે ગાયોની સેવા સ્વીકારી એમ રત રહેતાં. કૃષ્ણદાસજીના અનેક શિષ્યોમાંથી એમને ઉઘવદાસજી સાથે એમને અગાઢ મૈત્રી હતી. એટલે તે ઓ પણ દૂધઈ આવી રહ્યા અને ઉઘવદાસજી પછી ગાદીપતિ બન્યા.

મેઘસ્વામિ દૂધઈની ગાદીએ આવતાં ઘાંગઘાના રાજવી રણમલજી સાથે એમનો સંપર્ક થયો. રણમલજી મેઘસ્વામિથી પ્રભાવિત થયા અને એમનું શિષ્યત્વ સ્વીકાર્યું મંદિર અને જગ્યા માટે રાજ તરફથી મદદ મળવાલાગી. મંદિર , કોઠાર , ભંડાર , ધર્મશાળા , અન્નક્ષેત્રે વગેરેનું બાંધકામ થયું. ભોજન અને ભજન થવા માંડ્યા અને દૂધઈની ખ્યાલિત ચારે તરફ ફેલાવા લાગી. લોકસેવા અને પરમાર્થના કામ થવા લાગ્યા.

મેઘસ્વામિનો ખડિયો લઈને ચોર ભાગેલા તે પ્રસંગમાં સંતની દયાર્દ્ર લાગણી પણ મેઘસ્વામિના સંતપણાનો ઉત્તમ પુરાવો છે. ઉપરાંત પાણીની ખેંચ માટે તળાવ ગાળાવવાનું કાર્ય તેમજ મેઘશ્વર મહાદેવનું મંદિર આજે પણ આ સંતના સત્કાર્યોની પ્રેરણા આપતાં ઉભાં છે. એમનો ગાયો તરફનો પ્રેમ પણ અદ્ભૂત હતો. ગોમતી નામનું ગાયે એમને ઢીક મારી એમની તબિયત લથડી પરંતુ એમણે કહ્યું મને કંઈ નથી થયું ગોમતીની સંભાળ લ્યો. આ ઘટનાથી સંતની તબિયત લથડી. દૂધરેજ વગેરે સ્થાનકોથી સૌસંતોને બોલાવી લેવામાં આવ્યા. આ સૌ સંતોને બંને જગ્યા ઓ વિ.સ. ૧૯૨૭ના દિવસે દેહ ત્યાગ કર્યો. એમને સમાધી આપવામાં આવી.

સંતશ્રી ; સેવાદાસ

મેઘસ્વામિ પછી સેવાદાસજી દૂધઈની ગાદીએ આવ્યા. અને પોતાને માથે આવેલી જવાબદારીએમણે પૂરી નિષ્ઠાથી નિભાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો. તેઓ સીધા, સરળ અને પરોપકારીવૃત્તિના હતા. એમના સમયમાં રસોડા રાત દિવસે ખુલ્લાં રહેતા. એમણે એમના ગુરુ પાછળ વિ. સ. ૧૯૪૫માં મોટો સંતમેળો કર્યો. એમાં સૌરાષ્ટ્રભર માંથી સાધ , સંતો અને રબારી સમાજના લોકો ઉમટી પડેલાં. એ વખતે ગંજેળાના વતની ભગવાનને એમણે દીક્ષા આપી શિષ્ય પદે સ્થાપ્યા.

સેવાદાસ પછી ભગવાનદાસ ગાદીએ આવ્યા. અમણે પણ લોકસેવા અને સંત સેવાનાં કાર્યો કર્યાં. પોતાના ગુરૂ પાછળ ઉત્સવ કર્યો અને વિ.સ. ૧૯૮૩ માં તેનું નિધન થયું. તેમના પછી સંત લક્ષ્મીદાસજી ગાદી પર આવ્યા. સંત ભગવાનદાસ પાછળ ૧૯૮૭ માં સંતમેળો કર્યો. અને હાલના મંદિરનો શિલાન્યાસ કર્યો. પોતાના શિષ્ય રામેશ્વરદાસના અવસાનની પીડા અસહ્ય થઈ. અને થોડા વર્ષોમાં વિ.સ. ૨૦૨૬ માં એમણે પણ પોતાનું જીવન કાર્ય પૂરું કર્યું. લક્ષ્મીદાસજી પછી દૂધઈની જગ્યાનો વહીવટ પુરણદાસજી સંભાળે છે. પુરણદાસજી કચ્છના રબારી પરિવારમાંથી આવેલા પિતાનું નામ ભજુભાઈ અને માતાનું નામ રામબાઈબા હતું. માત્ર બે અઢી વર્ષની ઉંમરથી દૂધઈ માં મૂકવામાં આવ્યા હતાં. એમનો ઉછેર અને જીવન ભકિત આ જગતમાં જ પાંગરી પમરાટ પાથરો અને અસ્ત થયાં.

સંત ; રામબાલકદાસજી

દૂધઈ વડવાળાની જગ્યાના વર્તમાન મહંત સંતશ્રી રામબાલકદાસજી છે. તેઓ યુવાન અને ક્રાંતિકારી છે. એમણે મોરારીબાપુની રામકથાનું દૂધઈમાં આયોજન કર્યું હતું. અને સમગ્ર સંતમંડળને દૂધઈ જગ્યામાં આમંત્રિત કરેલું. અને સાથે – સાથે સમયના સંદર્ભે શિક્ષણ અને કન્યાકેળવણી ઉપર ખૂબ ભાર મૂકે છે. ભણેલો માણસ સારો વ્યવસાય પણ કરી શકે છે. આ વાત લોકોને ગળે ઉતારવા માટે સમાજમાં તેઓ સતત વ્યાખ્યાનો આપતાં રહે છે. અને લોકોમાં જાગૃતિ થાય, વિકાસ થાય અને સમાજ પ્રગતિ કરે તેના માટે વિચારતા રહે છે. અને એ વિચારધારા સમાજમાં પ્રસારે તેના માટે સતત પ્રયાસો પણ કરતાં રહે છે. શિક્ષણના વિકાસના હેતુસર ચોટીલામાં છાત્રાલય પણ ચલાવે છે. ઉપરાંત સમગ્ર ગુજરાતના ખૂણે – ખૂણે ફરીને જાગૃતિ અભિયાન દ્વારા લોક શિક્ષણ ફેલાવવાનો અથાગ પ્રયત્ન પણ કરે છે.

સંતશ્રી; રામબાલકદાસજી સ્વભાવે શાંત વિચારોએ ગહન અને દેખાવે રમણીય છે. એમને મળવાથી એક સંતને મળીને શાંતિનો અનુભવ આ લખનારને પણ થયો છે. રામબાલકદાસજી વર્તમાન દૂધઈ મંદિરના ગાદી પરિવાર છે. જગ્યાનો અને સમાજનો ઉત્તમ વિકાસ કરી દેશ – વિદેશ સુધી નામના ઉભી કરશે એવી અભીપ્સા સહ અટકી છે.

સૌરાષ્ટ્રના રબારી સંતો નિમિત્તે આપણે અહીં દૂધઈ અને દૂધરેજના કેટલાક ગણના પાત્ર સંતોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. વાસ્તવમાં જીણવટપૂર્વક અભ્યાસ કરી લખવામાં આવેતો એક મહાગ્રંથનું નિર્માણ થાય એટલા સંતો આ બંને સ્થાનોએ આપ્યા છે. અભ્યાસ ક્ષેત્રની મર્યાદાને કેન્દ્રમાં રાખી અહીં માત્ર થોડો ઉલ્લેખ કર્યો છે.

માહિતીદાતા

- (૧) સદ્ગુરૂજીવન દર્શન કેશુભાઈ બારોટ
- (૨) દૂધઈ વડ દર્શન – નયનભટ્ટ
- (૩) દૂધઈ વડવાળા ધામના દેવી સંતો નિરંજનરાજાગુરૂ
- (૪) સંત બાલકદાસજી દૂધઈ રૂબરૂ મુલાકાત.

સંત ; દેવીદાસ અને પરબ પરંપરામાં રબારી સંતો :

ભેસાણની બાજુમાં હજારો વર્ષ જૂનો ઘણો ચેતાવનાર સુપ્રસિધ્ધ સંત દેવીદાસબાપુ જગ પ્રસિધ્ધ સંત છે. આ સંત વિશે આપણ રાષ્ટ્રીય શાયર ઝવેરચંદ મેઘાણી તેમજ હરસુર ગઢવીએ વિગત પ્રચુર લખાણો લખેલ હોવા છતાં દેવીદાસ બાપુના જીવનની કેટલીક વાસ્તવિક વાતો રહી જવા પામી હતી. દેવીદાસબાપુના ભાઈ રૂડાપીરની આઠમી પેઢી એ વર્તમાન સમયમાં મુંઝિયાસર ગામે દેવીદાસબાપુની જન્મભૂમિ સંભાળીને બેઠેલા નારદ બાપુએ ' અલખજયોત ' નામના પુસ્તકમાં સંશોધનાત્મક દષ્ટિકોણ રાખી કેટલીક હકકીકતો પ્રસ્તુત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. જે સાચી જણાતાં એને આધારભૂત ગણવાનો પ્રયાસ કર્યો છે.

સંત દેવીદાસબાપુના પૂર્વજો ઉતર ગુજરાતમાં આવેલા પેપળુ(પેપળી) ગામના વતની હતા. સંવત ૧૬૦૦ની આસપાસ ભયંકર દુષ્કાળ પડતાં એ સમયે પરમાર શાખના દુદાભાઈએ સૌરાષ્ટ્રમાં આવી વસવાટ કર્યો. એ સમયે મુંજિયાસર ભોકાવાળાની રાજધાની હતી. અને મુંજલપુર નગરી તરીકે ઓળખાતી. દુદાભાઈને આશરો મળતાં મુંજિયાસર સ્થિર થયા. દુદાભાઈને એક દિકરો હતો એનું નામ બિજલ. આ બિજલભાઈને બે દિકરા હતા. પુંજાભાઈ અને લખમણભાઈ, પુંજાભાઈ ના લગ્ન અજાણા શાખના રબારીની દિકરી સાજણમાં સાથે થયેલાં

પુંજાભાઈના કેટલાક પરિવારો ત્યાંથી જતાં રહેલા. પુંજાભાઈ એમની કુળદેવી મોમાઈ માતાજીના ભૂવા હતા. પરંતુ એમને કોઈ સંતાન ન હતું. થોડા વર્ષો વિતી ગયા છતાં તેઓ નિ:સંતાન રહ્યા. એટલે પરિવાર તેમજ સગા સંબંધોના આગ્રહને કારણે ભાડકા શાખના રબારીની દીકરી રતન સાથે બીજા લગ્ન કર્યા. પરંતુ એમને પણ કોઈ સંતાન પ્રાપ્ત થયું નહીં. તેના કારણે આ બંને સ્ત્રીઓ અને પુંજાભગતને મહેણા સહન કરવા પડતાં. પુંજાભગત માત્ર ભગવાનમાં શ્રદ્ધા રાખી પ્રાર્થના કર્યા કરતા. હે ભગવાન અમારા મહેણા ભાંગવા તમારે આવવું પડશે. ! ઘાસચારાની ખેંચ ઉભી થઈ. આખરે પુંજાભગતે મુંજિયાસર છોડીને ગિરનારના પડધારમાં સોનરેખ નદીપાસે જ્યાં નજીકમાં રામનાથની જગ્યા આવેલ હતી. ત્યાં આવીને વસસાટ કર્યો.

પુંજાભગત રામનાથ પાસે નેસડા બાંધો રહેવા લાગે છે. એ સમયે રામનાથનો જગ્યામાં જેરામભારથી નામના સંત ઘણો દખાવીને બેઠા હતા. તો સામેના ડુંગર ઉપર નુરસતાગર સાંઈ બેઠા હતા. આ બંને સિદ્ધમહાત્મા ઓનો પુંજાભગતને પરિચય થયો. પુંજાભગત શ્રદ્ધાળુ હતાં. અવાર-નવાર આ બંને સંતો પાસે સેવા અને સત્સંગ માટે જતાં અને પુંજાભગતની પત્નિઓ સાજણમાં અને રતનમાં પણ સંતોને સાંજ-સવાજ દૂધ પાવાજતી. આ રીતે સંત સમાગમ અને સંત સેવા કરતાં રહ્યા. એવામાં વરસાદનો સમય આવ્યો વરસાદ સારાપ્રમાણમાં પડવા લાગ્યો, આખરે પુંજાભગતે પોતાના નેસડા ઉપાડી મુંજિયાસર જવાની તૈયારી કરી. તેમની પત્નિઓ જેરામભારથી બાપુને છેલ્લી વખત દૂધ પાવા માટે ગઈ. ત્યારે જેરામભારથી બાપુએ પૂછ્યું તમારે કેટલાદીકરા? ત્યારે બંને સ્ત્રીઓને કહ્યું ઈઆ જગતમાં છે એ બાપુ અમારા જ દિકરા છે. આ વાક્ય સાંભળી જેરામભારથી સમજી ગયા કે આ સ્ત્રીઓ નિ:સંતાન છે. એટલે જેરામભારથી બોલ્યા : હું તમારો ઋણી છું. તમે મને દૂધ પાવું છો હું તમને આર્શિવાદ આપું કે, તમારો ત્યાં દિકરા થશે. અને એ એવા તેજસ્વી થશે કે જગતમાં નામના કમાશે. જેરામભારથી ગુરૂદત ભગવાનના ઉપાસક હતા. અને ગુરૂદત એમને પ્રત્યક્ષ પ્રસન્ન હતા. એમણે ગુરૂદતની આરાધના કરી દત્તભગવાન પ્રસન્ન થતાં જેરામ ભારતીએ બધો વાત કરી. ત્યારે ગુરૂદતે કહ્યું કે, એમના ભાગ્યમાં દિકરા નથી. પરંતુ હું ત્રણે સ્વરૂપે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ ત્રણ દિકરા તરીકે પુંજાભગતને ત્યાં અવતરીશ. ત્યારે જેરામભારથી કહે છે, મારા વચન પાલન માટે પ્રભુ તમારે જવું પડે એ બરાબર નથી. ત્યારે દત્તભગવાને કહ્યું, આ બધો લીલા છે. રામાવતારમાં સરભંગઋષિ અમારી આરાધના કરતાં-કરતાં એમનું શરીર હાડમાંસનું પિંજર બની ગયેલું એમાંથી લોહી પરું નિકળતાં હતાં. ત્યારે અમે દર્શન આપી વચન આપેલું કે, કળયુગમાં રક્તપિત્તના રોગીઓની સેવા કરવા અમે અહીં આવી શું. એ વચન પાલનનો સમય આવી ગયો છે. એટલે અમે જન્મ ધારણ કરીશું અને તમે અમારા ગુરૂ હશો. આ રીતે જેરામભારથી સાથે સંવાદ કરી ગુરૂદત અદૃશ્ય થયા.

સંત ; દેવીદાસબાપુ

॥ સોરઠમાં તો સંત પધાર્યા પ્રગટ થયા પીર ,
દત્ત સ્વરૂપે દેવાંગી થયા અલખ તણા એ વીર . ॥

પુંજાભગત અને સાજણમાને ત્યાં દેવા, રૂડો અને માંડળ જન્મે છે. અને આ ત્રણ પુત્રો ભવિષ્યમાં મહાન સંત બને છે. દેવો બાલ્યકાળ પિતાના સાંનિધ્યમાં પશુપાલનનો વ્યવસાય કરી પસાર કરે છે. સાથે સાથે બીજાના દુ:ખમાં ભાગ લેવો, સેવા પૂજા કરવી વગેરે ભક્તિના સંસ્કારો બાલ્યકાળથી જ આબાબતે નારદ બાપુનો ઘ છે કે " એક સમયે એવો બનાવ બનેલો કે " દેવાએ કોઈ બીજાનું દુ:ખ દૂર કરવા તેની ઉપરની આફતો પોતાના પર લઈ લીધો. ત્યારેમાં મેલડી પ્રગટ થઈ દેવીદાસને દર્શન આપ્યા. અને બધો આફતને દૂર કરી. આદિવસથી મુંજિયાસ

૨ ભગત પરિવારમાં કુળદેવીરૂપે મોમાઈમાંની સાથે માં મેલડી પણ પુંજાવા લાગ્યાં. આરીતે બાલ્યકાળથી જ પુંજા ભગતના દિકરા દેવા ભગત ઉર્ફે દેવીદાસ પરોપકારનાં કાર્યોને વરેલા હતા. સમય જતાંઉંમર લાયક થયા. ત્યારે તેમના લગ્ન આલ શાખના રબારીની દિકરી હિરબાઈમાં સાથે થયેલાં. દેવીદાસબાપુનાઅન્યત્ર લખાયેલાં ચરિત્રોમાં એમને કોઈ પારિવારિક ઉલ્લેખ મળતો નથી. પરંતુ સંશોધન કરતાં કેટલીક વિગતોપ્રાપ્ત થાય છે તે એ છે કે , તેઓ પરણેલ i હતાં હિરબાઈમાં અને દેવીદાસબાપુને એક દિકરો હતો. એનું નામડોસો હતું. અમના વહીવેયાં બારોટના ચોપડે નોંધાયેલું એમનું વંશવૃક્ષ આ પ્રમાણે છે.

દેવીદાસ → પત્નિ હિરબાઈમાં જીવતાં સમાધી

↓

ડોસા → પત્નિ જશુબેન અજાણા

↓

નારણ → પત્નિ બાંયાબેન ગરચર

↓

દેવાત → પત્નિ માલીબેન લવતુંગા

↓

વાલા → પત્નિ હિરુબેન અજાણા

↓

વાઘો → પત્નિ મણીબેન બાર

↓

મેરામ → કાંધા(હાલમાં વેકરીયા ગામે રહે છે.)

(દેવીદાસ બાપુના નામ વિં.સ. ૧૮૧૫માં મોસાળ વાવડી ગામે લખાવેલા.)

ઉપરોક્ત વંશવૃક્ષમાંથી એમનો પરિવાર અત્રત્ર પશુપાલન વ્યવસાય અર્થે પરિભ્રમણ કરતો રહે છે. કાંધા i આજે વેકરીયા ગામે રહે છે. અને પશુપાલનનો વ્યવસાય કરે છે.

દેવીદાસની ઉંમર ૩૮ વર્ષની આસપાસ પહોંચી ત્યારે તેમના ધર્મપત્નિ હિરબાઈમાં સમાધી લેવાનો સંકલ્પ કરે છે. દેવીદાસ અનુમતિ આપી અને વિં.સ. ૧૮૪૦ની સાલમા હિરબાઈમાં મુંજિયાસરની જગ્યામાં સૌપ્રથમ જીવતાં સમાધી લે છે. હિરબાઈમાં સમાદિસ્થ થયા પછી દેવીદાસબાપુ પોતાના ધરનો કારભાર પોતાના પુત્ર ડોસાભાઈને સોંપી રામનાથની જગ્યામાં આવી પહોંચે છે. અને ગુરૂની સેવા પૂજા કરે છે. એક સમયે ગુરૂ-જેરામભાઈથી એમને કહે છે કે , દેવીદાસ હવે તું પરબે જઈ ઘણો ચેતાવ ! ગુરૂની આજ્ઞાને માન આપી દેવીદાસબાપુ થોડો સમય છોડવડી રોકાઈને પરબે જાય છે. ત્યાં વર્ષોથી ઉજજડ અને વેરાન પડેલી જગ્યામાં જઈ અને સાફસૂફીકરી. ઝુંપડ i બાંધો જગ્યા જાગૃત કરી રહેવા લાગે છે , ત્યાં આવતાં માલધારીઓ સાથે સત્સંગ કર છે. એવામાં એક માલધારી પો તે જોયેલા એક રક્તપિતના રોગી અંગે વાત કર છે. જે સમાજે ત્યાગી દીધલી છે. દેવીદાસબાપુને જાણ થતાં એ રક્તપિતનો ભોગ બનેલ માણસને લઈ આવ છે અને તેના રોગની સારવાર કરવાલાગે છે. લોકો જેનાથી દુર ભાગે છે અને થોડો સમય આશ્રમથી પણ લોકો દૂર ભાગવા લાગ્યાં. પરંતુ દેવીદાસબાપુરક્તપિતના રોગીઓની સારવાર ચાલુ રાખે છે. આખરે દેવીદાસબાપુ રક્તપિતના રોગીની સારવાર એ જ સેવાયજ્ઞ બનાવે છે.

ઝવેરચંદ મેઘાણી , શીવદાન ગઢવી વગેરે એ દેવીદાસબાપુની રક્તપિતની સારવાર વર્ણનાત્મક રીતે એમના પુસ્તકોમાં રજૂ કરેલ હોય આપણે માત્ર ઉલ્લેખ જ કરીશું. દેવીદાસબાપુના સંતજીવનની કેટલીક મહત્વનોંધટનાઓમાં જીવનભર રક્તપિતનાં દર્દીની સેવા , અમરમાનું પરબે આવવું. સન્યાસ લેવો , અને સસરાપક્ષનીગેર સમજ , અને દેવીદાસબાપુ પર હુમલો , શાદૂર્ણ ભગતને શિષ્ય બનાવવો એમનામાં શાદૂર્ણ ભગતના જીવનમાંપરિવર્તન લાવવા

નો પ્રયાસ , અમરમાં અને શાદુર્ણ ભગતને ભકિતમાર્ગે વાળી લોક સેવા અને લોકકલ્યાણ માટેપરવા અને પરબની જગ્યાને સેવાનું ધામ બનાવવું, ખંભે જોળી લઈ ટૂકડો માગી રોગીને અને ભૂખ્યાને જમાડવાં. આ સિવાય એમણે કોઈ વિવદ્ધતાની વાતો કરી નથી. એમને મનતો નારદબાપુ લખે છે તેમ ' દેવીદાસબાપુ કહે છે મારે મનતો આની સેવા કરવી જાગતા નરની સેવા કરવી આના રોગને દૂર કરવા તેની સફાઈ કરવી એ જ ભકિત છે. હું ભજન કે ભકિત જાણતો નથી.હું ,તો મનુષ્યોની રોગીઓન ભુખ્યાઓની સેવાને જ ભકિત માનું છું.આ સેવા કરવા અર્થાત્ આશ્રમ ચલાવવા એની પાસે કોઈ ગામ ગરાસ ન હતો. એટલે લોક કંઠે ગવાયું છે.

" કે 'ને ખેતર વાડિયું , કે ' ને ગામગરાસ
આકાશી રોજી ઉતરે , નકળંક દેવીદાસ. "

પરબધામમાં આ રીતે સેવાની અલખજયોત જગાવી સેવા કરતાં કરતાં આખરે એક દિવસે પોતાન કાર્ય પૂર્ણ થવાની જાણ જતાં સમાધો લેવાનો સંકલ્પ કરે છે. અને જાહેર કરે છે. અનેક સંતો મહંતો સાધઓ યોગીઓ અને ભકતોને બોલાવી અષાઢી બીજના દિવસે દેવીદાસબાપુ સમાધો લે છે.

નોંધ:-

આ સંત વિશે સૌ ને જાણ છે. ગુજરાતી ફિલ્મ પણ બનેલી. ટેલીફિલ્મ પણ બનેલી અને પુસ્તકો પણ લખાયાં દશ વિદેશમાં આજે પરબધામ પ્રખ્યાત છે. આપણે વધારે વિગતોમાં પડતા નથી.

સંત માંડણપીરબાપુ

સંત માંડણપીર દેવીદાસબાપુના અનુજ હતા. તેઓ પણ સંસારી જીવન જીવતાં હતાં. મુંજિયાસરમાંરહી ને સેવા પૂજા અને ભકિત કરતાં હતાં. મુંજિયાસરમાં કાળેશ્વરના મંદિરે પૂજા કરતા અને કાળેશ્વર મહાદેવનીએમના ઉપર કૃપા પણ હતી. હિરબાઈમાંની સમાધોની પૂજા પણ માંડણપીરબાપુ કરતાં.

સંત દેવીદાસબાપુની સેવાભકિતની અસર માંડણપીર બાપુ પર ખૂબ હતી. જો કે બાલ્યકાળથી જ એમણે પરચો આપીને પીર બનેલા. એક વખત ઢોર ચરાવતાં સૌ ગૌવાળ મિત્રોએ ભોજન બનાવવા માટે ચોખાની દેગમૂકેલી તે માંડણપીર બાપુએ ઉતારીને પરચો આપેલો.

દેવીદાસબાપુએ પરબમાં તો માંડણપીરબાપુએ મુંજિયાસરમાં સવાની જયોત જલાવી હતી. ધીમે-ધીમેમાંડણપીર ભૂખ્યાને ટુકડો અને રોગીઓની સેવાનો પ્રારંભ કરે છે. ચારેબાજુ નામના ફેલાવા લાગી. અને લોકોનો ઘસારો પણ વધવા માંડ્યો. પરંતુમાંડણપીરબાપુ ઘર-ઘર જઈ ટૂકડો લઈ આવી.લોકોને જમાડવા લાગ્યા.એમાં એક વિદવસે એક નિ:સંતાન ભાઈ આવીને માંડણપીરબાપુને દિકરો આપવા માટે કહે છે. એને બાપુ કર્મનો સિદ્ધાંત સમજાવે છે. પેલો સંતાન પ્રાપ્તિનો સતત આગ્રહ રાખે છે.આખરે બાપુ ઘણામાંથી ચપટી ભરવાનું કહે છે.અને તેને ત્યાં સંતાન પ્રાપ્તિ થાય છે.

માંડણપીર બાપુની સેવાકીય પ્રવૃત્તિઓ વિકસવા માંડે છે. ધીમે-ધીમે તેનો દુખ્યાની સેવા કરે છે. સાથે - સાથે ગૌ - શાળા પણ ઉભી કરે છે. અને તેના આશ્રમની સુવાસ ફેલાવા લાગે છે. એમના જ ગામનાપમા ભાઈ પાનસુરિયાને કાળો કોઢ નીકળેલો એ પમાભાઈ બાપુના પગે પડી શિષ્ય બનાવી સેવા કરવા માટે વિનંતિ કરે છે. આખરે માંડણપીરબાપુ પમાભાઈનો શિષ્ય તરીકે સ્વીકાર કરી માથે હાથમૂકે છે.ત્યાંજ એમનો કોઢમટી જાય છે.

અને પમાભાઈ આશ્રમમાં રહીને સેવા કરવા લાગે છે. પમાભાઈના કુંટુંબજન મેઘાભાઈને પણ બાપુના આર્શિવાદથી પુત્ર પ્રાપ્તિ થયેલી. તે મહાકળેશ્વરની કૃપાથી પ્રાપ્ત થયેલો એટલે માંડણપીર બાપુએ તેનુંનામ કાળો રાખવા કહેલું. આ રીતે માંડણપીરના પરચાથી લોકો જગ્યામાં ઉમટવા લાંગેલાં. એવામાંમાંડણપીરબાપુ અડછઠ તીર્થની યાત્રાએ એમના સાથીદારો સાધવેલા બાવા , રાણા ભગત અને ઈગારશા સાથેનીકળી જાય છે.

ભારતભ્રમણ કરી માંડણપીર બાપુ વળતાં પાલીતાણા જૈન મંદિરોમાં દર્શન માટે જાય છે. ત્યાં ફરતાં — ફરતાં સાંજ પડી જાય છે. દરવાજા બંધ થઈ જતાં એમને નીકળતવા દેવામાં આવતા નથી. એને ચોરસમજીને અંદર પૂરી દેવામાં આવે છે. આ સંત મંડળ સવારે રાજા સમક્ષ રજૂઆત કરે છે. અમે ચોર નથી સંત છીએ. રાજા વાત સ્વીકારતો નથી. આખરે પાલિતાણાના શૈત્રુજય પર બધા દેવોને પ્રગટ કરી રાજાને દર્શન કરાવે છે. અને તેમને મુક્ત કરવામાં આવે છે. આ ઘટનાથી ઈગારશા પીર કહે છે માટે અહીં જ સમાધો લેવી છે. કારણકે અહીં આપણા ઉપર શંકા થઈ છે. માંડણપીરબાપુની સહમતિથી ઈગારશાપીર પાલિતાણાના ડુંગરમાં સમાધો લે છે.

યાત્રા કરી પરત ફરેલાં માંડણપીરબાપુ રૂડાબાપુને કહે છે, હવે આ આશ્રમની જવાબદારી કરમણને સોંપીમારે વિદાય લેવી છે. રૂડાબાપુ આ વાત સમજી જાય છે. અને સહમતપણ થાય છે. અને આખા પંથકમાં જાણકરવામાં આવે છે. કે, મુંજિયાસરમાં માંડણપીરબાપુ અને તેની સાથે રાણાભગત તેમજ પમાબાપા પાનસુરિયાજીવતાં સમાધો લેવા માંગે છે. આ વાત સાંભળી બગસરાના રાજવી ત્યાં પધારે છે. અને માંડણપીરબાપુને નમન કરીને કહે છે બાપુ તમે તો સંત પુરુષ છો એટલે જીવતાં સમાધો લેવા માટે સક્ષમ છો. પરંતુ આ પમાબાપા પટેલ કઈ રીતે સમાધો લઈ શકે છે. એમાં મને શંકા છે.

ઉપરોક્ત ઘટના પછી સમાધોનો દિવસ નજીક આવે છે. કરમણને આશ્રમની વ્યવસ્થા અને જવાબદારી સોંપી માંડણપીરબાપુ રાણાભગત અને પમાબાપા પાનસુરિયા ત્રણે જીવતાં મુંજિયાસરમાં સમાધો લે છે. અને સમાધોને બીજા દિવસે બગસરાના દરબારનાં રાણી દામોદરકુંડ સ્નાન કરવા જાય છે. ત્યાં મળે છે અને કહે છે. કે, 'દરબારને કહેજો કે, પમાભાઈ મારી સાથે જ છે. આ વાત રાણી બગસરા આવી દરબારને કહે છે. ત્યારે દરબારને ખબર પડે છે કે, મેં ખોટી શંકા વ્યક્ત કરી એ બદલ પસ્તાવો કરે છે. આજે પણ મુંજિયાસર જૂની જગ્યામાં આ ત્રણે સમાધો મોજુદ પુંજાય છે.

રૂડાપીર

આપણે આગળ જોઈ ગયા કે, પુંજાભગતને ત્રણ દિકરા હતા. દેવીદાસબાપુ, માંડણપીરબાપુ અને રૂડાપીર આ ત્રણમાંથી દેવીદાસબાપુ અને માંડણપીર સમાધો લીધા પછી રૂડાપીર મુંજિયાસરમાં રહી ભજનકરતાં હતા. જગ્યાનો વહીવટ એમના પુત્ર કરમણ સંભાળતા હતાં. રૂડાપીર સત્સંગ, ભજન કરતા—કરતાં પોતાનો સમય પૂરો થવાની રાહ જોતાં હતાં. તેઓ પણ સમર્થ ભક્તિવાન અને ચમત્કારિક સંત પુરુષ હતા. પરંતુ તેઓ પ્રગટ થવામાં માનતા ન હતાં. એક સમયે સાંઈ છેલાણી નામના મુસલમાન છોકરાને શાર્દૂળ ભગતે કંઈ વાંક સંદર્ભે ઠપકો આપતાં તે પરબ છોડી મુંજિયાસર આવતો હતો. એમાં રૂડાપીર એને રોકવા પ્રયત્ન કરે તે પહેલાં એ તેના પગમાં પડી જાય છે. આખરે રૂડાપીર એને કરપણબાપુના શિષ્ય બનીને રહેવા રજા આપે છે.

એક સમયે રૂડાપીરબાપુ ભક્તો સાથે વાતચીત કરતાં બેઠા હતા. ત્યારે કરિયા દૂધાળાથી એમના વેવાઈ આવી પહોંચ્યા હતા. રૂડાપીર અને તેના વેવાઈને ખૂબ સારા સંબંધો હતા. અક બીજાને આત્મિય લાગણી પણ હતી. કરમણભગત આવતાં રૂડાપીરબાપુ પોતાનો સમય હવે નજીક આવી ગયો હોય. આ સંસાર જગતમાંથી સાથે વિદાય લેવાના બોલકોલ કરે છે. આ રીતો સુખ:દુખને સંસારમાંથી વિદાય લેવાની વાતો કરી બંને છૂટા પડે છે.

અમુક દિવસ બંને છૂટા પડ્યાને થયા હશે. ત્યાં કરિયા દૂધાળાથી સમાચાર આવે છે કે, રૂડાપીરબાપુના વેવાઈ કરમણભગત બિમાર છે. આ સમાચાર સાંભળી રૂડાપીર મુંજિયાસરથી નીકળી પરબ જાય છે. ત્યાં દેવીદાસબાપુના દર્શન કરી નીકળવાની તૈયારી કરે છે. શાર્દૂળભગત તેને રોકાઈને જમીને જવાનું કહ્યું છે. પરંતુ રૂડાપીરબાપુ પોતાના વેવાઈ બિમાર હોય રોકાઈ શકાય તેમ નથી. એવું કહી ઉતાવળ કરે છે. શાર્દૂળભગત રૂડાપીરને મેણું મારે છે, કે તો તમે વેવાઈને સાજા કરીને આવજો.

પરબથી નીકળીને રૂડાપીર કરિયાદૂધળા પહોંચે તે પહેલાં રસ્તામાં જ એના વેવાઈની નનામી (સ્મશાન યાત્રા) સામે મળે છે. આ જોઈ રૂડાપીરબાપુ સ્મશાન યાત્રાને રોકે છે. અને શબની પાસે જઈને કહે છે. થોડીવાર ન રોકાઈ શક્યા? આપણે સાથે જવાના બોલા કોલ કરેલા. ઉઠ ભગત ! અને એમના વેવાઈ ઉભા થયા. બંને મળ્યા.

પછી રૂડાપીર તલવાર મંગાવે છે. અને સાથે આવેલા સાંઈ શલાણીને કહે છે. આ મસ્તક પરબે લઈ જશે. અને મારા ઘ ડની સમાધો અહીં કરિયાદૂઘળા આપશે. એવું કહી મસ્તક કાપો નાખે છે. આ મસ્તક લઈને સાંઈશેલાણી પરબ આવે છે. અને શાર્દૂળભગતને રૂડાપીરના મસ્તકની ત્યાં સમાધો આપવાનું કહે છે. આ વાતસાંભળી શાર્દૂળ કહે છે . કે , આ મસ્તકની સમાધો અહીં ન અપાય દવીદાસબાપુના દરબારમાં ભાંગલ નથીભળતા. શાર્દૂળભગત રૂડાપીરના મસ્તકને ગઢ બહાર સમાધો આપે છે. મસ્તક સમાધોમાંથી બહાર આવી દેવીદાસની સમાધોઅ પહોંચી જાય છે. આ રીતે સાત વખત સમાધો આપે છે અને મસ્તક સાત વખત બહાર નીકળે છે . આખરે શાર્દૂળભગત મસ્તકને દેવી દાસબાપુની આજ આપે છે. એટલે મસ્તક બહાર આવતું નથી. પરંતુ શાર્દૂળભગત જે ગઢ ચણાવે છે એ મસ્તક પાડી નાખે છે. આખરે શાર્દૂળભગત માફી માંગે છે. ત્યારે મસ્તકને વાચા ફૂટે છે ! અને શાર્દૂળભગતને કહે છે ' તારો ગુનો માફીને લાયક નથી. પરંતુ દેવીદાસબાપુએ કહેલું કે , મારા શાર્દૂળનું ધ્યાન રાખજો. એટલે શ્રાપ આપતો નથી. પરંતુ હવે ગઢ એવો બનાવ કે , મને નમન કરીને અંદર જઈ શકાય. અને તું તારા પસ્તાવા માટે તારી સમાધો એવી રીતે લે જે કે , જેના ઉપર પગ મૂકી દેવીદાસબાપુની સમાધીએ જઈ શકાય. આ રીતે કહી રૂડાપીરનું મસ્તક શાંત થઈ જાય છે. અને આજે દેવીદાસબાપુના વંશજ પરમારશાખના રબારીઓ રૂડાપીરને શૂરાપરા તરીકે પૂજે છે. અને કરિયાદૂઘળા તેમના વંશજો આજે પણ દેગ કરે છે.

ચરણદાસબાપુ

દુમીયાણી તા. ઉપલેટાના ભારાઈ શાખના રબારીઓમાં પરબની જગ્યાના ઘણા શિષ્યો થયાં. પછીથી પોતની જગ્યા બાંધી અને લોસેવાના કાર્યોનો પ્રારંભ કરનાર જે સંતો છે. એમાં ચરણદાસબાપુનું નામ પણનોંધપાત્ર ગણાય. ચરણદાસબાપુનો ડૂમયાણી ગામે ઓઘડ મેપા ભારાઈને ત્યાં ઈ.સ. ૧૯૫૦માં જન્મ થયેલો. બાલ્યકાળથી જ ગાયોની સેવા કરવાની તમન્ના કુદરતી રીતે જ મનમાં જાગેલાં. એટલે આ સેવાના હેતુથી પરબની જગ્યામાં ગયા. થોડા વર્ષો ત્યાં ગાયોની સેવાચાકરી કરી. ત્યાંથી દેવકીગાલોળ ગયા. ત્યાં પરબની વાડીઝીલ્લા તરીકે ઓળખાય છે. તે વાડીમાં ગાયોના ઘાસચારા માટે ખેતી કામમાં જોડાયા. અને પ્રબળ પુરુષાર્થ કર્યો. એ સમયે સીતારામ બાપુ પણ ત્યાં સેવાકીય પ્રવૃત્તિ કરતા. એમના પરિચયમાં આવતા હતા. સીતારામબાપુએ એમને ભગવો ભેખ ધારણ કરવા કહ્યું અને એ વાતને ચરણદાસબાપુએ સ્વીકારી લીધી.

ચરણદાસબાપુની સેવાચાકરી અને નિષ્ઠા પૂર્વકનું ભજન જોઈ સીતારામ બાપુને વિચાર આવ્યો. કે , ઈન્દ્રાની જગ્યા પણ પરબની ઝૂંપડી છે. અને ત્યાં રવિદાસબાપુ ખૂબ બિમાર અવસ્થા ભોગવી રહ્યા છે. ત્યાં ચરણદાસબાપુને લઈને ઈન્દ્રા ગયા. અને રવિદાસબાપુની સેવા અને જગ્યાની સંભાળ રાખવા કહ્યું. ઈન્દ્રા ગયા પછી રવિદાસબાપુએ ચરણદાસબાપુને પોતાના શિષ્ય બનાવી તિલક કર્યું. અને કાળો ઝબ્બો અને સફેદ ધોતીનો પહેરવેશ ધારણ કરે છે. રવિદાસબાપુ એ જગ્યા સંભાળે છે. હાલમાં સુંદર જગ્યા બનાવી છે. ચરણદાસબાપુ ભૂતપ્રેત કે અન્ય કોઈઅંધશ્રદ્ધા યુક્ત કારણોમાં માનતા નથી. જુના સ્મશાનને ઉપેડી નાખી ત્યાં સુંદર જગ્યાનું નિર્માણ કર્યું છે. મંદિર બનાવી રોજ સેવા આરતી કરે છે. પરંતુ એના માટે ખરી સેવા તો છે , ગાયો અને કૂતરા ગાયો માટે સુંદરગૌશાળા બનાવી છે. ગૌશાળામાં પાકું મકાન બનાવી પંખા નખાવ્યાં છે. ગાય અને કૂતરાની સેવા જ પ્રભુસેવાએનો મંત્ર છે.

ચરણદાસબાપુ જ્ઞાતિએ રબારી હોવાથી મૂળમાં માતાજીની ભકિતનાં સંસ્કાર પણ એમનામા પડેલા જ છે. એટલે માતાજીના છેલણ કળશ જેવા ઉત્સવો પણ પોતાની જગ્યામાં ઉજવે છે. બળેજના ભુવાઆતા જેઠા આતાને બોલાવી સવાસો છેલણા પાયેલાં અને માતાજીની સ્થાપના કરેલી. અને તે સંદર્ભે અખંડ જ્યોત ચાલુ કરેલી જે આજે પણ અવિરત ચાલું જ છે.

શ્રદ્ધાળુઓ પોતાનો સર્પદંશ થયો હોય કે વીછીનો દંશ થયો હોય અથવા કોઈ પશુને તકલીફ હોય તો બાપુ પાસે જાય છે. ચરણદાસબાપુ સાંઈ છેલણીનું નામ લઈ આર્શીવાદ આપતાં સારુ થઈ જાય છે. થોડા સમય પહેલાં તે જ ગામના લીલાભાઈની ગાય વિચાણી તેના આંચળમાંથી દુઘના બદલે લોહી નીકળતું , બાપુ પાસે જઈને લીલાભાઈએ રજુઆત કરતાં બાપુએ છેલાણી સાંઈનું નામ લઈને રાફડે દુધ રેડવાનું કહ્યું. અને તે પ્રમાણે કરતાં ગાયને

સારું થઈ ગયેલું. ચરણદાસબાપુ સીધુ સાદુ અને સરળ વ્યક્તિત્વ ધરાવે છે. જગ્યામાં આવેલાનું પ્રેમથી જોઈ પરબન | જગ્યાના મહંત શ્રીકરશનદાસબાપુ પણ ચરણદાસને' પરબના ઓલિયા 'તરીકે ઓળખે છે. એ જ એમની ખરી ઓળખ છે.

માહિતીદાતા

(૧) રૂબરૂ મુલાકાત ચરણદાસબાપુ ઉ.વ. ૬૪

સતિઓ

સૌરાષ્ટ્રની રબારી જ્ઞાતિમાં થયેલ સતિઓ વિશે પરિચાત્મક ખ્યાલ મેળવતાં પહેલાં આપણે કેટલીક સ્પષ્ટતા કરવી જોઈએ. ભારતમાં રામાયણકાળમાં સતિ તરીકે આપણે સીતાજીનું નામ લઈએ છીએ. પાર્વતી પ્રથમ સતિતરીકે ઓળખાય છે. ભારતમાં મધ્યયુગમાં અને ત્યારે પછી ૨૦મી સદીના ઉપરાર્ધમાં પણ રાજસ્થાનમાં સતિઘટના બની હતી. અને દેશભરના સમાચાર માધ્યમોમાં ચર્ચાઓ જાગી હતી. સ્વાભિમાન ભંગ થતાં અથવા પતિનોવિયોગ થતાં આપણે ત્યાં સતિ થવાની ઘટનાઓ બની છે. પરંતુ આ સતિપ્રથા એક કુરિવાજ તરીકે અસ્તિત્વમાં હતી. પરંતુ રબારી સમાજમાં જે સતિ અર્થે થઈ છે. તે આવા કુરિવાજોના ભોગે થયેલી સતિઓ નથી. કારણકે, રબારીસમાજમાં પતિના અવસાન પછી જીવનભર કુવાંરા રહેવું પડે એવો નિયમ ન હતો. આ સમાજમાં વર્ષોથી પુનઃલગ્નની પ્રથા છે. એટલે કે, પોતાનો પતિ અવસાન પામેતો એ પોતાની ઈચ્છાનુસાર પુનઃલગ્ન કરી શકે. એટલે રબારી સમાજમાં થયેલી સતિ ઓ કોઈ સામાજિક દબાણ કે પરંપરાને કારણે થયેલ નથી.

ઉપર્યુક્ત સ્પષ્ટતા પછી આપણે એવું કહી શકીએ કે, રબારી જ્ઞાતિમાં થયેલી સતિઓ ક્યારેક લગ્ન પહેલાં તો ક્યારેક લગ્ન પછી પોતાનું સ્વમાન લાગણી કે ભક્તિને કારણે થયેલી સતિઓ છે. દા.ત. પુરબાઈ સતિ બે વખત લગ્ન કરે છે. છતાં એના ભાગ્યમાં વૈધવ્ય જ લખાયું હોય અને પોતાનો જીવન સમય સમાપ્ત થયું હોયપોતાના સ્વબળે જમણા પગના અંગૂઠામાંથી અગ્નિ પ્રગટ કરીને થતી સતિ છે. તો ક્યારે પોતાના સંતાનો હોવાં છતાં મોટી ઉંમરે સતિ થયેલ હોય દા.ત. જુમા સતિ. તો ક્યારેક પોતાની બાલ્ય ઉંમરમાં ભક્તિનો રંગ લાગે અને પ્રભુમય જીવન જીવતી સખી ઉપર કાકી આળ મૂકે અને પોતાની મિત્ર દૂધી સાથે સતિ થાય છે. એટલે આપણે અહીં જોઈ શકીએ છીએ કે, ભારતીય પરંપરામાં જે સતિનો ખરો અર્થ પોતાના સતિત્વની નિતી, ધર્મ અને ચારિત્ર્યની ઉચ્ચતા સિદ્ધ કરવા સ્વબળે સતિ થતી સ્ત્રીઓ આ પ્રકારમાં આવે છે. જે સતિઓ વિશે મળેલી માહિતીના અનુસંધાને અહીં વાત કરવામાં આવી છે.

સતિપૂરબાઈ

સૌરઠીયા રબારી સમાજ જે અરસામાં વિસ્થાપન અને ભ્રમણદશામાં હતો. પશુપાલનનો વ્યવસાય હતો. સાલેમાળના ડુંગરમાંથી વિસ્થાપન કરીને સૌરાષ્ટ્રના સાગરકાંઠે ઘાસચારો અને પાણી ઉપલબ્ધ હોય ત્યાંનેસ બાંધી અને રહેતા. આ સમયગાળો વિ.સં. એક હજારની આસપાસનો હતો.

ઉછળી ગામમાં પુરબાઈનો જન્મ થયેલ. પરંતુ બાલ્યળથીજ માતા— પિતાનું અવસાન થયેલ એટલે એનોઉછેર એમના મામા ઈંડા મોરીને ત્યાં થયેલો. અને લગ્ન પણ એમના મામાએ કુંભા રબારી સાથે કરી આપેલ. લગ્ન પછી ઈંડો મોરી યાત્રાએ જતો રહેલો. યાત્રા કરીને પરત ફરતાં રાત્રીયા ગામે રોકાય ગયેલો. એ વખતે રાત્રીયામાં

અરજન કોડિયાતરનો નેસ પ્રખ્યાત હતો. આ સમયમાં પુરબાઈનો પતિ કુંભો અવસાન પામ્યો. પુરબાઈ નિ : સંત
ન હતી. આખરે મામા ઈડા મોરીને શોધતા શોધતા પુરબાઈ રાતયા આવી ચડે છે. ત્યાં રમતાબાળકોને જોતાં જ અ
ણસાર ઉપરથી પુરબાઈને ખ્યાલ આવી ગયો કે, આ બાળકો પોતાના મામાના સંતાનોજ છે. એ બાળકોને પૂછી ઈડા
મોરીનો પતો મેળવ્યો અને આખરે પુન : મામા સાથે રહેવા લાગ્યા. આખરે મામા ઈડા

મોરીએ પુરબાઈની ઈચ્છા હોય તો પુન : લગ્ન કરવા માટે પૂછ્યું પુરબાઈએ સમ્મતિ આપી. ખમીદાણા ગામનોરબા
રી ખીમો ખાંભલોએ વખતે ઝરીયાવાડા ગામનુ ધણ ચારતો. અને અ વખતે ઝરીયાવાડા ગામના, ચાવડા, શામળા
અને ધામા રબારી ખીમાખાંભલાનું માંગુ લઈને ગયા. અને પુરબાઈએ હા પાડતાં એમના પુન : લગ્ન મુળખમીદા
ણા ના ઝરીયાવાડા રહેતા ખીમા ખાંભલા સાથે થયા. પરંતુ એમના જીવનમાં દાંપત્ય સુખ બહુ લખાયું હતુ. એક દિવ
સ ખીમો ખાંભલો ગાયો ચરાવતો હતો. અને આડોડીયા(એ સમયનામાથાભારે તત્વો)ગાયો લઈગયા. અને ખીમા ખાં
ભલા ની લડતાં લડતાં વીર ગતી થઈ. તેની સાથે લડતાં શાર્દુળ કાઠીનામનો લુંટારો પણમરાયો.

પોતાના પતિના અવસાન પછી પુરબાઈ એમની અંતિમક્રિયા માટે પ્રભાસપાટણ ગયાં. ત્યાં જઈ અંતિ
મ વીધી કરી. પ્રાંચી ગયાં. ત્યાં પાણી રેડી પ્રભાસપાટણ આવી બ્રહ્મચોર્યાસી કરી. અને સોમપુરા ગોર સ્થાપ્યા. એ પહેલ
ં રબારી સમાજમાં ઉનેવાળ ગોર હતા. જે વિધીવિધાનો કરતાં. પતિ ની ક્રિયા વીધી પુરી કરી પુરબાઈઝરીયાવાડા
પરત ફર્યા.

પુરબાઈ ઝરીયાવાડા પરત ફર્યા પરંતુ બે વખત રંડાપો આવ્યા પછી એમને જીવનમાં રસ રહ્યો ન હતો. એટ
લે એમણે રબારી સમાજ ના લોકો સમક્ષ પોતાના પતિની પાઘડી લઈને સતિ થવાનો નિર્ણય જાહેર કર્યો. પરંતુ અ
ા નિર્ણયની લોકોએ હાંસી ઉડાવી. શામળા શાખાના રબારીઓ ને પુરબાઈ ની વાતમાં શ્રદ્ધા હતી આખરે પતિની પાઘ
ડી ખોળામાં લઈને પોતાના જમણે પગને અંગૂઠે અગ્નિ પ્રગટ કરી પુરબાઈસતી થયા. વિ.સં. ૧૦૮૮ માં આ ઘટના
બની.

સતિપુરબાઈ કહેવાય છે કે, રબારી સમાજના ક્રાંતિકારી મહિલા હતા. રબારી સમાજનું બંધારણ એમના દ્વારા
નક્કી નક્કી થયુ. કુરિવાજો ને બંધ કરી નવા નિયમો સ્થાપ્યા. લાજ કાઢવાનો રિવાજ દુર કર્યો. નાતનાવ્યકિત
ગત ખર્યાઓ બંધ કરી ભોજન સમારંભ માટે ઉઘરાણું કરી મહેમાનોને જમાડવાની વ્યવસ્થા કરવી .સમગ્ર રબારી વે
શભુશા અને અલંકાર એકસરખા નક્કી કર્યા. ઉનેવાળ ગોર ને બદલે વિધો માટે સોમપુરા ગોર
નક્કી કર્યા. વંશાવળી રાખવા માટે અવલીયાભાટ(બારોટ) નક્કી કર્યા. વગેરે સુધારાઓ સતિ પુરબાઈને આભારી છે.

સતિપુરબાઈનો પાળિયો આજે ઝરીયાવાડા ગામે આવેલો છે. ત્યાં અષાઢી બીજે ઉત્સવ થાય છે. તેની ઉપર
દેરી ઉપર આ પ્રમાણે નોંધ થયેલી છે. ‘ ‘ જય શ્રી સતિ આઈ પુરબાઈ , મું.ઝરીયાવાડા બીલડી ના રહીશ રબારી
લાઘા અરજણ બઢ ત્યા તેના પુત્રો શ્રી મેરામણભાઈ ત્યા ખીમાભાઈ , પુંજાભાઈ એ આ સતિ પુરબાઈના ઓટા ઉપર
મંદિર બંધાવેલ છે.

સં. ૨૦૨૫ માગસરવદ ૧૧ ગુરુવાર

લી.

રબારી રાજા અરજણ બઢ

હ . તેના પુત્રો.

માહિતિદાતા

- ૧) કરમણભાઈ ચાવડા. મ. શિક્ષણબામણવાડા ઉ.૪૪
- ૨) અલ્લાદભાઈ લીબડીયા ઉર્ફે ઈસ્લામભાઈ ઝરીયાવાડા ઉ.૭૨
- ૩) મીર, ઈશાકાળા બળેજ. ઉ.૯૭

ઝુમા સતિ (સમય અંદાજે અગિયારમી સદીનો)

સૌરાષ્ટ્રના રબારીઓની પરિભ્રમણની પ્રક્રિયા સંપૂર્ણ સ્થગિતતા ધારણ કરી ન હતી. પરંતુ કરમટા શાખ ના રબારીઓને વાળાંક સુલતાનપુર ગામે ઉના પાસે ગરાસ હતો. ભાવનગર રાજા સાથે ગરાસ બાબતે ધીગાણુ થ યુ.આ ધીગાણામાં ઘણા રબારીઓ ખપી ગયા. એમા ઝુમા સતીનો પતી પણ સહાદત આપી ચુક્યો હતો.

ઝુમા (ઝાંઝી) સતીના પિતાનુ નામ સોમાસીયા હતું. અને પતિનું નામ જેસાભાઈ હતું. તેમના સંતાનોમાં પા લો, રામો , રૂડો , ભોજો , દિકરીઓમાં સુન્દર, જસાઈ, સોઢી, સેણી આઠ સંતાનો હતાં. એટલે જુમા સતી પુત્ર ઉમરે સતી થઈ હોય એ સંભવ છે. ઉપરોક્ત વિગતો સિવાય ઝુમા સતિ વિષયક અન્ય કોઈ સામગ્રી ઉપલબ્ધ થતી નથી . પરંતુ જામકડોરણા તાલુકાના ઈપાદરીયા ગામે પશ્ચિમ દિશામાં ઝુમા સતીનો પાળીયો આવેલ હતો. જે બે ત્રણ વર્ષ પહેલાં ઉપલેટા તાલુકાના ગણોદ ગામે લઈ જવાયો છે. અને ત્યાં એની સેવા પુજા થાય છે.

માહિતીદાતા

- (૧) ભીમભાઈ બારોટ લોએજ ઉ.વ. ૭૫
- (૨) દેવાભાઈ કરમટા સેવા નિવૃત્ત બેંક મેનેજર ઉ.વ. ૭૦
મહંત સીમરોલી તા. કેશોદ

જાસી સતિ :વિ.સં.૧૧૨૫ની આસપાસ

પોરબંદર ના કુછડી ગામમાં જાસીસતિની ડેરી આવેલી છે. તેના પિતાનું નામ રાજાભાઈ પતિનું નામ મેરા મણભાઈ હતું. અને પુત્રો માલાભાઈ અને જેતાભાઈ હતા. સતીની જગ્યા 'જાસી ચોરા' તરીકે પ્રખ્યાત છે. પરંતુ સતિ ના અન્ય જીવન વિશે પ્રકાશ પાડતી કોઈ વિગત સાંપડતી નથી. જો કે લોકો સતિની પુજા કરે છે. પરંતુ તેમની ઐતિહાસિકતાની કોઈને ખબર નથી. છતાં બટુકભાઈ બારોટ (લોએજ) પાસેથી મળેલી વિગતો આ પ્રમાણે છે. સતીના પાછળ ઊછળી વળાંકમાંથી નાગવીયો આવેલ છે. સં. ૧૧૨૫ની સાલમાં જાસીનુ ઘણ સાતબારા ના રા'બહારવટીયા વારી ગયા હતા. તે નાગવીયો વારસ કરી પાછ વાળેલ. જાસીના દિકરા માલો તથા જેતોધીગાણામાં મરાયા આ કારણે જાસી સતી થયેલ.

માહિતીદાતા

(૧)બટુક બારોટ ઉ.વ. ૬૫
લોએજ

સખીસતિ બખરલા સમય વિ.સં. ૧૫૫૦

પોરબંદર જિલ્લાના બખરલા ગામે સખી સતિ થયેલ છે. બખરલા ગામન ઉગમણે ઝાંપે ડેરી આવેલી છે. સખી સતિ ચાવડા રબારીની દિકરી હતી. બાલ્યકાળમાં માતા-પિતાન અવસાન થતાં સખી નો ઉછેર કાકા-કાકી પાસે થયેલો. કાકી નો સ્વભાવ કડક હતી. અને મેણાં ટોણાં મારી માનસિક ત્રાસ આપતાં. પરંતુ સખી નો સ્વભાવ ધાર્મિક હતો. બ્રાહ્મણની દીકરી દુધી એમની બહેનપણી હતી. એમની સાથે સત્સંગ અને પ્રભુ ભજનમાં એ ત્રાસવિસરવાનો પ્રયાસ કરતી.

સખી સતીનો ભાઈ વહેલી સવારે ઢોર ચરાવવા જતો એમાં એક દિવસ શિયાળા નો સમય અને ઠંડી વધારે હતી. એટલે એમણે ઘાબળો લીધો. પરંતુ એ ઘાબળો ગામ બહાર નીકળી ને ઓઢવાનો પ્રયત્ન કરતાં એમાંથીસખી સતિ તનું કાપડું નીકળતા એમના ભાઈએ સામેથી મળતાં લુણામેર ને કાપડુ ઘરે આપી દેજે એમ કહીનેકાપડુ ઘરે મોકલવાલું લુણામેરે સખીસતિનું કાપડુ ઘરે આપતાં સખી સતિ ની કાકીએ સખીસતિ પર ચારિત્ર્યનોશંકા વ્યક્ત કરી. અને સખીસતિને ન કહેવાના વેણ કહ્યાં. આ કારણે સખીસતિના હૃદયમાં અગ્નિની જવાળાઓપ્રગટી ઊઠી ! પોતાના ઉપર ચારિત્ર્ય શંકાના આરોપો અસહ્ય થઈ પડયાં આસમય સખીસતિ ની ખાસ બહેનપણીબ્રાહ્મણ કન્યા દુધી બહેન બહાર ગામ હતા. બંને એવી બહેનપણી હતી કે , બન્નેના માત્ર ખોળિયાં જુદાંને પ્રાણએકહતો. સખીસતિ પોતાના પર થયેલા આરોપોની જે વેદના વેઠી રહ્યા હતાં. એનો ભાસ દુધી ને થતા એ તરત જપોતાના ગામ આવે છે , અને બંને એક સાથે સતિ થવાનો નિર્ણય કરે છે. એમનાં શરીર માંથી અગ્નિ પ્રગટે છે. અને બખરલા ગામેને ઝાંપે બન્નેના ખોળિયાં સળગી એ રાખ થઈ જાય છે. આબંને સતિઓ ની ડેરીઓ પાસે પાસેઆજે બરખલાને ઝાંપે ઊભી છે. આ સતિઓની પુજા દેલવાડીયા પાંખીના ચાવડા પરિવાર કરે છે. બખરલાગામની મહેરકે હરિજનની દિકરીઓ પરણી ને સાસરે જાય અને પ્રથમ પુત્રનો એમને ત્યાં જન્મ થાય ત્યારે આબંને સતિઓને પહેરામણી ઘરે છે. આ વિધી ચાવડા પરિવાર પણ કરે છે. આ ગામ માં આજે એકપણ ચાવડાપરિવાર રહેતો નથી. મુળ આ ગામમાં ચાવડા , શામળા અને મોરીશાખના રબારીઓ રહેતાં હતાં . હાલમાકોડિયાતર , રાડા અને મોરી શાખના કુલ ૩૦ પરિવાર રહે છે. આ બધા પરિવારો સતિ ની સેવા પુજાકરે છે. ઉપરાંત મહેર સમાજ પણ સતિની સેવા પુજા કરે છે. સતિના સમય સંદર્ભે બારોટ ના ચોપડે નોંધાયેલી વિગત મુજબ ‘ દરબાર રાજાખીમાજીનું ’ રાજઘાયાંમા હતુ. જે જેઠવાવવં શના હતા. એ સમયે મહેર પટેલમેરામણ હતા. સતિ સખીએ સં. ૧૫૫૦માં સત લીધુ.

માહિતીદાતા

- ૧) વીરાભાઈ કોડિયાતર તંત્રી રબારી મહિમા બખરલા ઉ.૫૦
- ૨) દાસાભાઈ ચાવડા કેશોદ ઉ.૫૫
- ૩) કાનજી હરજી બારોટ જૂનાગઢ ઉ.૭૫

કુતિયાણા ગામે ભીની સતિ થયેલ છે. તેના પિતા નુ નામ લુંભા કરમટા હતુ. કુતિયાણા ગામે રામદે વપીરનું મંદિર આવેલુ છે. એ સમયે આ મંદિરના પુજારી સાધુ નાગજી મહારાજ હતા. સાધુ સુપાત્ર જણાતાંભીનીએ સાધુને દરરોજ દૂધ આપવા જતાં. આ રીતે દરરોજ ભીની સાધુના પરિચયમાં આવતાં સત્સંગ વધ્યો. આખરે ભીની એ સાધુ નાગજી મહારાજ ને ગુરુપદે સ્થાપ્યા. અને ભીનીએ સતત બાર વર્ષ સુધી મહારાજને દૂધ પાચુ. અને સત્સંગ કર્યો. પરમતત્વ ની સુઝ જાણે એમના ગુરુમહારાજને પ્રતાપે પુર્ણરૂપે પ્રાપ્ત થઈ ચૂકી હતી.

સાધુ નાગજી મહારાજ ને દુધ પાવાનો એમનો (ભીની)ક્રમ ચાલુ હતો. એવામાં એક દિવસ ભીની સાધુને દૂધ આપવા માટે જાય છે. ત્યાં એમને સમાધી ગાળતા જોયા , એટલે ભીનીએ ગુરુમહારાજને પુછ્યું , ગુરુજી આ શું ક રો છો ? ત્યારે ગુરુજી એ જણાવેલ કે , આજે મારે સમાધી લેવાની છે. આ વાત સાંભળતાં જ ભીનીના રોમેરોમમાં સત્ પ્રગટ થયું . અને ગુરુજીને કહ્યુંઆ સમાધી મારી છે , તમારે બીજી સમાધી ગાળવી જોઈએ એમ કહ્યુત્યારે ગુરુમહારા જે પ્રમાણ માગ્યું કે , આ સમાધી તારી હોયતો પ્રમાણ આપ ? ત્યારે ભીની સતી એ જણાવ્યું કે, આજગ્યાએ થોડું વધારે ખોદકામ કરો અને ચૂંદડી તથા મોરિયો નિકળેતો માનજો કે આ સમાધી મારી છે. એમ કરતાંમોરિયો અને ચૂંદડી ની કળ્યાં . એટલે ગુરુજી એ ભીનીસતી ને સમાધી લેવાની છુટ આપી. પરંતુ ભીની સતી એ પોતાની સમાધી કુતિયાણા રબારીની જોકમાં લેવાની ઈચ્છા પ્રગટ કરતાં , આખરે સાધુ નાગજી મહારાજે અનુમતિ આપી. સૌ કુતિયાણા નજી ક રબારી જોકમાં એકત્રિત થયા. ત્યારે ભીનીસતીએ સાધુ શ્રી નાગજી મહારાજને એક વચન આપતા કહ્યુંકે, મારીસમા ધી ને પ્રથમ સાધુ જુવારે ત્યાર પછી બીજા જુવારી શકે. સાધુશ્રી એ વચનઆપતાં સતિ એ માતા ધરતીને પ્રાર્થના ક રી અને માતા ધરતી એ જગ્યા આપતાં સમાઈ ગયાં. એ સ્થળ આજેકુતિયાણામાં માતાજીના મંદિરથી પશ્ચિમ દિશામાં છે.

બારોટના ચોપડે નોંધાયેલી વિગત મૂજબ , લુંભા કરમટા ની દિકરી—મેરામણને જશો બાવલી બે—માજી વીબેન પાંચાકરમટા , મેરામણ આલા , આલાનાપાંચાના બાંયાબેન મા ભીની લુંભા કરમટા , વિક્રમ સંવત ૧૮૭૩ ફ ૧ગણ સુદ બીજને મંગળવારે કુતિયાણામાં જીવતા સમાધી લીધી.

માહિતીદાતા

- ૧)બધા ટીડા મોરી ઉ. ૬૦ પશુપાલન કુતિયાણા
- ૨)વિજયદાસ બાપુ ઉ. ૫૫ પુજારી કુતિયાણા
- ૩)બટુકભાઈ બારોટ ઉ. ૫૫ વહીવંચા લોએજ,

હાંસબાઈ સતિ

કુક્સવાડા તા. માળીયા હાટીના ગામે નેસમાં હાંસબાઈ સતી નાં ડેરી આવેલી છે. પરંતુ એમના સતિ તથાના કોઈ કારણો મળ્યા નથી. માત્ર ચાવડા પરિવાર સતિ ની પુજા કરે છે. પરંતુ કોઈ એમના વિશેની માહિતિ આપી શકતુ નથી. બારોટ પાસેથી મળતી માહિતી મુજબ હાંસબાઈ સતી મેરા ચાવડા ઘરમાં હતી. અને તેમના પિતાનું નામ કરમણ ગરચર હતુ. એમના સંતાનોમાં સીયો, જેશા પુત્રો અને જીવણી , જાસી , લાખી ત્રણ પુત્રીઓ હ તી. આ ઉપરાંત કોઈ માહિતી ઉપલબ્ધ બની શકી નથી.

માહિતદાતા

(૧) પુંજાભગત ઉ. ૫૫. કુક્સવાડા

(૨) કાના મેરામણ ચાવડા ઉ.વ. ૫૦ માંગરોળ

મીણીસતિ ફટણા તા.જિ.પોરબંદર

ફટણા ગામમાં સતિમીણીનો પાળિયો આજે પુજાય છે. તેમના પિતાનું નામ રાહાભાઈ નબાભાઈ કોડિયાતર હતું. એમનું સગપણ કાળા મોરી નામના રબારી જોડે બાલ્યકાળમાં જ થયેલું. કાળો મોરી પશુપાલનનો વ્યવસાય હતો.

કાળો મોરી વગડામાં પોતાના ઘેટા—બકરા ચરાવતો હતો. ત્યાં બે ચારણ કન્યાઓ નીકળી કાળો મોરી સ્વભાવે થોડો આડવિતરો હતો. અટલે એમણે ચારણ કન્યાઓની મશ્કરી કરી. તેથી આ ચારણ કન્યાઓ ઉગ્ર થઈ ગઈ. અને બોલી ઉઠી ! તને સાવજ ફાડી ખાય ! એમ કહીને બીજા ગામ જતી ચારણ કન્યાઓ જ્યારે પરત ફરી ને એજ સ્થળ ઉપર પહોંચી ત્યારે જોયું તો ખરેખર કાળા મોરીને સાવજે ફાડી ખાધો હતો.

આ દ્રશ્ય જોઈ ચારણ કન્યાઓને પસ્તાવો થયો. અને હૃદય વિહવળ બની ગયા. અને શાપ બદલ પસ્તાવો થયો. અને આખરેએ પસ્તાવાને કારણે બધી ચારણ કન્યાઓ જમીનમાં સમાઈ ગઈ.

આ ઉપરોક્ત ઘટના ના સમાચાર વાયુવેગે આખા પંથક ફેલાઈ ગયા. મીણીને આ વાતની જાણ થઈ તપાસ કરતાં કાળા મોરીની પછેડી હાથમા આવી અને પછેડી લઈને મીણાબાઈ સતિ થયા.

સતિ મીણાબાઈ વિશેની બાબુ લીબડીયાએ રચના કરી છે જે આ પ્રમાણે છે.

" મોટી સતિ મીણાબાઈ, કુળની કોડીયાતર
લીલુડી રાણ્યુ લીલુડા આંબા લીલો મીણીનો નેશ
મીણી વધાવે નવલે જડે કણભર્યા કાઠોર,
ફઠાણે તારા બેસણા દશે જાણે દેશ
ભાઈ તારો સાવજે માર્યો નગો ઠેબો ને કારો,
આવી મેણલ ધરોધર કુળ ઉજાણ્યુ કોડીતરનુ,
મોરી ઘેર વંશ રાખ્યો નથી ગાયો તારો ભાવ ચારણ ભાટ,
લીબડીયા બાબુએ ગાયો તારો ભવ રાખ્યા નવ જગ નામ

માહિતીદાતા

(૧) ઈશાભાઈ લીબડીયા બળેજ વાળા ઉ.વ. ૯૮

(૨) કાનજી હીરજી બારોટ જુનાગઢ ઉ.વ. ૭૫

સતિ વાલબાઈમાં

સાયલા તાલુકાના ગોહળ ગામ જે સાયલા થી ૮ કિ.મિ.ના અંતરે આવેલું છે.ત્યા સાસરે હતાં. અને મુળી પાટીયા પાસે દિગસર ગામમાં મકવાણા રબારી ની દિકરીહતા.

વાલબાઈમાં પોતાના ઘરેથી પાણી ભરવા માટે જતાં ત્યારે કુવામાં પાણી આપમેળે ઉપર આવી જતું. જેથી બીજા બૈરાને પાણી ભરતાં વાર લાગતી , જ્યારે વાલબાઈ માંપાણી ભરીને તરતજ આવી જતાં. જેને કારણેતેના સસરાને શંકા ઉભી થઈ કે ,વાલબાઈ માં તરતજ પાણી ભરીને કેમ પાછા આવી જાય છે. એટલે તેના સત્ય ચકાસવાનો પ્રયત્ન કરતાં વાલબાઈ સતિ થયેલા હોવાનું અનુમાન છે.

વાલબાઈમાં ભક્તિના સંસ્કારો બાલ્યકાળથીજ હતા. પરંતુ પોતાની ભક્તિને અને શક્તિના ક્યારેય પ્રગટ થવા દીધા ન હતાં. પરંતુ પાણી ભરવાની ઘટનાથી ઉપરોક્ત ઘટના બની.

માહિતીદાતા

(૧) લક્ષ્મણભાઈ વશરામભાઈ બકારોટ—જામકંડોરણા ઉ. ૬૬

ઉપસંહાર

સૌરાષ્ટ્રના રબારી સંતો ભક્તો અને સતિઓ વિશે આ કાર્યો ઘણી ચીવટથી કર્યું હોવા છતાં એમાં ક્યાંક ત્રુટી ઓરહી જવા પામી હશે. એ દરગુજર કરવા વિનંતિ છે પરિભ્રમણ કરવા છતાં કેટલાક સંતો ,ભક્તો એ માહિતી આપવામાં સહયોગ ન આપ્યો હોય તેના માત્રા નામોનો ઉલ્લેખ કરીને સંતોષ માનીએ. એવા સંતો છે. જામ નગરના બેડગામના મુળાબાપા ખ્યાત નામ છે. સુરેન્દ્રનગર જિલ્લાના કાંકારીયા ગામે વજાભગત તરીકે ઓળખાતા ભગત ટ્રસ્ટ બનાવીને લોકસેવાના કાર્યો કરે છે. પરબની રબારી સંત પરંપરામાં દેવુમાં અને પ્રેમીલાભેન પણ સંત જીવન જીવે છે. આ બધા સંત સ્થાનકોની મુલાકાત આ લખનારે લીધી છે. પરંતુ કોઈ પણ પ્રકારનું લખાણ એમના વિશે ન થાય માટ માહિતીનો ઈન્કાર કરેલ હોય આપણે વધારે વાત કરતાં નથી.

સૌરાષ્ટ્રની રબારી જ્ઞાતિના આ સંતો ભક્તો અને સતિઓ વિશેના સંશોધન માટેના ક્ષેત્રીય કાર્ય દરમ્યાન કેટલાક શૂરવીર અને દાતારોની માહિતી પણ ઉપલબ્ધ બની હતી. પરંતુ વિષયક્ષેત્રની માર્યાદાને ધ્યાનમાં શખી એ બાબત અહીં છોડા દેવામાં આવી છે.

બાદશાહની બેગમની સારવાર કરીને ઈનામમાં લોકસેવાના વચન મેળવનાર વકોચાવડો લાખાકુલાણીના લશ્કરને જમાડનાર મેદરો છેલણો કે, દુષ્કાળ પાર કરાવનાર બોડો છેલણો કે, દિલ્હીની ગાદી સર કરનાર વેરાવળનો કોડિયત્તર રબારી (મલેક ખુશરૂ) માંડોહુણ આવતો અનેક શૂરવીર અને દાતારો આ સમાજમાં થયા છે. પરંતુ એ અલગ સંશોધનનો વિષય હોય માત્ર ઉલ્લેખ કરી વાત પૂરી કરીએ.